

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Zbor borcev gorenjskega vojnega področja

V kranjskem domu JLA so se 28. marca na svojem rednem zboru sestali člani OO ZZB NOV Škofje Loke in domicilnega odbora gorenjskega vojnega področja. Ob navzočnosti gostov in predstavnikov RO ZZB NOV Slovenije, JLA kranjske garnizije, škofjeloškega odreda, gorenjskega in goriškega vojnega področja ter drugih so spregovorili o dose- danjem delu in se dogovorili o nalogah v novem mandatnem ob- dobjju odbora. Zbranim je govoril tudi dosedanji predsednik domi- cilnega odbora gorenjskega voj- nega področja Janko Urbanc-Ol- ga, ki se je pri tem dotaknil ključ- nih vprašanj sedanjega časa:

»... Mi borci NOV smo neneh- no opozarjali na negativne pojave v naši družbi, z zaskrbljenostjo smo spremljali padanje življenj- skega standarda in terjali ukrepe za spremembo razmer. Nas borce NOB še posebno skrbi neenot- nost med posameznimi organiza- cijami in državnimi organi. Sku- paj z delavci smo pripravljene na- praviti vse, da se stanje izboljša. Menimo, da je preveč sestankova- nja, sprejemanja sklepov, ki so bi- li že večkrat sprejeti, pa ne izvrše- ni. Ni akcijskih programov z za- dolžitvami in nadzora nad izvrši- tvijo sklepov.

Slabosti v naši družbi so se v zadnjih letih še povečale. Z vso ostrino se postavlja vprašanje dolga, ki ga imamo do tujine, pro- blemi uvoza surovin in drugih re- produkcijskih materialov ter opreme za normalno poslovanje naše industrije. Zaskrbljujoče razsežnosti je dobila inflacija, ki je ne znamo ukrotiti. Življenjska raven prebivalstva se manjša, po- sebno še upokojencev, saj so pre- jemki le-teh v precejšnji meri že na robu življenjskega minimuma. V zadnjem letu se situacija neko- liko izboljšuje, posebno za delav- ce v združenem delu, manj pa za upokojence.

V posameznih okoljih je med nekdanjimi borci NOV čutili za- držanost do političnega dela. Ne- kateri borci izražajo odkrito neza- dovoljstvo zaradi neučinkovitega dela naših vodilnih delavcev. Za- skrbljenost je podkrepjena z dej-

Zbora borcev gorenjskega vojnega področja so se udeležili tudi predstavniki škofjeloškega odreda

Predstavnika goriškega vojnega področja Anton Debeljak izročata gorenjskemu vojnemu področju priznanje

stvom, da je vse več napadov na pridobitve NOB in socialistične revolucije. V taki družbeni klimi posamezni borci odklanjajo dolž- nosti udeležbo v različnih delega- cijah, delo v krajevni samoupravi in občini. Ugotavljamo pa, da ve- čina želi prispevati k rešitvi seda- njih hudih razmer.

Borci NOB ne zahtevamo nobe- nih privilegij pri reševanju svojih problemov, pač pa zahtevamo re- šitve za vse upokojence, zlasti pa takojšnjo uveljavitev 25. in 30. člena zveznega zakona o pokoj- ninskem in invalidskem zavaro- vanju. Republiški odbor ZZB NOV Slovenije se zavzema za sprotno revalorizacijo pokojnin, v

tem prizadevanju se mu pridružu- jemo tudi mi,« je med drugim po- udaril Janko Urbanc. Ob koncu zbora so razrešili dosedanji in iz- volili novi odbor gorenjskega voj- nega področja. Vsi navzoči so z aplavzom pozdravili predlog, naj bi se naprej opravljal naloge pred- sednika Janko Urbanc-Olga, saj je odbor gorenjskega vojnega po- dročja uspešno vodil že vrsto let.

Ob koncu naj še zapišemo, da je predstavnik goriškega vojnega področja Anton Debeljak izročil gorenjskemu vojnemu področju posebno priznanje za zgledno medsebojno sodelovanje.

Jože Čurin

Po novi devizni ureditvi

Črnogled napovedi, da utegne nova zunanjetrgovinska ureditev, zaradi sprememb, ki jih uvaja, usodno prizadeti jugoslovanski kon- vertibilni izvoz, so se v prvih letošnjih mesecih žal v marsičem uresničile. Delovni in izvozni pogoji so se pomembno poslabšali. Ob težavah, ki jih ima gospodarstvo zaradi privajanja na nove predpise, tudi jugoslovanska gospodarska politika ni izpolnila prej danih obljub. Tako je zdaj gospodarstvo na splošno v nekakšnem pat položaju. Zvezni organi, ki po novem v celoti odločajo o vseh zuna- njetrgovinskih in deviznih vprašanjih, razmere urejajo gasilsko, tako da pač z devizno injekcijo enkrat podprejo enega, da se mu delo ne ustavi, drugič drugega. To pa seveda ni nikakršen sistem.

Novi devizni red, ki so ga sicer sprejeli v vseh republikah in pokrajinah, resda pa žal ponekod s težkim srcem in pod pritiskom, drugod pa z lahkoto in zadovoljstvom, pomeni za zdaj popolno razočaranje, saj ni izpolnil niti ene od stvari, ki naj bi jo, po obljub- bah. S tem, kako se stvari zdaj odvijajo, pač ne more biti zadovoljen nihče. Ker je devizni dotok v državo prepičel, dolžniške obveznosti pa visoke, izrablja Zvezni izvršni svet pravico določanja vrstnega reda plačil v tujino. To pa pomeni, da za vrsto proizvajalcev in uvoznih potreb prej zmanjka deviz, kot pa pridejo na vrsto. Tako sta seveda ogrožena proizvodnja in izvoz. Če pa bodo tovarne stale, tudi ne bo kaj prodajati v tujino. Ponekod so si sicer pomagali z odpira- njem akreditivov. Ti jim zdaj zelo prav pridejo, ker jim zagotavljajo vsaj del potrebnega uvoza blaga. Velike ugodnosti za uvoz opreme so v razmerah, ko sicer toliko obljubljeni devizni trg sploh še ni začel prav delovati tudi ostale zgolj na papirju.

Takšna je torej uvozna plat nove devizne ureditve. Izvozna je podobno surogna. Zlasti surovine, ki jih tovarne vgrajujejo v iz- vzorne izdelke, so se podražile občutno bolj, kot pa je te cene mogoče uveljaviti pri tujih kupcih. Takšen izvoz prinaša zato izgube. Z izvoznimi spodbudami jih ne nadomeščajo, ker so jih letos prepolovili. Politika tečaja dinarja pa je tudi precej daleč od realne. Čeprav so obljubljali, da bodo vzdrževali vsaj takšno konkurenčnost na tujem, kot jo je gospodarstvo imelo konec lanskega leta, se v resnici izvozna konkurenca še naprej slabša. Izvoz za dolarje je sploh povsem nezanimiv, ker prinaša izgube. To so dobro spoznali zlasti v lesni industriji, ki se je doslej lahko pohvalila z dobro uveljavitvijo na ameriškem trgu. Zdaj pa se je ta vrlina obrnila v njeno škodo. Približni računi pokažejo, da je ameriški dolar pri nas za približno tretjino podcenjen.

Tako sploh ne preseneča, da so izvozna gibanja v začetku letoš- njega leta skromna in daleč od načrtovanih. Komu torej pripisati krivdco za vse to? Mar gospodarstvu, ki se pritožuje, da ne more delati, ker nima surovin, ker mu tuji dobavitelji nočejo pošiljati materiala na up, saj se ne ve, kdaj ga bo ZIS dovolil plačati. Mar so spet krivi izvozniki, ker jim kopni dohodek? Ali pa morajo odgovor- nost za vse to sprejeti tisti, ki so predlagali takšen sistem, ki so ga zagovarjali, pri njem vztrajali in ki nenazadnje po novem v celoti odločajo o vseh teh vprašanjih. V mislih imamo seveda ZIS, ki pa bo razumljivo težko in nerad priznal svoj del odgovornosti. Nenazadnje tudi zato, ker je konec koncev vendarle krit s soglasji republiških in pokrajinskih skupščin in zvezne skupščine. Prvo, kar bi od njega v zdajšnjih razmerah pričakovali, pa je, da se bo hitro sestal in hitro ukrepal. Vendar pa od tega organa od zdaj v glavnem še ni prišlo drugega kot obljuba, da bo že bolje. Poznavalci pravijo, da bo bolje tudi zato, ker bomo imeli določen premor pri plačevanju dolžniških obveznosti. Toda po tudi strani je slišati, da ta premor ne bo dolg. Najbrž pa tudi vseh zagat, v katerih se je gospodarstvo dodatno letos znašlo, niso krive samo devizne obveznosti. Devizni trg bo lahko zaživel, če bo nanj prišla večja ponudba deviz od izvoza. S tem ko je ZIS poostiril pogoje, pod katerimi so banke dolžne vse devize poslati na devizni trg, niso veliko naredili. Predstavniki ZIS so pred krat- kim sicer gospodarstvenikom obljubljali tudi boljše izvozne pogoje. Toda, kakšna bo korist od tega, se sprašujejo izvozniki, ko pa jih v takšnih primerih, ko jim nekaj dajo, udarijo na drugem koncu še z večjo močjo. Zdaj so na primer izvozna posojila podražili od 53 na 71 odstotkov. Obresti za posojila se tako rekoč ne razlikujejo več od cene za druga posojila. Tako je očitno, da konvertibilni izvoz v Jugoslaviji tudi zdaj, in tudi v novem deviznem sistemu, ne uživa podpore. Vprašujemo se kvečjemu lahko, zakaj je tako. So morda zadaj želje po novem deviznem zadolževanju, ki bi kratkoročno »rešil« probleme, ali pa gre morda še za kaj drugega?

Vesna Bertonec Popit

V spomin na narodnega heroja Staneta Žagarja

Od junaškega boja dela Selške čete Cankarjevega bataljona spomladi leta 1942 v Rovtu nad Crnogrobom z desetkrat močnejšim in veliko bolj opremljenim sovražnikom je minilo 44 let. V večernem boju te partizanske enote s 181. rezervnim policijskim bataljonom in s posebnim vojaškim smučarskim oddelkom z Bleda je padlo 15 partizanov.

Dne 26. marca 1942, ko je zima že izgubljala svojo moč in so bile kopne zaplate proti dolini vse večje, se je prvi vod Selške čete Cankar- jevega bataljona na bojnem pohodu proti Jelovici ustavil na 711 metrov visokem Rovtu nad Crnogrobom. Z njim sta bila Stane Žagar, član glavnega poveljstva slovenskih narodnoosvobodilnih partizan- skih čet in CK KPS ter Jože Gregorčič-Gorenj, komandant Cankarje- vega bataljona, španski borec. Zaradi izdajstva je bila skupina 27 borcev, drugo jutro, 27. marca, nenadoma obkoljena in silovito napa- dena. Gorenjski partizani so kljub junaštvu imeli veliko škodo, saj so v neenakem boju padli preizkušeni in nenadomestljivi borci.

V počastitev tega dogodka pred 44 leti, smrti narodnega heroja Staneta Žagarja in 14 soborcev ter krajevnega praznika krajevni- skupnosti Bitnje, Jošt, Sv. Duh in Zabnica je bilo minulo soboto na Planici nad Crnogrobom pri spomeniku veliko zborovanje nekdanjih borcev, mladine, pripadnikov JLA kranjske garnizije, vidnih družbe- nopolitičnih delavcev kranjske in škofjeloške občine, med njimi so bili tudi Vinko Hafner in drugih. Zbranim na slovesnosti je govoril sekre- tar OK ZKS Kranj Branko Mernič.

Po pozdravnih besedah predsednika KS Bitnje in slavnostnem govoru ter polaganju vencev k spomeniku padlim je bil lep kulturni program, ki so ga pripravili učenci Osnovne šole Lucijan Seljak Stra- žišče, pihalni orkester občine Kranj in vod pripadnikov JLA kranjske garnizije, ki je izstrelil častno salvo.

Jože Čurin

Ob sedemdesetletnici Titovega oficirja Petra S. Brajovića Od Danilovgrada do Celovca

Povodi in motivi za pričujoči zapis so že zdavnaj mimo in dalo bi se reči – zastareli.

Sedemdesetletnico je slavil jeseni... ob delu.

S Petrom Brajovićem (ne pozabimo: med ime in priimek moramo obvezno vstaviti tisti njegov S.) smo Slovenci sicer stari znanci in prijatelji, saj ga – »slovenskega ambasadorja« – k nam in na našo deželo ter mnoge njene posameznike veže nič koliko človeških in delovnih vezi, nekdanjih in zdajšnjih, pa vseeno se zdi, kot da smo njegovo sedemdesetletnico v tiskani besedi le nekako prešli in prezrli. No, vodilni predstavniki naše republike so se mu sicer dostojno oddolžili z brzogovornimi čestitkami, le javnost je šla bolj ali manj neobveščena mimo tega njegovega – pa ne samo njegovega! – življenjskega jubileja.

Priznati moramo: naključje je hotelo, da smo prišli v stik z njim mi v tem uredništvu. Po lanskoletnem sarajevskem vsejugoslovanskem shodu rezervnih starešin smo namreč objavili del referata Petra Brajovića ter njegovo fotografijo, pa so se brž oglasili njegovi znanci in prijatelji, češ: to vendar ni Brajović. Bilo nam je mučno in iz zadrege smo si sklenili pomagati s pismom, ki smo ga v opravičilo brž poslali Petru Brajoviću v Beograd.

Kar kmalu je prišel njegov odgovor in nas potolažil. Nič ni bilo narobe z objavo referata in slike ob njem, kajti tisti sarajevski govornik ni bil on, temveč oni drugi Petar Brajović, natančneje: Petar V. Brajović (ki se je med vojno bojeval na Kosovu in v Makedoniji), ta – »naš« – Petar S. Brajović pa je po rodu Črnogorec in se je kot tak boril v proletarskih brigadah, sredi novembra dvainštiridesetega pa ga je vrhovni komandant Tito z deseterico oficirjev poslal v Slovenijo, k enotam NOV in POS.

»Na slovenske borce in na slovenske ljudi sploh me vežejo nepozabni spomini iz težkih, a slavnih bojev,« je zapisal v svojem pismu (in kdove kolikokrat že poprej v tej ali oni kombinaciji). »Redno obiskujemo Slovenijo, ki mi je postala že med vojno in po njej tako rekoč ožja domovina.«

Sicer pa vsega, kar nam je v svojem pismu povedal o sebi, o svojih spominih, o občudovanju tega, kar je v boju za svobodo in napredek dosegla slovenska Osvobodilna fronta, pa še posebej o tistem, kar je o tem sam že napisal in objavil, res ne bi bilo treba posebej našteti, kajti avtorja Končane druge svetovne vojne v Sloveniji, Končne osvoboditve in drugih del, posebej še številnih časopisnih objav in feljtonov, vendarle tudi mi dobro poznamo.

Vseeno pa sem z veseljem sprejel njegovo povabilo, naj ga, kadar me bo pot zanesla v prestolno mesto, obiščem na njegovem domu, tam zunaj centra, v odmaknjenem predmestju, v prijazni krajevni skupnosti Bele vode ob Ibarski magistrali, v ulici, poimenovani po zdravku Jovanoviću, njegovem v Sloveniji padlem črnogorskem rojaku

in soborcu, čigar doprskni kip je dal vzdati na pročelju poslopja družbenega doma, ki stoji v neposredni sosesčini njegove vrstne hiše.

»Videl boš,« je dejal, »kje delam in kako poteka življenjski vsakdan pisca zgodovine narodnoosvobodilnega boja...«

Pravzaprav ne bi bilo treba poudarjati: Petar S. Brajović je že kar onemogo zaljubljen v svoje pisanje. To je strast, je posvečenost, je popolna

pisi, mapami, s celimi skladovnicami fotokopiranih dokumentov, v dejanskem in dobesednem pomenu besede: dokumentacijski center, v katerem so drug ob drugem že dokončani spisi, mnogoteri popravki in dopolnila, še neobdelana gradiva in nič koliko osnutkov ali skic, ki čakajo na izoblikovano finalno zaposlovanje.

Dvajset, trideset, štiri-deset let vztrajnega, vsakodnevnega dela...

General v pokoju, eden tistih, ki so v Topolšici sprejeli Löhrov podpis k predaji, s ponosom in ljubeznijo razkazuje te svoje mape z izrezki neprešteti časopisnih in drugih objav. Kje vse so skozi leta in desetletja izhajali njegovi podlistki v nadaljevanjih: v Pobjedi, v Frontu, v 4. julu, v Novi Makedoniji, v Delu, v Borbi, v mariborskem Večeru... In koliko je bilo recenzij njegovih knjig in koliko superlativov v

pogled zazrt v še negotovo usodo pete Brajovićeve knjige, ki bi jo rad čimprej razposlal med pričakujoče bralce, čeprav je vmes tudi še kak »toda«...

Od Danilovgrada do Celovca.

Že v pismu je potožil: »Ne vem, ali bo v srbohrvaščini knjiga sploh lahko izšla, kajti danes je vse teže in teže objavljati...« Za slovensko izdajo ga pravzaprav ni strah, saj se je z vodstvi družbeno-političnih organizacij v nekaterih slovenskih občinah, denimo v Titovem Velenju, že dogovoril za odkup več sto izvodov. Sicer je moral te dogovore kot avtor sklepati – prek pisem in osebno – sam, namesto da bi bila o tem z občinami in organizacijami dogovore sklepala založba, ki bo knjigo izdala in ki naj bi bila v ta namen »kadrovske obo-rožena«. Pa se je za vnaprejšnjo distribucijo predvidene naklade zavel pač sam, ne oziraje se na stroške, ki se jim ob tolikšni korespondenci, telefoniranju in celo potovanjih seveda ni mogoče izogniti. A kaj, ko v ta namen nismo organizirani.

boj bojevali, se v njem izkazali, se v njem žrtvovali in ga naposled dobojevali. Ne gre za pisanje o vojaških operacijah ali vsaj ne zanje v prvem planu: v središču Brajovićeve avtorske pozornosti so živi ljudje s svojo neponovljivi-

hotenjih prepuščen zgolj in samo – samemu sebi, brez vsake vnanje opore. Išoč dokumentacijo dan za dnevno hodi v beograjske arhive, v muzeje in knjižnice ter se vrača v svoje predmestje s polno aktovko fotokopiranih dokumentov. Stroškov, ki jih ima s tem (»požro« namreč kar eno tretjino njegove pokojnine in kar krepko ogrožajo družinski standard), mu nihče ne povrne; kako močno na boljšem so njegovi bojni in vojaški tovariši, ki jim je dano imeti v tej ali oni »ustanovi« na voljo kabinet s tajnicami in strojepiskami pa s fotokopirnimi in drugimi aparati, ali pa oni drugi, ki pač ne pišejo in nimajo tozadevnih izdatkov, torej si lahko precej več privoščijo od življenja in mirne starosti! Sprašujem se: mar res ni mogoče poiskati možnosti, da bi se izpričanemu avtorske-mu potencialu, ki zna in zmora dati rezultate, s kakršnimi se je v zgodovino naše vojno-spomin-ske in zgodovinske publicistike zapisalo ime Petra S. Brajovića, ne bilo treba s tolikšnimi naponi prebiti prek ovir do končnega cilja, ki navsezadnje še zdaleč ni samo njegova, temveč naša skupna želja in potreba?

K. V.

Petar S. Brajović v »najlepših letih« – v letu 1944. Portret, ki je na sliki, je delo Božidarja Jakca

predanost pa morda celo obsedenost, ki ga je tako rekoč zaslužila za vse večne čase.

Po vsem tistem, kar je napisal poprej, namreč zdaj že več kot deset let pripravlja obsežno (iz svojega doživljajskega zornega kota vseobsežno) knjigo z naslovom Od Danilovgrada do Celovca. Rodil se je namreč v črnogorskem Danilovgradu. Tudi to knjigo – in predvsem njo – je omenjal v pismu, ki je stikalo naše osebno poznanstvo. Vanjo je povezal lastne spomine, raznotero dokumentacijsko gradivo, ki ga je zbral v muzejskih in arhivskih zbirkah ter številna pričevanja soborcev, ki jih je intervjuval v živo, ali pa se z njimi povezoval prek korespondence, o kateri je treba seveda reči, da je temeljni sestavni del njegove živahne avtorsko-raziskovalne dejavnosti.

»Več o vsem tem, ko se srečava v Belih vodah,« vsa si rekla.

In res. Pri njem doma, zgoraj, v prvem nadstropju vrstne hiše, kjer prebivata z ženo, Slovenko, sama, odkar so se jima otroci pomožili ali poženili, je prava študijska delavnica, na gosto založena s knjigami, časopisi, roko-

njih!? »Dragoceno branje,« preberemo, ko preletimo posamezne odstavke teh skrbno shranjenih izrezkov. »Visoka stopnja sugestivnosti in jasnosti...«

Napisanega ima seveda precej več, kot je natisnjene. Prava škoda, da ostajajo njegovi Spomini iz narodnoosvobodilnega boja, napisani ob prebiranju lastnih kratkih dnevnikiških zabeležk iz vojnih dni (precej tistega papirja je šlo, žal, tudi po zlu) več let po vojni, za zdaj v rokopisu. V njih je življenje samo – in nič koliko zanimivih dejstev, o katerih še nismo kaj prida prebrali.

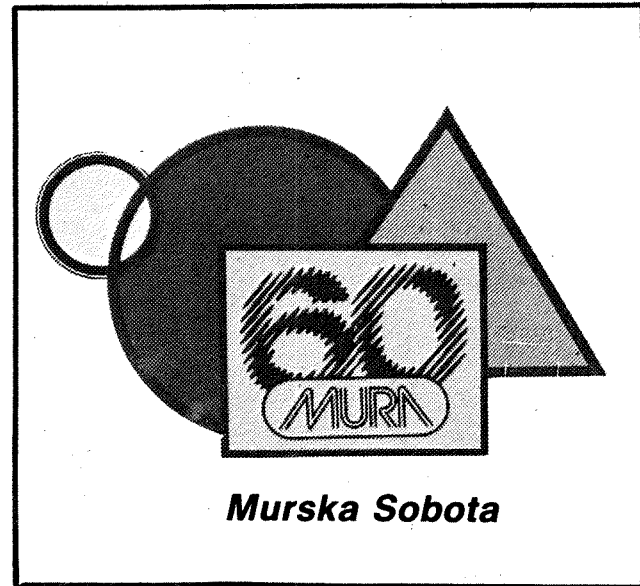
Pisal je vseskozi, že kot komandant 18. divizije, pa kot načelnik štaba 4. operativne cone v Sloveniji – in po končani vojni v različnih časnikih, strokovnih in poljudnih revijah, spominskih zbornikih... Dolej je objavil štiri knjige: monografijo o narodnem heroju Predragu Draganu Jevtiću, komandantu 15. slovenske divizije, krajsko verzijo te knjige, posebej napisano za mlade bralce, Končane druge svetovne vojne v Sloveniji ter obsežno in izčrpno Dokončno osvoboditev.

Zdaj pa je ves njegov

Na srbohrvaškem jezikovnem območju pa se v občinah in pri organizacijah takšnega razumevanja avtorjevih želja in potreb, da si vnaprej zagotovi zadostno število kupcev in si s tem natis knjige sploh omogoči, ni mogoče nadejati.

Usoda knjige, v kateri bo (oziroma je že, saj ta tipkopis bolj ali manj pripravljen) opisana vsa avtorjeva lastna pot od aprilske vojne v letu enainštiridesetem prek julijske vseh ljudske vstaje in umika enot iz Črne Gore prek srečanja s Titom in odhoda v Slovenijo tja do končne osvoboditve, pri čemer se spomini prepletajo z dokumenti in pričevanji drugih, predvsem pa ima ves čas pred očmi svojo bratovsko povezanost s Slovenijo in Slovenci – ter narobe: povezanost Slovencev s svojim jugoslovanskim življenjskim zaledjem. Duh te knjige je v resnici predstavniki mrežo človeških prepletov, ki so v trpljenju in krvi izkazovali dejansko medsebojno povezanost ljudi, pripadnikov vseh jugoslovanskih narodov in nacionalnih skupin, in to dobesedno na vsej poti od Danilovgrada do Celovca. Predvsem ima pri tem v mislih Slovence v proletarskih brigadah in na drugih »koordinatah« jugoslovanskega bojišča ter po drugi strani pripadnike drugih nacionalnih sestavov na slovenskih bojnih tleh.

Vse to pa šteje za svoj veliki dolg do tovarišev v boju, do vseh tistih velikih in malih ljudi, ki so ta

Položaj na Kosovu se zaostruje

Preseljevanje Srbov iz SP Kosova – ustrežneje bi bilo reči pregon, izgon – se tudi pet let po vidnem izbruhu tamkajšnje protirevolucije neustavljivo nadaljuje. Zdi se, da so Socialistična republika Srbija, federacija in vsa jugoslovanska javnost nemočne zaradi tega bega, ki ga povzroča komaj predstavljivo organizirano nasilje šiptarsko-albanskih šovinistov nad srbskim življem. Po nekaterih vesteh živi zdaj na Kosovu in v Metohiji komaj še kaj več kot 200 tisoč Srbov (manj kot povojnih priseljencev iz Albanije). Tudi znana peticija »2016« preganjanih Srbov iz lanskega oktobra in peticija več kot dvestotih beograjskih intelektualcev iz letošnjega januarja do zdaj nista sprožili kakšnih učinkovitejših ukrepov, ki bi zaustavili ta tragični eksodus in se postavili po robu fašistoidnemu procesu, v katerem naj bi nastalo »etnično čisto« Kosovo. Nasprotno, takšni dokumenti ob tiskovni podpori nekaterih sredstev javnega obveščanja in ob odsotnosti izdatnih političnih protiukrepov samo netijo duha revanšizma in nasprotnega šovinizma v SR Srbiji.

Dogajanje, spominjajoče na palestinske razmere, nas žene v zgroženost, da je kaj takega mogoče v socialistični Jugoslaviji. Ob nastalem položaju bi bilo povsem neumestno, celo škodljivo in nevarno, obujati zgodovinski spomin in ugotavljati, kako so se skozi tisočletja na tem kosu zemlje menjavale vloge pregnancev. Saj ne moremo pristajati na golo lastniško logiko ali na podatke, kdo, Srb ali Šiptar, si je v tem in v onem stoletju pridobil tod gospodstvo, samovoljno »pravico« do zatiranja drugodnega sosedu, pa pozneje spet »pravico« zatiranja do maščevanja... Nesporo je samo dejstvo, da si je mali človek tako srbskega kot albanskega naroda želel od pamtiveka živeti v miru in po svoji veri, delati na

svoji domačiji, razvijati svojo kulturo, ne da bi ga motil drugače živeči sosed drugega plemena. V trenja, spore in maščevalnost so vselej tega človeka gnali njegovi imperalistični gospodarji s svojimi križajočimi se interesi. Odveč bi bilo naštevati skozi tisoč let nazaj, kako sta srbski in šiptarski živeli na Kosovu postajala žrtvi oblastniškega pohlepa, tujih osvajanj ter krvne in verske nestrpnosti, ki so ju podžigali samozvani oblastniki.

Toda smeli smo verjeti, da se je z osvobodilnim bojem in revolucijo v letih 1941 do 1945 na Kosovu nehala žaloigra krivice, in povračila. Srbi, Albanci, Črnogorci in udje drugih narodov v tem delu SR Srbije so z združitvijo v avnojsko Jugoslavijo z vsemi njenimi dosežki in procesi osvobodil-

ne, enakosti, bratstva, enotnosti, socialistične demokracije – zaživel v svetu, ki jim je obetal mir, progres in ozdravitev starih sovrašttev. Vemo, da zadnja štiri desetletja, čeprav so tudi v dobršni meri prinašala izpolnitev teh idealov, vendarle niso potekla povsem v skladu z verovanji. V odnosih med SR Srbijo in AP Kosovo, je ostajalo v zakonsko pravnem smislu in tudi sicer veliko nedorečenega. Našli so se sovražniki: velikosrbski hegemonisti ter spletkarji iz sosednje Albanije in najrazličnejših tujih agentur. Josip Broz Tito, oprt na moč svoje ljudske države in je leta 1966 energično naredil konec vsem poskusom etatističnega nasilja proti kosovski Albancem. Pozneje mu je smrt preprečila, da bi izkoreninil tudi šovinistično albansko nasilje, ki je doseglo odkriti izbruh leta 1981 (že po njegovem odhodu) in se srdito nadaljuje še sedaj.

Vse to je znano. Toda od gole vednosti o teh razmerah ni pričakovati rešitve položaja. Treba je nekaj storiti, toda kaj?

Identificirati velja povzročitelje zla in jim radikalno onemogočiti organizirano škovanje množic. Te šiptarske množice se niso spremenile same po sebi, temveč podlegajo hujskaštvu, lažem, za-

vajanju, manipulaciji bolj ali manj prikritih »voditeljev«, katerih zavrženi interesi očitno niso daleč od nacionalne veleizdaje. Ni dovolj kaznovati šiptarske mladince, če pišejo sovražna gesla; zapirati saboterske delavce; klicati na odgovornost kmete, ki za ničev denar kupujejo zemljo in domačije zastrašenih Srbov ter razveljavljati take »kupčije«; preganjati posiljevalce žensk, oslepljevalce živine, skrunilce pravoslavskih cerkva ter srbskih grobov in kulturnih spomenikov. Vse to ni dovolj. Odkriti velja očete zarote, ideologe in organizatorje protirevolucije. Ta naloga, ki terja veliko odločnosti, doslednosti, premočrnosti, inteligentnosti in boja proti vsakršnemu oportunizmu, nikakor ni lahka, toda treba se je lotiti brez omahovanja, če hočemo ohraniti Jugoslavijo.

Se težji, predvsem pa zamudnejši, je drugi del akcije: z dolgotrajnim, potrpežljivim političnim delom je treba predočiti zavednemu delu šiptarskih množic – ta del pač ni zelo številen – da si je nakopal krivdo, ki jo mora iskreno obžalovati in popravljati krivice. Predvsem naj bi odprtega srca sprejemal vračajoče se Srbe in Črnogorce (saj ti se bodo hoteli vrnati v Pokrajino mar ne?), sprejemal pa naj bi tudi dosledno uveljavljanje prav-

nega reda, ki ga zdaj na Kosovu skoraj ni. SR Srbija in federacija pa bosta morali dati Šiptarjem zanesljiva poročila, da ne bodo spet, kot že tolikokrat v zgodovini, žrtev neusmiljenih povračil.

Proces obnove zaupanja in sožitja bo res dolgotrajen. Položaj je toliko težavnejši, kolikor progresivnejše je (spricho eksplozivne natalitete) naraščanje števila prebivalcev albanske narodnosti. Premalo je zgolj izražati prepričanje, da je Pokrajina dovolj naravno premožna z zemljo, rudami itd., da lahko prehrani tudi še številnejše prebivalstvo. Vsa naša skupnost bo morala razmere na Kosovu ne samo bolj ali manj ravnodušno opazovati, kar je počela doslej, temveč se tudi moralno zavzeti za spreminjanje razmer. Kosovo ni samo stvar samih Kosovčanov in njihovih vodstev, ne samo stvar SR Srbije, državnih struktur SFRJ in drugih republik, ampak se mora pojaviti v vidnem polju ljudske javnosti, tedaj v vidnem polju organiziranih socialističnih subjektivnih sil in hkrati v zavesti posameznega državljanu, mene, tebe, vseh nas. Čas je, da se na primer neha nerganje porabniško evforičnih Slovencev, češ, toliko in toliko smo dajali za Kosovo in še dajemo potuho tamkajšnjemu slabemu delu, izkvaram itd... To nerganje ima izrazit pridih šo-

vinizma; gospodarska premoč razvitejših republik Kosovu, ki glede materialnih kazalcev sicer ni neznatna, izgublja velik del svoje učinkovitosti prav zategadelj, ker jo ljudje pojmujejo kot neko nujno zlo, bore malo pa jih zanima njen pravi namen. V naši zavesti se mora marsikaj premakniti. Revolucionarni humanizem v nas, ki je v času NOB prestavljal gore, je samo še blede senca takratnega. Kar dajemo z nejevoljo ali vsaj z občutkom neke apatične naveščenosti, nima prave cene. Tudi zato se razmere na Kosovu premikajo počasi; tudi zato se tam ohranja gospodarska, prosvetna in kulturna zaostalost, z njo vred pa nacionalizem.

To čustveno pisanje (prav rad priznam, da je čustveno, čeravno se ta etiketa dandanes uporablja kot označba za nekaj manjvrednega in »neznanstvenega« ali skorajda kot psovka) naj sklenem z mislijo, da se bo položaj na Kosovu lahko popravljal samo premošorazmerno s stabilizacijo vse države. Tako bo ne samo zaradi delovanja naravnega zakona, da vsakršno zdravje domuje v pobudi in ne v recesiji, temveč tudi zato, ker bo sovražnikom izbito iz rok poglavitno orožje: zanašanje na našo akcijsko nemoč.

Zvone Kržišnik

Iz jugoslovanskega tiska

Povzemamo iz Mladosti, glasila Zveze socialistične mladine Jugoslavije. Članek je podpisal Vlastimir Mijović.

Žito in plevel

(Za zmanjšanje ugled med ljudstvom se morajo naši funkcionarji »zahvaliti« tudi dejstvu, da v svojih vrstah vztrajno prenašajo ljudi, kakršni je Miljenko Zrelac)

Od vojne sem ni funkcionarski poklic nikdar tako malo veljal kot danes. Seveda tukaj ne mislimo na privlačnost funkcionarskih dejanj, ampak v prvi vrsti na priljubljenost nosilcev tega poklica med najširšim ljudstvom. Drugače najbrž niti ne more biti v časih, zaznamovanih z najrazličnejšimi krizami, čeprav ni mogoče vedno postavljati enačaja, če merimo s principi, med razmerami v državi in popularnostjo njenih voditeljev. Vendar smo menda soglasni v mnenju, da za sedanje težave pada dobršen del odgovornosti, če ne že največji, na vodilne strukture in njihove glavne. Zato je njihova stopnja (ne)popularnosti na omenjeni ravni.

Tlačiti vse v eno vrečo ni priporočljivo niti takrat, ko gre za najpreprostejše blago, kaj šele ko gre za tako pisano blago, kot je funkcionarsko. Toda že sami funkcionarji so nas nekako navadili, z nekakšno cehovsko solidarnostjo, da jih ocenju-

jemo splošno, v celoti kot strukturi oziroma sloju. Kadar pa opazujemo tako posplošeno ali povprečno kategorijo, jo posamezniki znotraj te vedno odnesejo ali očitno slabše ali pa znatno bolje, kot si to zaslužijo s svojim konkretnim delovanjem, sposobnostmi in moralnimi kvaliteta. Tako se tudi dogaja, in to nas v tem primeru v prvi vrsti zanima, da se vse funkcionarsko spravlja pod isti imenovalec.

Negativni pojavi znotraj sloja in poklica, o katerem govorimo, navadno ostajajo brezimni. Kadar se že morajo (samo)kritizirati ali posipati s pepelom, takrat funkcionarji običajno govorijo o »nekaterih« svojih kolegih. Zares so izjemni primeri natančne, imenovane in s priimkom zapisane (samo)kritike, zaradi česar lahko tudi rečemo, da so sami funkcionarji na vseh ravneh v dobršni meri krivi, da se nanje gleda posplošeno. Medtem ko bi morali biti sami, ob ne-

nehnem razglašanju načela o nujnosti diferenciranja v najožjih okoljih in krogih, svoji najboljši sodniki. Sami bi morali v svojih vrstah ločevati žito od plevela. Zaradi sebe, zavoljo dostojanstva poklica in zato, ker eni druge najboljše poznajo.

Spomnimo se na primer afere z vojvodinskim »salon-vagonom«. Dolgo časa se je z nezaupanjem gledalo na vse mogoče pokrajinske voditelje, ki so bili v položaju, da bi lahko ta privilegij (zlo) uporabili. (Zlo)rabilo pa jih je le nekaj. Ali pa, če se spomnimo »lovske afe-re« v Bosni in Hercegovini pred tremi, štirimi leti: zaradi enega, nikoli imenovanega visokega funkcionarja je padla slaba luč na vse, ki v tej republiki nosijo tak naziv. Seveda nam bodo ostali zvečine neznani tudi nosilci visokih funkcij, ki so botrovali Feniju in Obrovcu, če s tem nehamo naštevati. Tako bo za zgodovino ostal krivec funkcionarski sloj, in ne konkretna osebnost. Ogorčenje in nezaupanje, namenjeno posameznikom, se tako prenašata na vse, ki jih je mogoče spraviti pod ta naziv.

Obstajajo primeri, ko namesto posameznika nastavi obraz celoten poklic, so pa tudi okoliščine in primeri, ki jih je resnično skoraj nemogoče razumeti. Recimo, vse te zamotanosti okrog našega »ljubljenčka« – Miljenka Zrelca.

(Opomba uredništva TV

15: v številkah 9, 10, 11 in 14 Mladost uporno piše o nečistem moralnem liku nekdanjega sekretarja CK ZSMJ, kasneje predsednika beograjskega izvršnega sveta in direktorja jugoslovanskega zavoda za mednarodno znanstveno, prosvetnokulturno in tehnično sodelovanje, od nedavnega pa generalnega direktorja Jata. Novinarji tega časopisa so si pomagali s sodnimi spisi ob nečistih zadevah okrog kupovanja osebnih avtomobilov pod neverjetno ugodnimi pogoji, ob nakupu pohištva po naročilu pri neki tovarni do spet prek vseh mej – znanih cenah, o uvozu klavirja brez carine... pa tudi o preiskavah sekretariata za notranje zadeve, ki so se nenavadno tiho polegale, in o 28 straneh pisanja, ki ga je o zadevi v preiskavi napisal – ter poslal na naslov beograjske mestne skupščine in skupščine občine Novi Beograd – upokojeni načelnik službe za zatiranje kriminala v industriji in družbenih dejavnostih.

Ko so se morali delavci sedemdesetih let delovne organizacije Jata odločiti o svojem novem direktorju, so začele krožiti različne govorice, ki pa jih nihče v javnosti odločno ne zanikal ne potrdil. Pisni člankov v Mladosti o tem primeru pravijo, da se je okrog zadeve spletel zid molka, ki ga noče nihče od pristojnih prebiti. Prav tako pa v članku to-ma Džadžića – v Mladosti št. 9 – piše, da je osiješko

javno tožilstvo (ki je sprožilo postopek zaradi nezakonite dejavnosti s prodajo fordovih osebnih vozil, odstopilo primer okrožnemu javnemu tožilstvu v Beogradu, ki pa preiskave ni še do danes končalo (od leta 1979). Tu so še nekatera poglavja, ki so povezana z razvpi-tim dr. Medenico in še kaj; vendar se večji časopisi te teme ne lotevajo, trdijo novinarji Mladosti, zaradi bojazni...

»Reklamno geslo našega lista,« piše v pristavku k enem od komentarjev na to temo Vlastimir Mijović, (Tej deželi je potrebna mladost), se je pojavilo proti koncu lanskega leta v obliki grafitov na mestih, kjer jih po navadi pišejo po Beogradu; vendar je bilo z večine krajev zelo hitro odstranjeno kot – menda – nesprejemljivo sporočilo. SUP je hitro reagiral in našel »storilce«. To je vsekakor pomembnejše od vseh naših »zrelcev...«).

Razmišljajoč o »zidu molka«, ki se še naprej vztrajno upira razreševanju »primera Zrelca«, nezogibno lahko sklepamo, da imenovane in poklicane strukture, organi in odgovorni posamezniki skušajo zadevo utišati za vsako ceno. Ne bomo ob tej priložnosti govorili o zanikrnosti pristojnega javnega tožilca, ki bi, če ne bi bila beseda o funkcionarju Zrelcu, zagotovo že uradno reagiral na podobne lopovščine. Zanimam nas pravzaprav, zakaj se v tem konkretnem pri-

meru ne oglasijo politične strukture, glede na to, da so prav one dale »zele-no luč« za nadaljnje napredovanje bivšega drugega človeka mladine Jugoslavije in mesta Beograda pa prvega človeka JUZAMS, sedaj pa našega poletnega Jata. Če vse vedo – vedo! Zakaj torej nič ne storijo? Če zaradi ničesar drugega ne, pa vsaj zaradi osebnega dostojanstva, ki je resnično na tehtnici, če se v takšnih primerih, ko se vse ve, nič ne stori. Zato ni treba veliko zameriti ti-stemu, ki sledeč logiki so-krivde izgublja zaupanje tudi v tiste, ki vztrajno ščitijo svojega kolega, čeprav si je zaupanje že zdavnaj zapravljal.

Primer Miljenka Zrelca gotovo ni najbolj reprezentativen, je pa očitno zelo indikativen. Kajti tudi funkcionarji na katerikoli ravni so živi ljudje. Obstajajo pridni in leni, sposobni in nesposobni, visoko moralni in taki, ki jim ni dosti do čistih rok. Vogalni kamen njihov medsebojne diferenciacije torej ni le ozko idejno-politično polje, na katerem so doslej (pa še tu ne vedno, kakor bi bilo treba) križali kopja, odkrito in javno. Dokler pa bo tako, jasno, tudi v »bazi« ni pričakovati drugačnega stila obnašanja. Tudi tam bodo kraljevali oportuni-izem, nezamerjanje, zakrivanje, kar nas je že drago in predrago stalo. V času novih inflacij je cena še večja. Jo lahko prenašamo v nedogled?

V pripravi na 12. kongres Zveze socialistične mladine Slovenije

O mednarodnih odnosih

Tik pred kongresom smo. Pa pred tem končnim dejanjem pogledajmo še v eno področje priprav slovenske mladine – v mednarodne odnose in mesto, ki ga že ima pri tem mladinska organizacija, kaj si želi, kaj je najbolj problematično itd. Pravzaprav so mladinci želeli organizirati pravo problemsko konferenco na to temo, da bi vprašanje mednarodnih odnosov osvetlili z več strani, pa so zaradi pomanjkanja dovolj široke širine podatkov pristali pri okrogli mizi; ne sicer s pričakovanjem rešitev, toda vsaj z jasnimi nakazilom, kaj je treba do problemske konference natančneje obdelati in opredeliti.

Lahko rečemo, da se je v štirih letih po kongresu mednarodno sodelovanje slovenske mladine zelo povečalo, preraslo v širok spekter partnerjev, ki so si enotni v vprašanjih neodvisnosti, miru, samostojnosti, suverenosti, in nevmešavanja v notranje zadeve. S triindvajsetimi partnerji poteka dvostransko sodelovanje, z večstranskimi oblikami sodelovanja pa slovenska mladina navezuje stike s še petdesetimi organizacijami mladih po svetu. Posebno pozornost so namenili sodelovanju s sosedami in redni koordinaciji z organizacijami Slovencev v zamejstvu, koordinaciji z zdenci in izseljenci ter tako sklenili krog okoli Slovenije. Končno pa velja omeniti tudi dober premik v sodelovanju z Zvezo socialistične mladine Hrvatske, saj je bilo to še do pred dvema letoma zelo slabo. Značilni so hitri premiki pri tematiki sodelovanja in odpiranje novih področij; ne samo strokovnih, ki jih zagotavljajo nekatere naše fakultete ob finančni pomoči delovnih organizacij, ampak tudi na splošno spoznavnem področju, v turizmu. Številni izzivi, ki so pri razvoju mednarodne aktivnosti postavljeni pred mlado generacijo in organizacijo ZSMS, terjajo napore za hitrejšo delovanje, učinkovitost, nadaljnje podružbljanje in demokratičnost delovanja, prav tako pa ustvarjanje ustrezne materialne osnove, ki bo to delovanje v mednarodnih odnosih omogočala. Pa smo spet pri fi-

nancih, kjer se ponavadi ustavi. To občuti tudi mladinska organizacija. Pa so sklenili, da morajo stike, ki so jih že navezali, vsaj v evropski, za vsako ceno še naprej obnavljati. »Saj ni potrebno, da gremo daleč za navezovanjem stikov,« so dejali. »Nič več protokolarnih obiskov predsednika po svetu. Več naj bo tistega pravega konkretnega mednarodnega sodelovanja. Več poudarka je treba dati vsebini. Preseči je potrebno interesno samostojno, neposredno, pluralistično in javno delovanje. Razumljivo je, da bodo med samostojnimi oblikami organiziranja (delovne skupine, društva, klubi, krožki, gibanja, združenja) in organizacijo ZSMS tudi nasprotja, ki pa bodo lahko gibalno razvoja tako organizacije ZSMS, kot fronte.

Ni treba posebej poudarjati pomena mednarodnega sodelovanja v bližajočem se letu 2000, v svetu, ki je poln protislovij, v katerem je celoten gospodarski sistem v krizi in išče izhode. »Pomembni so še zlasti spontani stiki med ljudmi,« je dejal eden od razpravljalcev in nadaljeval: »Preveč poudarjamo sodelovanje med narodi in državami, premalo pa sodelovanje med ljudmi, iskanje demokratične fronte v svetu, iskanje ljudi dobre volje za ustvarjanje nove humanejške skupnosti, v kateri naj bo človek edino merilo.«

Prav to pomanjkanje pa je spremljalo dosedanje mednarodno sodelovanje; zoženo je na ozek krog ljudi, na

člane v komisijah za mednarodne odnose, z medmestne stike, UNICEF krožke, klube OZN, malo koordinacije pa je med vsemi, in sploh informacije o vsebini tega ali onega sodelovanja čez mejo ne prodrejo v bazo. Kaj bi se dalo narediti v osnovnih celicah mladine? Ali ne bi bilo prav, če bi svet za mednarodne odnose dal več smernic za tovrstno delovanje po posameznih občinah? To so vprašanja, o katerih velja premisliti. Pa tudi koordinacijo vsega mednarodnega sodelovanja v Sloveniji, ne samo v mladinski, ampak tudi v drugih organizacijah in društvih, bi veljalo zagotoviti z ustreznimi organizirano in potrebnimi kadri. Takoj ob to se postavi vprašanje mesta ZSMS v političnem sistemu. Mladinci niso zadovoljni, saj pravijo, da so pri vprašanih mednarodnih stikov potisnjeni ob stran. Vključeni so sicer v vse oblike mednarodnega sodelovanja, niso pa v institucijah. Priznajo, da so veliko sami krivi. Gotovo nihče ne bo dal mladinski organizaciji v političnem sistemu drugega mesta, če si ga ne bo sama izbojevala. Ali pa ne pomeni to nevarnosti približevanja formalističnemu pristopu v okviru družbenopolitičnih struktur?

Res, mladinska organizacija v Sloveniji ima največ neposrednih stikov s tujino. Obdobje uveljavljanja depozita je razvilo pravo oportunistično voljo po mednarodnem sodelovanju. Toda šele ustrezno izobraževanje kadrov za mednarodne stike lahko podpre pravi cilj, pravo vlogo centrov in komisij. Vidik vzgoje za mednarodno sodelovanje je – solidarnost. »Toda, kako bomo solidarni na zunaj, če pa ta solidarnost šepa navznoter, med našimi narodi in narodnostmi?« so se vprašali razpravljalci pri okrogli mizi. Če ne spoštujemo svoje kulture in naroda, ne

moreš graditi mednarodnih odnosov!« »Tudi v mladinski organizaciji smo padli v ozek krog nacionalnih struktur. In vendar morajo skupni problemi v skupni družbi, ki jo moramo spreminjati, pripeljati do sodelovanja. Zato, če odkrijemo v Sloveniji določena spoznanja, sta naše poslanstvo in dolžnost, da jih ne varujemo le zase, ampak poskušamo prodreti med mlade v drugih republikah in jih osveščati.«

Vloga vzgoje in izobraževanja za mednarodne odnose se je še kako pomembna. Med mladimi obstaja abstraktno zanimanje. Toda, kako bo sodeloval, če ne pozna stvari? V šolskem sistemu je tovrstnemu izobraževanju namenjeno premalo pozornosti. Klubi OZN sicer parmanentno vzgajajo svoje člane, pritožujejo pa se, da niso dovolj spoštovani, ne v sami mladinski organizaciji in ne v družbi. Tudi ustreznih materialov za delo in mentorjev dostikrat nimajo. Potem pa še finančne težave in vsa prizadevanja izgubijo svoj smisel, če ni sredstev, da bi stvari izpeljali. Pri okroglih mizah se srečujejo vedno stari obrazi in te zato izvenijo kot srečanja starih znancev. ki se pogovarjajo o že znanih problemih.

Mladinci se zavedajo, da znotraj ZSMS tega vprašanja gotovo ne bodo mogli rešiti, pač pa na širši družbeni ravni, v povezavi z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami, družbenimi organizacijami in društvi. Le tako se bo lahko uresničeval proces podružbljanja mednarodnih odnosov, ki mora temeljiti na kritični zavesti, samostojnem organiziranju in z možnostjo srečevanja različnih idej. Tudi kongres ne bo razrešil stvari. Pokaže lahko le smernice. Toda pomembno je, da bodo ljudje vedeli, da nekeje gori in bodo začeli premišljati, da je treba gasiti.

Živa Drole

Naš svet v teh dneh • Naš svet v teh dneh

PJONGJANG, PEKING:

Predsednik predsedstva Jugoslavije Radovan Vlačko- vič je z delegacijo sklenil uradne pogovore in obisk v Demokratični ljudski republiki Koreji, kjer ga je sprejel predsednik Kim Il Sung. Jugoslovanska delegacija se mudi na Kitajskem, kjer nadaljuje pogovore z najvišjim kitajskim vodstvom, v izmenjavi mnenj pa prevladujejo dvostranske teme, ki zadevajo odnose med državama, prav tako pa tudi aktualne probleme sodobnega sveta.

BEOGRAD:

Delegacija kanadskih parlamentarcev, ki se mudi na obisku v naši državi, se je sešla s člani skupščine Jugoslavije in tudi s predstavniki nekaterih zveznih ustanov.

BUENOS AIRES:

Generalni sekretar organizacije združenih narodov De Quellar se mudi na turneji po nekaterih južnoameriških državah. Prva postaja je bila Brazilija, obiskala pa bo še Urugvaj, Argentino in Bolivijo.

NIKARAGVA:

Nikaragovski predsednik Daniel Ortega je obtožil Združene države Amerike, da ustvarjajo napetost med Nikaragvo in Hondurasom, hrati pa se je zavzel za popoln umik tujega vojaškega osebja iz Srednje Amerike.

TRIPOLIS:

Libijske oblasti so zaprle dva oddelka univerze, kjer je potekal pouk v angleščini in francoščini. Po uradnem sporočilu so to storili, da bi podprli uporabo arabskega jezika, vse angleške in francoske knjige pa so menda zažgali.

WASHINGTON:

Ameriški predsednik Ronald Reagan je zavrnil predlog sovjetskega voditelja Mihaila Gorbačova, da bi se v najkrajšem roku sešla v kateremkoli evropskem mestu. Reaganova administracija navaja, da so se lani v Ženevi dogovorili, da naj bi Gorbačov letos dopotoval v ZDA. Administracija pri tem vztraja.

MOSKVA

V sovjetskem glavnem mestu se nadaljujejo sovjetsko-mozambiški razgovori na najvišji ravni. Pozornost namenjajo zlasti dvostranskim odnosom in aktualnim mednarodnim vprašanjem, predvsem na jugu Afrike.

ATENE:

Grški premier Papandreu navaja, da njegova vlada ne bo sprejela predloga generalnega sekretarja Združenih narodov o spravi za rešitev ciprskega problema tako dolgo, dokler bodo na otoku turški vojaki. Medtem je v Atene prispel ciprski voditelj Spiros Kiprianu.

TEHERAN:

Iranske verske oblasti so razglasile splošno mobilizacijo za vse tiste, ki se še niso prijavili za odhod na iraško-iransko fronto. Mobilizacijo je pred dnevi napovedal iranski voditelj Homeini, z njo pa naj bi Iračanom zadali usodni udarec.

TEL AVIV:

Izraelski premier Šimon Perez se mudi v Washingtonu, kjer bo v razgovorih z ameriško administracijo poskusil najti izhod iz slepe ulice bližnjevzhodnih pogajanj. Glede na nove predloge naj bi nekatere zahodne države dobile nova pooblastila.

Naš svet v teh dneh • Naš svet v teh dneh

Avstrija in njena nacistična preteklost

Zadeva z avstrijskim predsedniškim kandidatom, prejšnjim generalnim sekretarjem ZN dr. Kurtom Waldheimom je sprožila v Avstriji in tudi v širšem okolju razpravo, ki je za marsikoga zelo neprijetna.

Šala je morda že nekoliko zastarela, toda zaradi najnovejših zadreg v zvezi z nacistično preteklostjo kandidata avstrijske ljudske stranke na predsedniških volitvah in nekdanjega generalnega sekretarja svetovne organizacije Kurta Waldheima, je znova aktualna: nekdo je vprašal drugega, kaj je največji uspeh avstrijske politike po letu 1945. Odgovor se je glasil: »To, da so iz Adolfa Hitlerja naredili Nemca, iz Ludwiga van Beethovna pa Avstrijca!«

Kako je Avstrija obračunala s svojo nacional-socialistično preteklostjo? Ali drži očitke, ki ga je pogosto slišati na Dunaju, da so Avstrijci precej milejšje obračunali s tretjim rajhom, kakor Nemci sami? Uradno velja Avstrija za prvo žrtev Hitlerjeve agresije, nato pa tudi za državo, ki je bila leta 1945. zaradi zmage zaveznikov rešena nemške nadvlade in znova

vzpostavljena kot samostojna država.

Neuradno pa večina Avstrijcev dobro ve, predvsem tisti iz srednje in starejše generacije, da je vojaška zasedba Avstrije marca 1938., ko je vanjo vkorakala Hitlerjev wehrmacht, sprožila množično navdušenje, tako, da nasprotniki »anschlussa« – med njimi tudi družina sedanjega predsedniškega kandidata – še pomisliti niso upali na kakršenkoli odpor! Ne gre pozabiti: razen redkih habsburških legitimistov so bili skoraj vsi Avstrijci pričani – desni ali levi, katoličani ali socialisti, da majhen avstrijski parobek sploh ni sposoben samostojnega življenja.

Že ob začetku avstrijske republike, ki se je najprej uradno imenovala »Nemška Avstrija« je bilo leta 1918 opaziti željo, da bi se Avstrija priključila k Nemčiji. Zavezniki so takšne želje v kali zaдушili. Precej pred Hitlerjem so Avstrijci še enkrat, leta 1930 vzeli nov zalet: vzpostaviti so želeli carinsko unijo med Avstrijo in Weimarsko republiko. Predvsem Francozi so bili tisti, ki so te načrte prekržali. Tudi na tem po-

dročju je torej Hitlerju uspelo, kar njegovim nasprotnikom ni. To, da on sam, po rodu Avstrijec, ni imel nobene pravega odnosa do svoje domovine, je že druga pesem.

Značilen za vso avstrijsko generacijo, ki se ni mogla sprijazniti z izgubo položaja velike sile, s propadom podonavske monarhije in tudi ne s krčenjem na obseg majhne države, je bil »nemško-nacionalni« avstrijski in kasneje tudi nemški general in vojaški politik Edmund Glaise Horstenau (po vojni je v ameriškem ujetništvu in redil samomor). V svoji spominski zapuščini pravi, da je bil dobesedno raztrgan med »velikonemštvom« na eni strani in tihim razočaranjem nad realnostjo »anschlussa« na drugi strani.

Za mnoge Avstrijce je bil »velikonemški rajh« druga izbira, nadomestek, s katerim so se sprijaznili zato, ker ni bilo več »lastnega« rajha, velike Avstrije, ki bi segala do južnega Jadrana in do Galicije. Horstenau je torej sanjal o »čisto drugačnem anchlussu«, o neki »čisto drugačni Nemčiji«. Pritoževal se je zaradi unitariziranja

in centraliziranja tretjega rajha in zaradi pomanjkanja vsakega razumevanja za »zgodovinsko vlogo Dunaja«!

Številni Avstrijci tedanje generacije so ta notranji razdor in tudi to razočaranje lju-bezen do tretjega rajha prej ali kasneje sami doživljali. Združitev z Nemčijo v »velikonemški rajh« je izučila marsikatero Avstrijca. Nadaljnji razvoj je pritrdil tistim, ki so nasprotovali anchlussu že od vsega začetka.

Kljub temu pa ostaja dejstvo, da so stotisoči Avstrijcev služili v wehrmachtu in tudi v SS in da kljubovanje nacional-socialističnemu režimu vse do pred koncem vojne nikjer v Avstriji ni bilo bolj izrazito, (kakor kjerkoli drugje v »tretjem rajhu«). Tako, kakor v zasedbenih conah v Nemčiji, so tudi v Avstriji po letu 1945. izvedli denacifikacijo, ki naj bi bila vsaj teoretično pri njih ostrejša, kakor pa v Nemčiji.

V primerjavi z Nemčijo sta bili v Avstriji opazni dve razliki: »V Avstriji so imeli od vsega začetka, pa čeprav pod kontrolo zaveznikov, lastno vlado. Poleg tega so imeli zaradi notranjepolitičnih, še

bolj pa zunanjepolitičnih interesov druge avstrijske republike »nacistično nadvlado« za tujo okupacijo, za sovražno nadvlado. Tujo okupacijo pa je mogoče odpraviti tako, da okupatorja preženeš iz države, njegove kolaboracioniste pa kaznuješ! Nemce iz rajha so izgnali iz Avstrije, domače nacionaliste so zaprli in jih do nadaljnjega izključili iz javnega življenja.

V nasprotju z Nemčijo Avstrija ni imela velikih težav, ko je bilo treba popraviti omajani ugled in obnoviti zaupanje. V prizadevanju, da jih ne bi hkrati z Nemci metali v isti lonec narodov, ki so zakrivali vojno morijo, je bilo še nekoliko mogoče razumeti vsako odklanjanje avstrijske navezanosti na nemške naciste. Toda, vsak je vedel in nikoli ni pozabil, da sta bila dva izmed najhujših nacističnih vojnih zločincev Ernest Kaltenbrunner in Adolf Eichmann – Avstrijca!

V zvezi z afero, ki se plete okoli dr. Waldheima je slišati na Dunaju vse več očitke, da takšna zamuda pri obravnavanju dogajanja neposredno med 2. svetovno vojno in med njo ni več primerna. Ali je res potrebno zahtevati od vsega naroda, da bo obžaloval dejavnost nekaterih, je slišati v teh vrstah. Pravijo,

da je življenje sestavljeno iz protislovij. V katoliški veri tako trdni tirolski kmetje, ki so bili v zgodovini veliko bolj za Schuschnigga in Dollfussa, kakor pa za Hitlerja, so se že kmalu po letu 1945. na shodih veteranov tako radi postavljali z železnimi križci in drugimi odlikovanji za hrabrost, ki so si jih prislužili v wehrmachtu. Večine Avstrijcev sploh ne moti dejstvo, da je bil dr. Waldheim med vojno nadporočnik nemškega wehrmachta. Številni, ki so imeli podobno usodo in so se bojevali vse od Rusije do Afrike, se radi identificirajo s človekom, ki je zdaj tarča ostrih napadov. Zato zveni tako zelo »po njihovo« če iz antinacistične družine izhajajoči Waldheim pravi o svoji medvojni kariери: »Storil sem le svojo dolžnost, tako kakor drugih 100.000 Avstrijcev.«

Poznavalci avstrijskih razmer pravijo, da se Waldheimu kot predsedniškemu kandidatu ni treba bati padca popularnosti, četudi časopisi objavljajo slike, na katerih je prikazan kot nemški oficir. Prav tako pa mu tudi ne bo škodoval očitke, da je bil član SA konjenikov. Večina Avstrijcev je namreč že dolgo mnenja, da bi bil že čas, ko je treba takšno preteklost – pustiti pri miru! fl-

S krvjo prelita žitnica

Indijska žitnica Punjab, strateško izredno pomembna zvezna država na indijski severozahodni meji s Pakistanom, je znova prizorišče hudih in zaskrbljujočih spopadov med pripadniki sikhovske in hindujske skupnosti. Zaskrbljenost se je zlasti povečala potem, ko so pripadniki in zagovorniki sikhovskih separatističnih teženj iz vrst verske šole Damdani Taksal in Vseindijske študentske zveze organizirali množični pohod na Čandigar, glavno mesto zvezne države Punjab. Policijske enote so streljale na razjarjene študente, ki so z vihtečimi sabljami in drugim orojem izražali nezadovoljstvo nad početjem lani izvoljene lokalne vlade iz vrst stranke Akali Dal.

Sedanje zapletene in tragične razmere so samo minuli mesec terjale več kot sto smrtnih žrtev, čez soboto in nedeljo pa kar 28. Zdi se, da sta ob najnovejših dogodkih, kot tudi nekaj mesecev nazaj, nemočni tako zvezna vlada v Delhiju kot tudi lokalna vlada v Punjabu. Najnovejši spopadi krizo samo poglobljajo; tega v Delhiju ne skrivajo, saj menijo, da je sedanji položaj v žitnici vsaj tako težaven in zapleten kot je bil pred junijskimi dogodki leta 1984, se pravi takrat, ko je indijska armada prvič v zgodovini posredovala proti lastnemu narodu in še to v najsvetlejšem kraju, Zlatemu templju v Amritsarju. Izjalovila so se malodane vsa optimistična pričakovanja, da bo lanski sporazum o Punjabu, ki sta ga podpisala premier Radživ Gandhi in po podpisu ubiti Singh Longoval, kot solidna osnova prispeval k razpletanju punjabskega klobčiča. Problemi pa so se začeli še bolj poglobljati, sočasno pa so tudi začele naraščati radikalne zahteve sikhovskih skrajnežev, ki zavračajo ravnanje sikhovskih politikov, lojalnih zvezni vladi v Delhiju.

Sikhovsko izročilo pravi, da kdor nadzoruje Zlati tempelj v Amritsarju, srednjeveško trdnjavo sikhovske vere in kulture, nadzoruje tudi politično življenje Punjaba in prav zato so sedanji dogodki izredno pomembni tako za urejanje notranjih odnosov sikhovske skupnosti kot tudi za odnose med zvezno vlado v Delhiju in lokalno vlado stranke Akali Dal v Punjabu. Petnajst milijonov Sikhov, ki predstavljajo slaba dva odstotka vsega indijskega prebivalstva, poznano med drugim kot pogumne, ponosne in sposobne ljudi, ki so se v indijski zgodovini izkazali tako v gospodarstvu kot v politiki. Sikhovska zgodovina je zaporedje bojev za posebne kulturne vrednote, ki jih ne ločujejo samo od muslimanov, temveč tudi od Hindujev. Danes bolj kot kdajkoli zahtevajo uresničenje njihovih emancipacijskih zahtev in več besede pri delitvi nacionalne pogače, najradikalnejši med njimi zahtevajo celo državo Khalistan, državo čistih.

V zgodovini indijske podceline so bili prav Sikhi nenehno na braniku indijske kulture, v bojih z britan-

skimi kolonialisti je bilo med njimi največ žrtev, danes pridelajo več kot polovico indijskega žita in riža, imajo najvišji nacionalni dohodek, od drugih Indijcev pa se razlikujejo tudi po zunanjem videzu. Ne strižejo si las in brade, glave imajo povite v živobarvne turbane, njihova religija pa je nekakšna sinteza islama in hinduizma, priznavajo enega boga, življenjska filozofija pa je zajeta v naukih desetih gurujev, zbranih v sveti knjigi Grant Sahib.

Delhijska vlada je na lanskih septembrskih volitvah v Punjabu zmago prepustila lokalni, sicer zmerni stranki Akali Dal, ki je s tem prevzela nase tudi odgovornost za razmere v žitnici. Prav zato so zdaj največ kritike deležni njeni politiki, katere obtožujejo, da so nesposobni rešiti nakopičene verskopolične probleme sikhovske skupnosti. Kriza se je še poglobila 26. januarja, ko naj bi vlada Radživa Gandhija izpolnila eno izmed točk sporazuma – predajo Čandigarja (prestonice dveh držav Harijane in Punjaba) izključno sikhovski skupnosti, namreč. Namesto tega ali prav zaradi tega so sikhovski skrajneži izvedli verski puč in znova zasedli Zlati tempelj, vlada v Delhiju pa je na zaostrovanje odgovorila z novim vojaškim in policijskim kontingentom, ki ga je kot okrepitev poslala v Punjab, hkrati pa obtožila Pakistan, da spodbuja zaostrene razmere in vojaško podpira skrajneže.

Sikhovska skupnost je za Indijo zaradi svoje poslovne in mnogoplastne uspešnosti življenjsko pomembna. Kot odgovor na poglobljanje krize je te dni odgovorila z bojkotom, prenehala je namreč dobavljati hrano, mleko in sadje v mesta, tako da so morali živež dobavljati iz drugih krajev Indije. Kriza dobiva skrajno krvave oblike, saj zaradi medsebojnega verskega in političnega obračunavanja terja v povprečju dve žrtvi dnevno, razmere v žitnici pa spominjajo na obsedno stanje. Sedanje radikalne akcije so očiten primer izkoriščanja vse verske strukture v politične namene, pa tudi politike v verske.

Radživ Gandhi je verbalno sicer punjabski problem postavil v ospredje svoje politike, vendar drži, da njegova vlada okleva med politično odločnostjo in popustljivostjo, saj sta obe še kako delikatni. Zaveda se namreč možnosti ponovnega izbruha nasilja, če bi vojska neposredno posegla v sedanje razmere, po drugi strani pa je vladi moč očitati, da ne kaže dovolj odločnosti pri podpori zakonite lokalne vlade in njenih pogajanjih s krilom skrajnežev. Takšna politika ima lahko usodne posledice tudi v drugih zveznih državah, zlasti v Harijani, že zdaj pa punjabsko problematiko dodatno pogloblja.

Vlada v Delhiju torej zaenkrat nima formule za rešitev punjabskega vožla. Glede na to, da je vojska v stalni pripravljenosti in glede na to, da je nemočna tudi lokalna vlada premiera Barnale pa ni nemogoče, da bo oblast nad Punjabom znova prešla pod centralno upravo, kar pa, dolgoročno gledano, miru v žitnici ne bi prineslo.

Miha Lamprecht

Ernst Thälmann še ni končal boja

Zdaj res že maratonsko sojenje v Krefeldu v ZR Nemčiji, kjer je stopil pred obličje pravice eden od morilcev predvojnega voditelja nemških komunistov Ernsta Thälmann, zdaj 74-letni bivši esesovec Wolfgang Otto, je doživelo več kot nepričakovan zasuk. Vse tako kaže, da bodo Otta – oprostili krivde in izpustili.

Poznavalci razmer v zahodnonemškem sodstvu pravijo, da je bilo treba takšen razplet sojenja v bistvu tudi pričakovati. Partijskega voditelja Thälmann so ubili v koncentracijskem taborišču Buchenwald nad Weimerjem (zdaj v DR Nemčiji) neposredno prej, preden so prišli v taborišče predhodnice ameriškega generala Pattona. Med Thälmannovimi morilci je bil tudi Wolfgang Otto. Videl ga je poljski interniranec Marijan Zgoda in po vojni večkrat o tem pričal pred različnimi komisijami in sodišči. Kljub temu pa za zahodnonemško tožilstvo dolga leta in desetletja ni hotelo vložiti obtožnice zoper Otta, v mirnem času učitelja po zahodnonemških šolah.

Sojenje Thälmannovim morilec se je začelo šele novembra lani. Glavne in edine priče že dolgo ni več med živimi. Marijan Zgoda je umrl leta 1967. Nenadoma se je pojavila nova »priča« in menda »zasejala nov, resen dvom o resničnosti izpovedi poljskega interniranca«. Ta priča je Felicia Kelch (65). Predstavili so jo kot »življenjsko sopotnico« umrlega interniranca.

V nasprotju z zapisanimi in podpisanimi izjavami Marijana Zgode, da je med

Thälmannovimi morilci v Buchenwaldu videl tudi Otta, pa zdaj Kelchova pravi – tako ji je menda govoril Zgoda – da so bili morilci tuji »esesovci«, visoki oficirji, ki jih ni poznal...

Namesto Zgode kot priče obtožbe se je na sodišču nenadoma pojavila Kelchova kot obrambna priča. Kot zanimivost omenjajo, da dozdaj nihče in nikjer ni omenjal te »življenjske sopotnice« umrlega interniranca.

Medtem ko si v ZR Nemčiji nadvse prizadevajo, da bi lik Ernsta Thälmann čimprej utočil v pozabo, so v drugi nemški državi, DR Nemčiji poimenovali po njem šole, tovarne, trge, mladinske brigade in ulice. Ves čas sojenja v Krefeldu se v DR Nemčiji vrstijo manifestacije, ki naj dokazujejo, da pedvojni-partijski sekretar tudi mrtev ni opustil boja.

Zadrega s Thälmannovo politično zapuščino res ni: Na začetku leta 1931, pred 55 leti torej, je Ernst Thälmann zapisal: »Jasno moramo povedati vsem, da smo partija, ki zagotavlja nemškemu narodu narodno osvoboditev brez vsake zasužnjevalne vojne, brez vsakega zatiranja tujih narodov. Svoj cilj bo dosegla s proletarsko revolucijo. Oni, nacisti so stranka maščevanja, mi pa smo partija miru!« Daljnovidno je voditelj KP Nemčije opozarjal na nevarnost, ki grozi miru zaradi naraščanje fašistične nevarnosti.

Poldrugo leto prej, 1. avgusta 1929, je Ernst Thälmann vodil hamburške delavce, ki so organizirali spreved v prid miru od Hamburga do Altone. Tisti dan, ko se je 15

let prej začela prva svetovna vojna, je komunistična internacionala razglasila za protivojni dan, da bi ves svet opozorila na nevarnost, ki je grozila miru zaradi gospodarske in politične krize in zaradi vedno bolj očitne protisovjetske politike imperialističnih sil.

V Nemčiji so tedaj po različnih krajih ustanovljali protivojne komiteje, ki so popeljali delovne množice različnih političnih prepričanj na demonstracije, shode in zborovanja zoper obnavljanje vojnega nevarnost. V duhu proletarskega internacionalizma so v obmejnih krajih organizirali mednarodna srečanja.

Ko je Ernst Thälmann 1. avgusta 1929. v Altoni obsodil naraščajoči militarizem in imperializem, je opozoril, da je boj za mir ena najpomembnejših značilnosti komunistične politike. »Če želimo res preprečiti vojno v prihodnosti, moramo pravočasno ugotoviti priprave nanje, jih razkrinkati in se bojevat proti njim,« je dejal Thälmann.

Eno leto kasneje, ob mednarodnem protivojnem dnevu leta 1930, je Ernst Thälmann zapisal: »1. avgust je postal dan, ko se ljudje vsako leto spominjajo strahot med prvo svetovno vojno. Ta dan je tudi postal mednarodni opozorilni dan, dan boja zoper akutno nevarnost čezmernih oboroževanj imperialistov za nove vojne.«

»Delavci se morajo povezati in skupaj nastopiti zoper imperialistične priprave na vojno. Pri tem se morajo delavci združiti z vsemi drugimi naprednimi silami, ki se

Med nekim zborovanjem na trgu Volkmarisdorf v Leipzigu aprila 1932. Je Ernst Thälmann pozival k enotnosti v protifašističnem boju.

zavedajo dragocenosti življenja v miru.« Možnost, da bi bila protivojna akcija res uspešna, je videl Ernst Thälmann predvsem v tem, da bi se delavci oboroževalne in kemične industrije ter transportnih podjetij povezali in združili svoje sile. Na svojih delovnih mestih lahko ti ljudje zberejo pomembne podatke o tajnih oboroževalnih načrtih.

Dosledno Thälmannovo prizadevanje za ohranitev miru na svetu je dajalo pečat kljubovalnemu stališču nemških komunistov v 12 letih fašistične diktature. V mnogih državah je njegovo ime simbol pogumnega boja za mir in neupogljivega protifašista.

Pred kongresom KP Italije

Znanke in neznanke

(nadaljevanje iz prejšnje številke)

Član vodstva KP Italije, Maccaluso, je na predkongresnem shodu v Salerno ugotovil med drugim, da je Italija edina država na Zahodu, v kateri se konservativna ofenziva razvija pod pokroviteljstvom socialističnega predsednika vlade. Vprašanje, kako začeti z uresničevanjem »demokratske alternative«, pa je seveda bistveno zlasti v tako rekoč prvi fazi. Vodstvo KP predlaga v ta namen tako imenovano »programsko vlado«, s katero naj bi utrlj pot stvarni alternativi. Takšna vlada naj bi se lotila vsaj nekaterih kričeh problemov v italijanskem družbenem življenju, med njimi zlasti problema zaposlovanja (aktivnih prebivalcev brez dela je blizu tri milijone), vključevanja mladine v razvojne napore, snovanja tehnološke platforme in napredneje urejenih zlasti družbenih dejavnosti.

Eden glavnih objektov posega »programske vlade« naj bi bil zlasti italijanski Jug, ki žal že vsa leta nazaduje, saj mu različna »socialna pomoč« ni mogla ustvariti možnosti, da bi se povzpela na višjo družbeno raven. Toda prav predlog za »programsko vlado« je naletel v predkongresnih pripravah na največje ovire. Dobršen del udeležencev tako na krajevnih konferencah kot na pokrajinskih kongresih je namreč ugotovil, da bi takšna vlada predstavljala »nepotrebnost taktično potezo«, kot je bilo slišati tudi v Bologni, s katero bi osiromašili in spravili v nevarnost izvirne cilje demokratske alternative.

Namesto »programske vlade« so predlagali ponekod »vlado programa«, v bistvu vlade, ki naj bi se brž lotila bistvenih vprašanj iz programa alternative, ne pa vlade, ki naj bi šele začela oblikovati nekaj kompromisni program. Določeno podporo je v predkongresnih pripravah, nemara se je zanj opredelilo okrog deset odstotkov članov – žel tudi predlog, ki ga je dal Pietro Ingrao, kot nekaj predstavnik leve v partiji. Zavzel se je namreč za »ustavno vlado«, se pravi, na kratko za vlado, ki naj ne bi iskala vijugastih rešitev, marveč si preprosto prizadevala za uresničevanje temeljnih ustavnih določb, ki izhajajo iz dela.

V bistvu imajo pripombe na račun tako imenovane »programske vlade« skupni imenovalec, da je predlog bržčas premalo konkreten. Pripomba v zvezi s »konkretnostjo« je bila zaznavna pri marsičem. Teze, ki jih je pripravila partija »kot rdečo nit, ne pa kot sklepe« široke razprave med člani, kot je že pred dvema mesecema pojasnil generalni sekretar Natta, so bile v glavnem sprejete, vendar se je ob njih pojavila vrsta novih tez, ki so tu in tam tudi protiteze. Poraja se občutek, kakor da je vodstvo partije pri nekaterih vprašanjih namenoma nedovolj kristaliziralo svojih stališč, da bi s tem omogočilo bazi, da pove svoje mnenje, da pa je vsaj del baze le bolj zato, da bi vodstvo bilo v težah »bolj precizno in odločno«, kot se je slišalo v Palermu.

V bistvu določen del članov pred kongresom v Firencah zanesljivo sodi, da je v partiji, neglede na resnično zapletene razvojne probleme, ki so pred njo, premalo »premočrnosti«, kot je spet dejal že omenjeni Ingrao. Partija, pravijo, se je odprla, vendar pri tem ni pokazala dovolj smelosti in jasnosti. Omogočila je nastop nekakšnih desnih in levih predstavnikov, čeprav seveda ne do-

pusča struj (Ingrao je nekaj zastopnik ene, Luciana Castellina, ki je grajala »popustljivo« stališče partije do ZDA, pa druge strani), vendar je bila v sklepanju spet okorna in nerodna.

O samih predkongresnih zborih velja še reči, da so bili bolj slabo obiskovani tako rekoč v bazi, medtem ko so bili pokrajinski kongresi večinoma zelo živahni; jedro razprav so kajpak bile omenjene teze. Tako teze kot razprave pa so povedale še nekaj: namreč, da se namerava KP Italije v prihodnje veliko bolj ukvarjati tudi z zunanje-političnimi vprašanji, skratka, da namerava s svojim vplivom in ugledom, ki ji ga daje dejstvo, da je to največja partija na Zahodu, intenzivne in kajpak avtohtono sodelovati v mednarodni razsežnosti.

Vemo, da je bil generalni sekretar Natta v zadnjih treh mesecih na obisku po vrsti v Pekingu, Moskvi in Beogradu. Udejstvovanje KP Italije na mednarodni areni bo imelo izhodišče, da gre za partijo, ki je sestavni del evropske leve in da bo njena dejavnost kajpak imela kot težišče evropski prostor. Vodstvo KP je že prozorno pojasnilo, katero pot namerava ubrati: ne več, kot je bilo v glavnem dosedaj, da je KP Italije pač sestavni del Zahoda in da se je treba s tem pač nekako sprijazniti, marveč, da si bo še kako aktivno prizadevala za določene cilje.

Tako bodo na kongresu prejškoslej še določeneje poudarili, da bo treba okrepite vlogo evropske celine proti Združenim državam, pri tem pa izhajati iz »univerzalne« nevarnosti konfrontacije. Partija bo svojo mednarodno aktivnost tokrat obogatila še s podporo predlogom za ustanavljanje brezatomskih področij, še posebej na Sredozemlju, s čimer bo odločno podkrepila svoje stališče proti oboroževanju, zlasti atomskemu in posebno tistemu, ki zadeva vesolje. Toda v aktivnosti, ki jo namerava v prihodnje razviti KP Italije, je še nekaj drugega. Že v tezah je namreč podčrtan pomen neuvrščeniosti v mednarodni politiki, ob tem pa je naglašeno tudi, da pomenijo dosednji gospodarski odnosi Severa do Juga »ne le diskriminacijo, pač pa naravnost coklo v svetovnem razvoju«. Vemo, da je KP Italije sicer spoštovala politiko neuvrščeniosti, da pa se je dosedaj bolj poredko tako jasno opredeljevala zanj.

Kakšna so lahko po vsem tem pričakovanja pred 17. kongresom KP Italije? Njeno vodstvo in vodilne strukture so se brez dvoma sila vestno pripravile nanj in tudi oblikovale določena stališča. Pravimo določena, saj so že pred razpravami v »bazi« sporočile, da bodo končna stališča rezultat mišljenja in navodil baze. Partija se je tako rekoč »odprla«, odprte naj bi kajpak predstavljala zlasti politika »demokratske alternative«, ki naj bi preselila levičarsko in prodrla v laično in naprednosredinsko sfero.

KP Italije se kajpak še kako zaveda, da osamljenost ne pomeni krepitve. Primeri španske in francoske ter nekaterih drugih manjših KP v zahodni Evropi so zelo poučni. Vprašanje seveda je, ali je znala dovolj prepričljivo, argumentirano in dokumentirano pritegniti članstvo, da jo podpre v tem zapletenem in občutljivem obdobju, ko je resnično težko oblikovati izhodišča za prihodnost, ki naj vsebujejo teoretične in konkretne smeri obneme.

Miro Kocjan

O izolski Punti

Življenjski prostor krajanov

Čas, kot temu radi pravimo, prinaša svoje. Različno mu sledimo tudi v vrstah ZZB NOV, kljub temu da zvečine vemo, kaj ob določeni konkretnih vprašanjih je dobro, in kaj ne. Tokrat bi rad zapisal nekaj o konkretnem vprašanju, ki izvira iz dokumentov srednjeročnega načrta občine Izola. Zanimivo je, da se nosilec načrtovanja ni sprijaznil s sklepi skupščine občine (28. 3. 1985), ker še vedno vztraja in sili v dodatno spreminjanje Punte v turistične namene.

Trenutno je v javni razpravi osnutek srednjeročnega načrta razvoja občine Izola za čas med 1986. in 1990. letom. Ta na svojih straneh (24, 27...) med drugim govori tudi o Punti, kjer je navedena rekreativna površina, zraven pa pod postavko turistične dejavnosti načrtuje apartmajski hotel Punta z 250 ležišči. In to je tisto, zaradi česar se razburjamo krajanje, kot da nas hočejo nekateri občinski možje gnati žeje prek vode. Čutimo se prizadete, saj menimo, da bi nam s takšnim posegom (novim hotelskim objektom na Punti) uničili še zadnji košček mestnega prostora – za delovne ljudi in krajane Izole. Ali bomo izsiljevanju kos, žal še ni mogoče napovedati. Zadržno besedo o tem bodo rekli na skupščini občine na eni od prihodnjih sej. Menim, da nam članom zveze borcev ne sme biti vseeno, da se nam dogajajo stvari, kot so Vinogradi, Šared in sedaj naša Punta. Prepričan sem, da je tu vmes samovolja, in se sprašujem, kako lahko kdo načrtuje bodisi srednjeročno ali dolgoročno in se pri tem ne dogovarja ustrezni z vsemi zainteresiranimi (kot na primer v svetu KS in drugih strukturah v njem). Navsezadnje pa ob-

V času od sprejetja teh sklepov (ni še minilo leto) se je na območju Punte spremenilo toliko, da je IS SO Izole prodal objekte stare bolnišnice Društvo mišično obolelih SR Slovenije, kar pomeni, da se opredeljuje glede turizma uresničuje.

Zdaj se krajanje sprašujemo, kakšen turizem je še potreben na tem majhnem prostoru? Očitno je, da se nosilec načrtovanja ni sprijaznil s sklepi skupščine občine (28. 3. 1985), ker še vedno vztraja in sili v dodatno spreminjanje Punte v turistične namene.

Trenutno je v javni razpravi osnutek srednjeročnega načrta razvoja občine Izola za čas med 1986. in 1990. letom. Ta na svojih straneh (24, 27...) med drugim govori tudi o Punti, kjer je navedena rekreativna površina, zraven pa pod postavko turistične dejavnosti načrtuje apartmajski hotel Punta z 250 ležišči. In to je tisto, zaradi česar se razburjamo krajanje, kot da nas hočejo nekateri občinski možje gnati žeje prek vode. Čutimo se prizadete, saj menimo, da bi nam s takšnim posegom (novim hotelskim objektom na Punti) uničili še zadnji košček mestnega prostora – za delovne ljudi in krajane Izole. Ali bomo izsiljevanju kos, žal še ni mogoče napovedati. Zadržno besedo o tem bodo rekli na skupščini občine na eni od prihodnjih sej. Menim, da nam članom zveze borcev ne sme biti vseeno, da se nam dogajajo stvari, kot so Vinogradi, Šared in sedaj naša Punta. Prepričan sem, da je tu vmes samovolja, in se sprašujem, kako lahko kdo načrtuje bodisi srednjeročno ali dolgoročno in se pri tem ne dogovarja ustrezni z vsemi zainteresiranimi (kot na primer v svetu KS in drugih strukturah v njem). Navsezadnje pa ob-

stajajo tudi sprejeti sklepi, ki o urejanju naše Punte govorijo dovolj natančno.

Močno me moti, da nekateri člani borčevske organizacije kljub temu, da vedo za razmere in poznajo stališče večine krajanov, stiskajo glave med ramena pred dejstvi – ko gre za ohranitev Punte, za potrebe krajanov in staro mestno jedro, našo kulturno dediščino, ki je navsezadnje vrednota, pomembna za razvoj našega turizma. Prav o tem slednjem je že večkrat tekla beseda in so bili tudi že večkrat predlagani takšni načrti, s katerimi bi sanirali, primerno uredili stanovanjski fond in tako pridobili prostor tudi za turistično dejavnost (ne le za 250 ležišč); hkrati bi izboljševati stanovanjske razmere krajanom, in tako (posredno ali neposredno) tudi njih vključevali v turistično dejavnost Izole.

O tem, kako bi se krajanje bolj vključevali v turistično dejavnost, se v načrtih ne premišlja, ampak predvsem o tem, kako in kje podirati, da bi se gradilo novo. Ob starem mestnem jedru nov apartmajski hotel – je to rešitev? Je tu logika? Na pristoje, mišljenem za razvoj turizma pa še naprej rastejo kamnice...

Žal imamo tudi v naših vrstah vse manj članov; nekoč smo bili vplivni sooblikovalci s stališči občinske organizacije ZZB NOV. Predstavniki, ki je bil zadolžen pred delegati SO Izola povedati borčevska mnenja, pa je govoril o vsem – le o Punti – nič. Ne vem, ali je to zato, da se ne bi komu zameril...?

Vladimir Gruden-Mirko

Z zasedanja skupščine počitniškega doma borcev

Banjole – kaže dobro!

Čeravno nikoli v preteklih letih ni bila jasno in glasno izrečena izrazita skrb nad uspešnostjo poslovanja borčevskega doma v Banjolah, je bilo nekako na robu poročil vedno slišati tarnanje nad kadrovskimi problemi, pa tudi nad možnostjo ekonomskega poslovanja spriču statusno neurejenih oziroma še ne do konca razčiščenih vprašanj.

Letošnja banjolska skupščina se je začela nad vse spodbudno: takoj na začetku smo namreč izvedeli, da je finančni uspeh za leto 1985 pozitiven in tudi da je svet doma borcev (s komisijami nadzornim odborom in drugim) zadovoljen z delom novega upravnika Mileta Miloševića in njegove delovne ekipe. To pa je tudi bistvo letošnjih poročil, čepravno tudi ni manjkalo drobnih pripomb in pritožb, so objektivno in dobronamerne pokazale na tiste naloge, ki jih bo moral delovni kolektiv reševati doma v Banjolah (nekateri tudi skupaj z borčevskimi organizacijami).

Ne hvali jutra pred večerom, je dejal delegat ene izmed občin, s podpisnic samoupravnega sporazuma o Banjolah, dolga leta vaje prihajanja in odhajanja kadrov (pa tudi – resnici na ljubo – odlaganja nekaterih problemov). Toda dejstvo je, da se je sedanja ekipa banjolskih domskih delavcev lotila dela tako, da je »zgrabila bika za roge«. V pregledu premoženja

(drobnega inventarja in podobnega (so »počistili vse stare grehe«, odpisali tisto, česar ni bilo mogoče najti, in si seveda vse odšteli od zaslužka. Le tako bodo lahko novo leto začeli s čistimi računi in zavestjo, da ne ostajajo v poslovnih knjigah stare zaloge nepravilnosti. Za ilustracijo navedimo le

lanski sezoni, pritrdili, da je smotrna usmeritev v podaljšanje posezonskega obratovanja doma vse do novega leta in pohvalili še nekatere nove akcije (novoletni paket), ki obetajo ekonomično poslovanje na trdnjših osnovah.

Pa še nekaj so dejali: da bo v prihodnje vladal glede prijavljanja in načrto-

podatek, da je bilo pri pregledu inventarja med drugim ugotovljeno, da manjka 500 posteljnih rjuh, pri čemer za to v preteklosti ni bil nihče konkretno in neposredno odgovoren. Temu dodajamo še kanček pelina na rovaš gostov – ob natančnem pregledu sob za goste so našli pod jogiji in na drugih krajih za celo manjšo kuhinjo jedilnega pribora, krožnikov in drugega... iz hotelske kuhinje, seveda.

Delegati borčevskih organizacij iz občin, ki so uporabnice zmogljivosti v borčevskem domu v Banjolah, so zvečine pohvalili delo »banjolcev« v

vanja večji red. Če namreč občine ne bodo v enem mesecu pred prvo izmeno sporočile števila gostov (vsaka občina ima namreč zagotovljeno določeno število gostov v domu), bodo domski delavci prostih rok iskali za neizpolnjene zmogljivosti druge goste in drugačne aranžmaje. To bodo zapisali tudi v obnovljeni samoupravni sporazum, ki ga bodo sprejemali v kratkem. Delovna skupnost doma v Banjolah pa bo poskrbela, da bodo do začetka glavne sezone tudi njihovi notranji samoupravni akti nared.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Kočevje – Občinski odlok o varstvu spomenikov

Predsednike krajevnih in osnovnih organizacij ZZB NOV kočevske občine je na posvetu, ki je bil 10. marca, seznanil sekretar predsedstva OK ZKS Rudi Orel z aktualnimi družbenoekonomskimi razmerami v občini.

Udeleženci tega posveta so bili seznanjeni s pripravami na programsko volilne konference krajevnih in osnovnih organizacij ZZB NOV. Po sprejetem programu naj bi bile le te končane do sredine aprila. Do sedaj sta dve organizaciji to naloge že opravili.

Razprava o varstvu spomenikov delavskega gibanja, narodnoosvobodilne vojne in socialistične graditve je nakazala potrebo po sprejetju tovrstnega občinskega odloka. Ta naj bi temeljil na pozitivnih predpisih o naravnih in kulturni dediščini. V pripravah za izdelavo predloga pa bo potrebno pridobiti podatke, na katerih parcelah so bili spomeniki postavljeni, o namenu njihove postavitve in varstvenem režimu z vsemi usmeritvami.

Ob problematiki obveščanja so obravnavali vsebinske vidike glasila TV-15 Naš tovariš. Na njegovo vsebino niso imeli kakih bistvenih pripomb. Menili pa so, da bi se morali v prihodnje pisni sestavki in tudi pisni knjigi s tematiko NOB bolj zavzeti za pisanje resničnih in natančnejših podatkov iz tega obdobja. Omenili so, da se kaj takega ne bi smelo dogajati, kot se zadnje čase dogaja s knjigo in piscem 4. dela Ukane. V takih primerih bi kazalo piscem takih knjig odločno povedati o kvaliteti njihovega pisanja in jim onemogočiti različno podtikanje na račun strokovno usposobljenih ljudi s tega področja. Sklenili so, da bodo storili vse potrebno, da se bo število naročnikov TV-15 povečalo.

Vse navzoče je predstavnik upravnega organa (občinske skupščine za borčevsko invalidska vprašanja) seznanila, da v občini prejema priznavalnino 117 članov ZZB NOV in so za te namene izplačali nekaj nad 13 milijonov dinarjev. V minulemu letu so izplačali le tri enkratne pomoči. Zaradi bolezni in onemoglosti pa tudi zaradi zniževanja realne življenjske ravni so se odločili, da bodo v letošnjem letu izplačali več enkratnih pomoči.

Iz plodne obravnave posameznih vprašanj in okvirnega prikaza o dosedanjem delu je pričakovati, da bodo programske volilne konference borčevskih organizacij kritično ocenile svoje štiriletno delo. Že ta razprava je nakazala, da bodo v občinski vodstvo ZZB NOV predlagali družbeno aktivne in razgledane člane

te organizacije, ki bodo s svojim aktivnim delom prispevali k še bolj uspešnemu delu te organizacije na vseh ravneh.

Viktor Dragoš

Lenart – Boljši pogoji zdravstvenega varstva

Borci v občini Lenarta v Slovenskih goricah so aktivni v družbenopolitičnih organizacijah, organih krajevnih skupnosti, občinske skupščine in v samoupravnih organih. Tako v delegacijah za skupščino občine sodeluje 51 članov ZB, v skupščinah krajevnih skupnosti 12 borcev, v izvršilnih organih in delovnih telesih družbenopolitičnih organizacij 45 borcev, v istih organih na ravni krajevnih skupnosti pa 31 borcev. Občinska in krajevna organizacija ZB zelo dobro sodelujejo z mladino in mladinsko organizacijo.

S prenašanjem vrednot pa mlado generacijo spodbujajo ustvarjalen odnos do NOB in do graditve samoupravne družbe, zavzetost za humane odnose med ljudmi, za sožitje med narodi in narodnostmi, tovarštvo in požrtvovalnost.

V občinski organizaciji ZB si prizadevajo, da bi bolj uredili zdravstveno varstvo borcev. Enkrat na teden deluje ambulanta za borce pri Lenartu. Borci pa lahko hodijo tudi v dispanzer za borce v Maribor. Letos pripravljajo sistematske preglede za vse borce v zdravstvenem domu Lenart. Kaže se, da bolehalo za več boleznimi, najpogostejša pa so revmatična pa obolenja ožilja in dihalnih organov. V letih od 1982. do konca 1985. je bilo na rekreacijskem oddihu 63 borcev. Uporabniki tega oddiha so prejeli regres iz sredstev občinskega odbora ZZB NOV (v višini 10 do 75 odstotkov cene oskrbnega dne, odvisno od dohodka na družinskega člana uporabnika). Posamezni borci so prejeli tudi republiški regres, ki je znašal ob koncu leta 1985 400 dinarjev na dan.

V štirih letih je bilo iz sredstev občinskega odbora za rekreacijski oddih odobrenih skupno 193.636 dinarjev. Ob koncu leta 1985 je stalno priznavalnino prejelo 116 borcev (v razponu od 1584 do 7.216 dinarjev na mesec). V letu 1985 je prejelo 51,3 odstotka borcev v občini priznavalnino.

Tudi v letošnjem letu so si borci v Lenartu zastavili pester program in številne naloge. Aktivno bodo sodelovali pri organiziranju in razvijanju SLO in DS, pri razvijanju in utrjevanju tradicij NOB, pri uresničevanju nalog gospodarske stabilizacije in drugod. Nastopali bodo proti vsem negativnim pojavom, ki zavirajo hitrejši in vsestranski napredek socialističnih samou-

pravnih odnosov, zlasti pa proti pojavom birokratizma, etatizma in pretirane vloge administracije. Sodelovali bodo pri organiziranju proslav ob pomembnejših obletnicah.

Z ustreznimi skupnostmi ter organi bodo urejevali vprašanja s področja socialnega in zdravstvenega varstva borcev.

M. K.

Slovenj Gradec – Zanima jih vse – gospodarstvo in tradicije

Zanima jih vse, so ugotavljali na nedavni volilnoprogamski konferenci OO ZZB NOV v Slovenj Gradcu. Zato so se v minulem obdobju tudi udeleževali razprav, zlasti tistih, ki zadevajo vprašanja razvoja njihovih krajevnih skupnosti, srednjeročni načrt razvoja kraja... Sodelovali so pri pripravah za volitve in v vseh tistih akcijah, ki še posebno poudarjajo izročila narodnoosvobodilnega boja – kot so kurirčkova pošta, štafeta mladosti in obrambni dnevi na osnovnih šolah.

Lansko leto, ki je bilo zaznamovano s proslavami ob štiridesetletnici osvoboditve in s proslavo na bližnji Poljani, so tudi slovenjgraški borci z udeležbo in sodelovanjem prispevali k veličastnemu skupnemu doživetju. Med nalogami, ki pa s proslavljanjem nimajo dosti skupnega, je bila v zadnjem času ena pomembnejših – obravnavati kritične analize političnega sistema socialističnega samoupravljanja. Borci v Slovenj Gradcu priporočajo tudi vsem drugim borčevskim organizacijam, naj se ob teh vprašanjih aktivno vključijo v delo, v razpravo v SZDL.

Ko so obravnavali nekatere negativne pojave v družbi, so z ostrimi besedami označili zlasti takšne napade na našo stvarnost, ki merijo na osnove našega političnega sistema. Nič manj ogorčeni niso bili nad pojavi nacionalizma. V razpravi o uresničevanju osebnih in kolektivnih odgovornosti pa so prešli tudi na vprašanja kadrovske politike, saj je to narekovala tudi bližina volitev.

Splošna podoba socialne in zdravstvene varnosti slovenjgraških borcev je, so ocenili, zadovoljiva (borcem je bilo v minulem srednjeročnem obdobju dodeljenih 15 stanovanj in posojila v skupnem znesku 22.218.000 dinarjev).

Načrti za prihodnost? Ti se vežejo predvsem na utrjevanje in razvijanje izročil NOB v najrazličnejših oblikah... s kurirčkovo pošto, s sodelovanjem s šolami, pionirskimi odredi, s koroškim pokrajinskim muzejem, v obliki predavanj, v sodelovanju z DPM in še s kom.

A. A.

Osma konferenca komunistov v Ljubljanskem armadnem območju

Varčevanje je stalnica tudi v JLA

Komunisti v armadi nimajo svojih kongresov, pač pa svoje delo, aktivnosti in volitve opravljajo vsake štiri leta na konferenci zveze komunistov določenega armadnega območja. V četrtek, 27. marca, je v Ljubljanskem armadnem območju potekala osma konferenca ZKJ v Domu JLA. Ob 100 delegatih so bili še gostje, novinarji in drugi. Razmeroma obsežni dnevni red konference je poleg formalno protokolarnih točk vseboval najpomembnejši točki, in sicer pregled aktivnosti komunistov v preteklem štiriletnem obdobju in določanje glavnih smeri in nalog organizacije in organov ZKJ v LAO v prihodnjem mandatsnem obdobju. Druga najpomembnejša točka omenjenega dnevnega reda pa so bile volitve v komite, članov komisije za statutarne vprašanja, delegatov za 8. volilno konferenco organizacije ZKJ v JLA in izvolitev delegatov za 13. kongres ZKJ iz vrst komunistov v armadi.

V uvodnem govoru je predsednik komiteja organizacije ZK v LAO Anton Zupančič podal pregled dela in aktivnosti v preteklem obdobju. Najpomembnejše uspehe so komunisti vsekar dosegli v večanju bojne pripravljenosti enot, poveljstev in ustanov in v večji uveljavitvi ZK kot vodilne idejnopolitične sile ter v razvoju kontinuitete socialističnega samoupravljanja in revolucije. Zelo možna je bila aktivnost komunistov v LAO predvsem po 13. seji CK ZKJ, hkrati z nalogami 13. seje pa so povečevali marksistično in ideološko

usposobljenost subjektivnih sil v rednih, pa tudi rezervnih enotah.

Pozitivno oceno zasluži tudi povečana samozaščitna in obrambna zavest vseh pripadnikov Ljubljanskega armadnega območja. Za to imajo največ zaslug prav komunisti. Modernizacija enot in ustanov je morala povečati tudi učinkovitost poveljevanja in vodenja pa tudi dela v ZK, ZSMJ in ZSSJ v armadi. Seveda je bilo težišče delovanja komunistov usmerjeno v uspešno in dosledno uresničevanje načrtov in programov bojne usposobljenosti ter vzgoje. Z nepo-

srednim prizadevanjem subjektivnih sil v LAO, ustvarjalnim delom in odgovornostjo sta se dvignili bojna pripravljenost in moralno politična enotnost, zmanjšane pa so tudi denarne možnosti JLA, ki so bile pod načrtovanimi odstotki. V srednjeročnem planu 1981-1985 je bilo za potrebe JLA namreč predvidenih 5,2 odstotka narodnega dohodka, ta pa je že leta 1982 znašal le 4,50%, 1983. 4,63%, 1984. 4,13% in v letu 85 4,60% predvidenih sredstev. To je zahtevalo dodatno varčevanje, racionalizacijo poslovanja, povečanje lastnega dela, večjo lastno proizvodnjo hrane in drugo. V tem obdobju so bili uvedeni novi sistemi v oborožitvi in opremljenosti, kar je plod lastnega znanstvenoraziskovalnega dela, s tem pa se je učinkovitost v celoti povečala za več kot 50 odstotkov. Prav tako so v tem obdobju uvedli skrajšani vojaški rok na 12 mesecev, kar je povzročilo tudi zmanjšanje celotnega števila armade. Izjemno velik je bil prispevek komunistov pri uresničevanju dolgoročnega programa eko-

nomske stabilizacije. Pripadniki LAO so porabili 7 odstotkov sredstev manj, kot jih je načrtovala finančna konstrukcija, vendar so prihranki še precej večji. Samo lani so pripadniki LAO sami zgradili 86 objektov v vrednosti prek 105 milijonov dinarjev, priredili pa so tudi 215 ton svinjine in 85 ton junetine. Vse to je izboljšalo vojaški standard in delovne razmere.

Posebna pozornost je bila v preteklem obdobju posvečena izobraževanju in idejni usposobljenosti predvsem mladih komunistov in kandidatov za sprejem v ZKJ. Tako je v preteklem štiriletnem obdobju obiskovalo in končalo program marksističnega izobraževanja 32.264 pripadnikov LAO, od tega 8.841 komunistov in 23.423 članov mladinske organizacije. Razen tega so komunisti pripravili številne seminarje, instrukcije in druge občasne oblike izobraževanja, podobne aktivnosti pa so izvajali tudi v sindikalni in mladinski organizaciji LAO. Izboljšale so se tudi razmere za neposredno in ustvarjalno delo komuni-

stov, rezultati pa so najbolj opazni v boju proti sovražnemu delovanju zunaj in znotraj JLA, predvsem glede nacionalizma, kleronacionalizma in šovinizma.

V ZKJ so v LAO sprejeli v zadnjih štirih letih 6.236 članov, od tega 6.059 vojakov. Vodilna idejnopolitična vloga ZK je uspešno uresničevana, saj je vsak dvajseti pripadnik bojne enote član ZKJ. Članstvo pa je v preteklem obdobju zapustilo 164 članov ZKJ. Tudi četrte delegatske volitve so pokazale uspešnost delovanja komunistov v LAO, saj so poleg sodelovanja pri volitvah v precejšnjem številu zastopali tudi v družbenopolitičnih organizacijah in skupnostih, še več pa jih deluje v krajevnih skupnostih, hišnih svetih in različnih kulturnih ter športnih društvih.

Organizacija ZK v LAO se je dosledno držala načela demokratskega centralizma, kar je prispevalo k demokratičnosti, vendar so bile tu opazne določene slabosti, kot sta pasivnost in oportunizem.

Glede idejnopolitičnega dela komunistov se v preteklem obdobju občutijo večja kritičnost in samokritičnost, doslednosti pri delu, politične budnosti in varnosti pa tudi demokratično ozračje v vseh organih in organizacijah ZK. Potreben pa bo še

doslednejši boj proti številnim slabostim, ki izhajajo iz ekonomskih težav, zapiranja v teritorialne okvire, birokratizma in drugih negativnih gibanj v naši družbi. Zato komunisti v Ljubljanskem armadnem območju pričakujejo od 13. kongresa ZKJ učinkovitejše ukrepe in dejanja predvsem pri odgovornosti do dela, redu in disciplini, izboljšanju ekonomskih razmer in gospodarjenja. Za to se bodo tudi komunisti v LAO po svojih močeh kar najbolj bojevali. Ob tem pa seveda čvrsto ostaja na Titovi poti nadaljnjega razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja in bodo še naprej trdno opora delavskemu razredu Jugoslavije za nadaljnji razvoj temeljnih vrednot naše socialistične revolucije.

Delegati so na 8. konferenci organizacije Zveze komunistov Ljubljanskega armadnega območja izvolili tudi novi petintridesetčlanski komite, v katerega bo CK ZKS delegiral še dva delegata, za volilno konferenco organizacije ZKJ v JLA so izbrali 3 delegate, prav toliko pa tudi za 13. kongres ZKJ. Nov predsednik komiteja organizacije ZK v LAO je Josip Fabčić, sekretar predsedništva komiteja organizacije ZKJ v LAO pa Milan Stojanović.

Matjaž Potokar

Poročanje o JLA in SLO in DS nasploh

Še vedno prevladuje sektorski pristop

Poveljstvo Ljubljanskega armadnega območja je tudi letos pripravilo analizo poročanja o dejavnosti enot JLA v naši republiki.

Podatki kažejo, da je lani osemnajst slovenskih časopisov objavilo 1655 člankov, novic, reportaž, komentarjev in pogovorov o naših oboroženih silah in SLO ter DS nasploh. V primerjavi z letom 1984 se je število zapisov povečalo za enajst odstotkov. Kot pravijo na poveljstvu Ljubljanskega armadnega območja ta način spremljanja poročanja ne daje prave podobe, vendar se že od leta 1980 število člankov na to temo povečuje.

Razumljivo je, da so največ informacij o življenju pripadnikov JLA in TO objavili dnevnik Delo, Večer in Ljubljanski dnevnik, njihov delež znaša skoraj 57 odstotkov. Veliko so o naših oboroženih silah pisali tudi regijski časopisi. Tako je šest regijskih glasil objavilo 392 člankov, kar je približno 24 odstotkov vseh tovrstnih informacij. Devet republikanskih tednikov je skupaj objavilo 323 informacij, kar je pribli-

no dvajset odstotkov vseh zapisov. Posebno mesto pri tem pisanju pa gre našemu časopisu, ki je objavil 194 člankov, to je več kot šestdeset odstotkov vseh zapisov, ki so jih objavili republikanski tedniki.

Najpogostejši vzrok za pisanje o JLA so bile najrazličnejše obletnice in jubileji posameznih rodov, vej in ustanov ter enot. V poveljstvu Ljubljanskega armadnega območja pa pogrešajo predvsem pisanje o bojni pripravljenosti v ožjem pomenu, o dejavnosti subjektivnih sil, o kulturnozabavnih dejavnostih in o vojaškem šolstvu. Zapisov s to vsebino je namreč samo deset odstotkov od vseh objavljenih informacij.

Prav gotovo bi bila zanimiva analiza vsebine vseh informacij, ki pa jo v poveljstvu Ljubljanskega armadnega območja ne delajo. Tako bi lahko tudi ugotovili, ali se kakovost člankov izboljšuje, ali je na isti ravni, ali morda celo pada.

Na nedavnem sestanku novinarjev, ki spremljajo področje SLO in DS, ter pred-

Čeprav imamo v Sloveniji precejšnje težave z usmerjanjem mladih v vojaške poklice, so lani naši časopisi objavili le 53 člankov o možnostih šolanja na srednjih vojaških šolah in akademijah in o delu ter življenju oficirja JLA.

stavnikov Ljubljanskega armadnega območja so med drugim poudarili tudi »sektorski pristop«. To pomeni, da novinarji iz posameznih časopisnih hiš, ki spremljajo kulturo, gospodarstvo, izobraževanje, šport, delo ZK in mladine, ne pišejo o vseh teh dejavnostih v JLA, ampak je to prepuščeno novinarju, ki sicer piše o tem področju. Ločevanje teh dejavnosti v JLA od tistih v naši družbi ni

objektivno, in prav gotovo ne služi podružbljanju SLO in DS.

Novinarji pa so po drugi strani poudarili, da gre mimo njih vrsta stvari, o katerih bi radi poročali. Menili so, da bi morali novinarji, ki spremljajo to področje, prvi izvedeti o uspehih in tudi o problemih v JLA, ne pa da so pogosto vezani na skopa uradna poročila.

Bojan Kuntarič

Volilnoprogramska konferenca ZRVS v Mariboru

Velik prispevek k podružbljanju obrambnih priprav

Konec prejšnjega tedna se je na volilnoprogramski seji sestala mestna konferenca ZRVS v Mariboru. V uvodnem poročilu je njen predsednik generalmajor Jože Berce, med drugim dejal, da so se rezervni vojaški starešine aktivno vključevali v delo delegatskih skupščin, samoupravnih organov, društev in organov, ki se ukvarjajo zlasti s SLO in DS. Letošnje volilnoprogramske konference v krajevnih in občinskih konferencah ZRVS so po njegovem mnenju dobro uspele. Razprave so bile kritične in vsebinske, v njih pa je sodelovalo veliko delegatov. Organizacije ZRVS v mestu, vseh občinah in krajevnih skupnostih, so se oblikovale in razvile v pomemben del fronte socialističnih sil na področju razvoja in krepitve SLO in DS. V svojem delu niso bile nikoli usmerjene samo v zadovoljevanje lastnih potreb in nalog. Kot strokovne organizacije na obrambnem in zaščitnem področju so veliko prispevale k obrambnemu usposabljanju mladih, delovnih ljudi in občanov, kar jih je uvrstilo med organizacije širšega družbenega pomena. V organizacije ZRVS v mariborskih občinah je danes vključenih več kot 7500 članov, od katerih jih je več kot osemdeset odstotkov aktivnih v delegatskih skupščinah in drugih organih.

Po besedah Jožeta Berceta so organizacije ZRVS namele posebno skrb podružbljanju obrambnih dejavnosti, razvijanju izročil NOB in njihovem prenašanju na mlado generacijo, ustanavljanju aktivov predavateljev, organiziranju tehničnih zborov, pohodov in nekaterih dejavnosti za boljše poznavanje med rezervnimi vojaškimi starešinami. Še vedno je bilo premalo narejenega pri kadrovanju mladine za šole rezervnih oficirjev in za vojaške poklice. Premalo so prisluhnili tudi pripombam članov glede napredovanja v višji čin.

Letos je naša republika gostiteljica 16. srečanja ZRVS Jugoslavije. Tudi Maribor bo kot mesto gostitelj ene od delegacij iz drugih republik, najverjetneje delegacije iz Srbije. Poudarek letošnjega srečanja v začetku julija bo na temi Vloga in naloga ZRVS pri krepitvi in razvoju družbene samozaščite.

Jože Berce se je zahvalil tudi vodstvom družbenopolitičnih organizacij, mestni skupščini, pokrajinskemu štabu TO, sekretariatu ljudske obrambe in upravi za notranje zadeve za vso pomoč in podporo, ki so jo dajali organizacijam ZRVS. Posebna zahvala pa velja tudi poveljstvu mariborske garnizije in vsem enotam JLA v Mariboru, ki so aktivno sodelovali pri uresničevanju programa usposabljanja rezervnih vojaških starešin.

Predsednik republiške konference ZRVS Stane Kotnik je med drugim pozitivno ocenil delo ZRVS v Mariboru in dejal, da je ta organizacija opravila pomembno delo pri usposabljanju članov, podružbljanju SLO in DS in na drugih področjih. Kljub doseženim uspehom pa bodo morali v prihodnje še bolje delati. Tudi v prihodnje se morajo vključevati in aktivno delati v drugih organizacijah in društvih. V okoljih, v katerih živijo in delajo, morajo biti rezervni vojaški starešine zgled, kako je treba delovati in si prizadevati za dobre medsebojne odnose, tovarštvo, solidarnost in strpno urejevanje posameznih problemov.

Na konferenci so razrešili dosedanega predsednika mestne konference ZRVS Jožeta Berceta, ki so ga že izvolili za predsednika mestne borbevske organizacije. Za novega predsednika pa so izvolili Ivana Gradiška, za podpredsednika - Ivana Jermana in za sekretarja Zlatka Klineta.

M. Kos

Usposabljanje rezervnih vojaških starešin v Trbovljah

Nihče ne more trditi, da ni dovolj možnosti

Zveza rezervnih vojaških starešin v občini Trbovlje je v minulih dneh opravila predavanja, ki sodijo v okvir rednega letnega programa usposabljanja. Rezervni vojaški starešine so prišli na predavanja pripravljene, saj so prej individualno proučevali gradivo v reviji Naša obramba. Tako to niso bila klasična predavanja, ampak seminarsko delo.

V Trbovljah so letos že petič po vrsti pripravili to obliko dela za vsako krajevno organizacijo ZRVS posebej. Vse usposabljanje so opravili v sejni dvorani občinske skupščine, ki jo ZRVS, ZB NOV in druge organizacije uporabljajo brezplačno.

Letošnje teoretično usposabljanje so razdelili v dva dela. Prvega so začeli 24. marca in ga končali 27. marca. Drugi del pa so začeli 31. marca, končali pa ga bodo danes, 3. aprila. Predavanja so bila dopoldan in popoldan, tako da so se jih lahko udeležili vsi vabljeni.

Rezervni starešine so med seminarskim delom obravnavali aktualne družbenoekonomske in varnostnopolitične razmere v njihovi krajevni skupnosti in občini, novosti iz zakona o izpolnjevanju vojaških obveznosti in iz zakona o službi v oboroženih silah, aktualne vidike podtalne vojne proti naši državi in tak-

tično nalogo na temo samostojni vod TO in narodna zaščita pri protioplepnem oviranju smeri.

Zvrstilo se je kar 16 predavanj, tako da je bilo vsakemu rezervnemu starešini omogočeno, da se je sam odločil, kdaj bo šel na usposabljanje. Rezervni starešine so lahko prišli na predavanje tudi, če so bili na usposabljanju člani druge krajevne organizacije ZRVS.

Na predavanja so skladno s stališči in usmeritvami RK ZRVS Slovenije in v dogovoru z občinskim, štabom teritorialne obrambe ter oddelkom za ljudsko obrambo občinske skupščine vabili vse rezervne starešine in člane brez čina, ne glede na njihovo starost, člane komitejev za SLO in DS ter tudi pripadnike drugih obrambnih struktur v občini.

Prvo temo usposabljanja so vodili predstavniki vodstev družbenopolitičnih organizacij, drugo Matjaž Piškur, tretjo sta odpredavala Gvido Knez ter Jože Čibej in četrto Vlado Ščurk ter Jože Vodlan.

Seveda to niso vse oblike letošnjega usposabljanja, saj se bodo kasneje zvrstile še praktične oblike. Preizkus znanja pa v Trbovljah načrtujejo oktobra, ko bodo opravili vse druge naloge.

Rudi Matko

V teh dneh se spominjamo

3. aprila

... leta 1941 so začeli Italijani na svoji strani jugoslovansko-italijanske meje evakuirati prebivalstvo zaradi priprav na vdor v Jugoslavijo. Slovenske družine so selili v notranjost Italije. Na svoje domove so se lahko vrstile šele po dveh mesecih.

... leta 1942 so Nemci v Mariboru ustrelili trideset talcev, kar je bil dotlej najbolj množičen maščevalni ukrep nacistov nad štajerskim prebivalstvom.

4. aprila

... leta 1942 je prešla slovenska partizanska vojska, ki se ji je bilo pridružilo veliko novih borcev, v široko ofenzivo proti okupatorju. Tistega dne je izdalo glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet ukaz o preureditvi dotedanjih nepovezanih enot v bataljone in odrede, kar vse naj bi bilo v prid načrtnemu in enotnemu delovanju. Prvi uspeh teh akcij je bilo obsežno osvobodeno ozemlje na območju takratne Ljubljanske pokrajine.

... leta 1945 so enote Rdeče armade osvobodile Lendavo, potem ko so zavzele celotno območje Madžarske.

5. aprila

... leta 1944 so v Srednjem Lokovcu pri Čepovanu ustanovili italijansko brigado Triestina d'assalto Garibaldi, ki je prišla v sklop 30. divizije NOV.

6. aprila

... leta 1941 so nemške eskadrilje z letališč v Bolgariji in Romuniji nenadoma brez vojne napovedi bombardirale Beograd, takoj nato pa je sledil vdor enot 2. in 12. nemške armade prek jugoslovanskih meja iz Bolgarije in Avstrije. Hkrati so nemške enote vdrle tudi v Grčijo.

... leta 1945 so enote 2., 3. in 5. korpusa NOV Jugoslavije uspešno končale desetdnevne operacije za osvoboditev Sarajeva.

7. aprila

... leta 1941 so začeli v Novo mesto na poziv KPS množično prihajati prostovoljci, ki so se želeli pridružiti bojem zoper prodirajoče nemške in italijanske napadalce, vendar je jugoslovansko vojaško poveljstvo zavlačevalo z izročitvijo uniform in orožja in tako onemogočilo akcijo.

... leta 1963 je zvezna ljudska skupščina sprejela novo ustavo, s katero je postalo temelj preobrazbe družbenih odnosov v Jugoslaviji delavsko in družbeno samoupravljanje.

8. aprila

... leta 1945 je prispela v Prekmurje delegacija SNOS pod vodstvom dr. Jožeta Rusa ter se lotila organiziranja ljudske oblasti.

9. aprila

... leta 1940 so Nemci napadli Dansko in Norveško.

... leta 1940 so se v Beogradu zbrali na študentovskem mirovnem kongresu zastopniki vseh jugoslovanskih univerz. Pobudo zanj je dala beogradska študentska organizacija pod vodstvom Iva Lole Ribarja.

... leta 1945 se je začela še ena - neuspešna - nemško-domobranska ofenziva zoper prodirajoče enote 7. korpusa na območju Suhe krajine in Kočevskega Roga.

Velimir Kraševac-Igor

Sodelovanje v sklepnih operacijah

(nadaljevanje v Deveti brigadi)

Leto 1945 se je na vseh evropskih bojiščih začelo v znamenju nezadržnih zmag zaveznikov. Rdeča armada je stala pred Budimpešto, bila na Poljskem in v vzhodni Prusiji. Angloameriške divizije so v Ardenih zmagale v največji bitki na zahodni fronti in stopile na mejo rajha. Beograd je bil že tri mesece svobodna prestolnica tri petine osvobodjene Jugoslavije. V Sloveniji je okupator že več mesecev gradil sistem utrjenih črt in obrambnih točk, ki naj bi branile nemško mejo in varovale njegov umik. Ena teh obrambnih linij je bila predvidena ob Krki od Brežic do Novega mesta in na Ribnico.

Februarja je 7. korpus vodil boje za izgon sovražnika iz doline Krke, od Žužemberka do Soteske. V noči na 6. februar je 9. brigada skupaj z Dvanajsto napadla stransko vas in kmalu prebila zunanje utrdbe. Zaradi hitrega posredovanja sovražnika iz Žužemberka sta se morali umakniti.

Dne 7. februarja je oddelek žužemberške posadke izpadel v smeri Bogdanje vasi. Da bi zaustavila njegovo nadaljnje prodiranje, je 8. februarja bojevala Deveta, ob podpori 4. in 10. brigade, z njim hude boje, dokler ga niso pregnale. Vse tri brigade so imele skupaj 20 mrtvih, 19 ranjenih in 27 pogrešanih. Med ranjenci je bil tudi komandant 9. brigade, katerega je kmalu zamenjal Marjan Kern.

V noči na 10. februar sta se v Suhi krajini izmenjali 15. in 18. divizija. Pri tem je šla Deveta s 329 borci na območje Birčne vasi - Lakovnice, kjer je v naslednjih treh dneh imela nekaj manjših prask s sovražnimi patruljami.

Februarja je začelo na operativnem ozemlju 7. korpusa izdatneje sodelovati tudi zavezniško letalstvo. S položajem pred Novim mestom je 14. februarja krenila 9. brigada prek Gorjancev in Žužemberka, vdrugič za Pisarovino. Čez dva dni se je pri Sv. Jani spopadla z okrog 800 ustaši ter jim prižigala izgube. Ker ji je pri tem zmanjkalo streliva, je šla ponj v Belo krajino in se spet odpravila na Hrvaško. To pot je brez večjih ovir prišla mimo Zdenčine in Bratine v Pisarovino. Tam so borci dobili nove obleke in druge vojaške potrebščine, vzeli opremo še za eno brigado in se vrnili v Slovenijo.

Dne 3. marca 1945 je brigada prišla do Budišnje vasi pri Suhorju, čez dva dni pa je zamenjala Deseto na položajih Velikega Podljudna in Birčne vasi. V razbremenilni akciji 18. divizije je 11. marca brigadni bataljon sodeloval pri demonstrativnem napadu na sektor Gotna vas - Žabja vas pred Novim mestom, drugi so bili v sasedi na črti Škrjanče-Poganci. Brez sodelovanja v večjih bojih je bila na tem prostoru do 20. marca, potem je šla z divizijo spet v Suho krajino. Dne 21. marca je zasedla področje Pleš-Prevole.

Samo 9 kilometrov stran, na Kalu pri Ambrusu, je 3 dni prej postavil domobranski 1. bataljon postojanko in jo začel utrjevati. To je močno poslabšalo položaj na tem odseku. Ker se je s tem sovražnik približal zahodnim obronkom Kočevskega Roga, je 7. korpus dobil nalogo, naj uniči to oporišče.

V prvih jutranjih urah 27. marca je 9. brigada sodelovala z divizijo pri napadu na postojanko Kal, ki jo je branilo okrog 350 okupatorjevih vojakov. Borci so kmalu uničili bunker in zažgali nekaj hiš, a to ni zadoščalo za zmago. Premočan odpor branil-

cevi in utrujenost napadalca sta terjala prekinitve napada. Dne 6. aprila je bila Deveta v korpusni akciji na Struge kot rezerva. Uspeh napada je bil polovičen, odpadla pa je tudi zaposlitev 9. brigade. Zaradi operacij 4. armade JA pri Reki so hoteli imeti Nemci zaledno cesto Kočevje-Dvor-Žužemberk v svojih rokah. Zato so zbrali 5000 mož in sprožili 9. aprila ofenzivo v Suhi krajini. Z njo naj bi pregnali 7. korpus stran od prometne zveze, globoko v Kočevski Rog.

Začetni napad nemško-domobranskih enot je veljal brigadam 18. divizije in že prvi dan je imela Deveta hude boje na koti 516 in 503, severno in vzhodno od Gradence. Z nočjo se je brigada prestavila na Sela in severno od Lopate. Na črti Stari Log-Hinje-Primož so bili 10. in 11. aprila ogorčeni boji z menjajočo se vojaško srečo. O bojih v teh dneh po Suhi krajini je Ladislav Kiauta v svoji knjigi Na bojni črti Osemnajste zapisal: »Nastajal je pravi pekel, v katerem so hrumeli tanki, pokale topovske granate ter gorela polja, gozdovi in vasi, ki se jih je napadalec polastil«.

Dvanajstega aprila je 18. divizija odbila več sovražnikovih jurišev na koto 889 (Sv. Peter), dan pozneje pa so Nemci in domobranci zasedli Pečko, Podhosto in Meniško vas. V noči na 15. april se je 18. divizija prestavila z Roga na predel med Novim mestom in Dolenjskimi Toplicami, da napade Podhosto in Meniško vas, kjer se je utrdilo okrog 400 sovražnih vojakov. To nalogo je dobila 9. brigada, kateri so dodelili divizijski jurišni bataljon, 7 topov in 3 tanke.

Napad se je začel ob 8. uri s poprejšnjim uspešnim topovskim obstreljevanjem. Potem sta 9. brigada in udarni bataljon hkrati, ob podpori tankov, naskočila Podhosto in Meniško vas. Sovražnik je bežal proti Soteski, medtem ko so ga zasledovale topovske granate. Po tej akciji je Deveta ostala na robu Poljsanske doline.

Tretji dan po zmagi 9. SNOUB in jurišnega bataljona je okupatorjevo vojaštvo iz Novega mesta prodrlo do Starih žag in bilo zavrženo do Poljan. Nemško pobočnico, ki je šla preko Riglje, je popoldne napadla in razbila 9. brigada, okrepljena z enim bataljonom 5. prekomorske brigade. Zvečer tega dne pa je Deveta že sodelovala pri izgonu okrog 500 sovražnikovih vojakov in njihovih petih tankov iz Podturna. Do treh zjutraj naslednjega dne jih je pomagala gnati do Soteske. Naslednjih 11 dni je bila 18. divizija na črti od vzhodnega vznožja Kočevskega Roga do Gorjancev, kjer je skoraj vsak dan odbijala sovražnika, ki je udarjal iz bližnjih postojank. Pri tem je 9. brigada držala obrambne položaje in imela nadzor nad dolino Soteska-Podhosta-Poljane.

V časovnem premoru teh

ta varovala napad Osme in Desete na Ribnico, potem pa pomagala gnati razbite sovražnikove skupine proti severu.

Sestega maja je 9. SNOUB prišla prek Nove Štife in Sv. Gregorja v Velike Lašče in po kratkem počitku nadaljevala pot v smeri Ljubljane. Še istega dne je pri Pijavi gorici pregnala okupatorjev oddelek s kote 536 in zaplenila voz streliva. Potem je še vso noč odbijala sovražnika, se pomikala proti Škofljici, z enim bataljonom pa je pri Šmarju napadla nemško kolono, ki se je iz Novega mesta umikala proti Ljubljani. V tej akciji je uničila tank.

Na dan 7. maja 1945 se je začel boj za Ljubljano. Boji so bili vse bolj ostri in so zahtevali vse več žrtev. Najhuje je bilo pri Orljah, kjer sta naskakovali Gubčeva in Osma brigada.

Tega dne je Deveta zasedla Ig in napadla nemško-domobranske oddelke, ki so se zelo upirali pri Lavrici in Babni gorici. Popoldne so Nemci na liniji napada 9. SNOUB dvignili belo zastavo in prosili za pogovor. Na ta pogovor je šel tudi namestnik brigadnega komandanta Zvone Kovčev. Divizija je zahtevala, naj okupator preda orožje in ves vojaški material, potem naj se umakne. Ta pa tega ni sprejel. Pogovor je bil končan, boji pa so se nadaljevali. Zvečer se je brigada utrdila na črti Škofljica-Ig, kjer je prenočila.

Osmeja maja se je 9. brigada še vedno bojevala z Nemci in domobranci na Lavrici ter okrepila položaje na črti prejšnjega dne. En bataljon je imela na Igu.

V noči od 8. na 9. maj 1945 je nemški okupator z izdajalskim domobranstvom zapustil glavno mesto Slovenije.

Dne 9. maja, v zgodnjih jutranjih urah, koraka Deveta po cesti Lavrica-Rudnik

Z vsakoletne počastitve spomina padlih soborcev Devete v Makošah

Ko je 3. maja 1945 prišel ukaz, naj 15. divizija napade Kočevje, je dobila 9. SNOUB nalogo, da drži zaporo na cesti Kočevje-Ribnica. Pri tem je 18. divizija zadržal odpor sovražnikovih posadke v Grčaricah in Gotenici. V napad na ti dve postojanki sta šli 9. in 10. brigada. Boj za Grčarice je trajal 3. maja od 8. do 13. ure, vendar postojanka tega dne ni padla. Poročilo pravi, da je imel sovražnik 15 mrtvih in 30 ranjenih, Deveta in Deseta pa 6 mrtvih in 23 ranjenih.

Šele naslednji dan je 9. s pomočjo 8. in 15. brigade strla okupatorjev odpor v Grčaricah. Nemci so pobegnili iz postojanke v smeri Rakitnice, bataljoni Devete pa so šli za njimi. Na cesti pri Dolenji vasi pred Ribnico je brigada naletela na nemško-domobransko kolono 800 mož in 5 tankov, ki je zapuščala Kočevje, ter jo napadla. Onesposobila je 2 tanka. Razmere tistega dne, zlasti padec Kočevja v noči med 3. in 4. majem, so dovoljevale, da je 9. brigada prenočila v Dolenji vasi. Dne 5. maja je Deve-

-Rakovnik in okoli 6. ure prek Karlovskega mosta in Ljubljane stopi na tla tolikokrat sanjane Ljubljane. V njej je nekaj naslednjih tednov opravljala naloge stalne vojaške posadke.

Dne 9. maja 1945 se je za 9. brigado 18. divizije NOV in PO Jugoslavije končala 603 dni in 2.600 km dolga pot k svobodi. Na njej je imela 36 bojev, od teh 27 napadov na okupatorjeve postojanke. Padlo je 297 in bilo ranjenih 780 njenih borcev. Ti so bili iz vseh predelov Slovenije in Jugoslavije ter so pripadali vsem slojem. V njenih vrstah so se bojevali tudi protifašisti drugih držav, Sovjetske zveze, Italije, Avstrije.

Za delež k osvoboditvi domovine, pri zmagi socialne revolucije ter prispevek k postavitvi trajnih bratskih vezi s Hrvati in Srbi na mejah ožje domovine je bila odlikovana z redom zaslug za narod 1. stopnje in redom bratstva in enotnosti. Občina Kočevje pa je 9. SNOUB podelila 1. oktobra 1966 domičilno listino.

Konec

COLOR MEDVODE,

TOZD PREMАЗI

Industrija
sintetičnih smol
barv
lakov
Medvode, Jugoslavija

O prvih partizanskih bojih na območju Litije Bataljon na Kremenjaku

V oktobru in prvi polovici enainštiridesetega je bilo na Štajerskem 386 javnih zborovanj, ki se jih je udeležilo preko sto tisoč prebivalcev. Nacistični govorniki so prikazovali v superlativih rezultate nemške ofenzive na Moskvo, napovedali skorajšnjo zmago nad Sovjetsko zvezo, zatrjujoč hkrati, da služijo vsi ukrepi nacionalsocialistične vladavine na Spodnjem Štajerskem le uresničevanju Hitlerjevega ukaza, da bodi Štajerska zopet nemška dežela. Poudarjali so, da ni več brezposelnosti, da so dvignili proizvodno raven, rešili pereče probleme socialnega varstva, tskrbeli kmetovalce s semenjem in gnojili, uredili preskrbo z živili v mestih in na vasi in tako naprej.

To je bilo vsekakor obdobje zelo hudega pritiska na slovensko prebivalstvo. Šlo je za obsežno politično ofenzivo okupatorskih oblasti.

V vodstvenih organih narodnoosvobodilnega gibanja so o tem razpravljali na podlagi poročila komandanta Štajerskega bataljona, ki se je pravkar vrnil z brežiškega pohoda. Pretehtavali so, ali bi ne kazalo preostalih partizanskih borcev s Štajerske poklicati v Ljubljansko pokrajino. Toda centralni komite KPS je taki zamisli nasprotoval, saj bi z umikom partizanov pobudo popolnoma prepustili sovražniku in hkrati ogrozili tudi uresničenje načrtov glede organiziranja vstaje na Gorenjskem. Centralni komite je razformiral štab Štajerskega bataljona, komandantu Francu Rozmanu. Stanetu in političnemu komisarju Brežiške čete Dušanu Kvedru Tomažu pa ukazal, naj iz dolenskih partizanskih čet organizirata novi bataljon ter ga čim prej povedeta na Štajersko.

V novi bataljon naj bi se vključile Molniška, Stiška, Grosupeljska in Mokronoška četa.

Treba jih je bilo najti in zbrati, kar se je zgodilo 15. decembra na Kremenjaku, kjer se je postavilo v zbor osemdeset partizanov. Grosupeljske čete na ustanovnem zboru še ni bilo. Stiška četa je postala prva, Mokronoška druga in Molniška tretja četa 2. partizanskega bataljona. Vsi borci so bili oboroženi, vsaka četa je imela po dva puškomitraljeza.

V ožjem štabu so bili komandant Stane, politični komisar Tomaž in namestnik komandanta Skala.

Štab se je začel nemudoma pripravljati na premik na Štajersko.

Čas do odhoda (21. decembra zvečer) so izrabili za vojaško in politično pripravo borcev ter za zbiranje podatkov o sovražniku onstran nemško-italijanske razmejitvene črte. Zvedeli so, da imajo Nemci v Šmartnem pri Litiji postojanko, v kateri služijo tudi Luksemburžani, ki so pripravljani preiti na stran partizanov. Sklenili so postojanko napasti, in sicer ob sodelovanju litijske Narodne zaščite.

Bataljon je odšel na pot 21. decembra, prešel progo Ljubljana-Karlovac, se napotil po dolini Temenice, prebil naslednji dan v zidanicah na Mihelci, zvečer pa v hudem mrazu in visokem snegu nadaljeval pot čez Ježni vrh in se ustavil med Libergo in Tisjem, kakeh 5 kilometrov jugovzhodno od Šmartnega pri Litiji. Čete so se 23. decembra zjutraj razporedile na treh kmetijah in se začele pripravljati na akcijo.

Naslednje jutro so lovci iz Šmartnega opazili partizan-

skega stražarja ter o tem obvestili poveljstvo sovražnikove postojanke. Na pot je šla ogledniška patrulja 322. bataljona deželnih strelcev, se neopazeno približala hiši z 2. četo in vrgla nekaj ročnih bomb na dvorišče. Začel se je boj. Pod partizanskim ognjem se je začela 25-članska sovražnikova patrulja (s tremi mrtvimi in dvema ranjenima) umikati, vendar so ji pod večer prišli na pomoč preostali deli sovražnikove posadke ter četa policijskega bataljona iz Zagorja ob Savi. Ponoči so Nemci zažgali vas Tisje.

Štab bataljona je sklenil, da se umaknejo proti severozahodu in preidejo v Ljubljansko pokrajino.

Dan po tistem se je začela usklajena nemško-italijanska očiščevalna akcija, v kateri so enote prečesavale trikotnik Šmartno pri Litiji-Pusti Javor-Gorenji Cerovec (in čiščenje nato ponovili tudi 26. decembra), vendar brez uspeha. Italijanske patrulje so sicer pri Primskem vdeležile ob glavni partizanskega bataljona, ki je odbila njihov napad, nato pa se umaknila proti severu na Staro goro.

Partizani so ranjence iz boja pri Tisju s spremstvom poslali proti Podlipoglavu, kjer naj bi jih prevzeli na zdravljenje v Ljubljani, sam bataljon pa se je po dolini Temenice skozi vasi Hrib in Breg (pri Velikem Gabru) vrnil v prejšnji tabor pri Srebotnicah na Kremenjaku.

Z bojem na Tisju so Nemci 2. partizanskemu bataljonu preprečili izpolnitev ukaza glavnega poveljstva. Prehod čez Savo je bil zaradi sovražnikove premoči, globokega snega in narasle reke nemogoč. Kljub temu pa so borci 2. bataljona imeli za seboj prvo zmago nad nacistično okupatorjevo vojsko v Zasavju.

(Litjska občina slavi svoj občinski praznik - 24. december - v spomin na dan bitke leta 1941.)

E. Bizjak

Partizanski znaki in medalje / 129

Južnoprimorski kurirji

Četrta brigada VDV kurirjev ima svoj spominski znak, ki smo ga v TV-15 predstavili že 19. februarja 1981, danes pa predstavljamo še en znak, ki ga je za svoje borce in druge zaslužne ustanovil odbor 4. brigade VDV kurirjev za južno Primorsko. Znak je dejansko v obliki nekoliko večje značke, kljub temu pa ima veljavo znaka.

Odbor kurirjev za južno Primorsko je za svoje borce ustanovil posebno priznanje in zlati jubilejni znak. Osnutek za znak je oblikoval Franc Rejec iz Kopra, znake pa izdelal graver Claudio Antonaz v Kopru. Skupno je bilo izdelanih 480 znakov. Na znaku je upodobljen partizanski kurir s puško v desnici in nahrbtnikom na ramenih, pod njim sta letnici 1942-1982 in beseda »kurir«. Znak je lepo pozlačen. Prva podelitev znakov je bila 27. junija

1982 v Mrzli Rupi na Vojškem v občini Idrija ob odkritju spominskega obeležja padlim kurirjem rejele postaje P6. Priz-

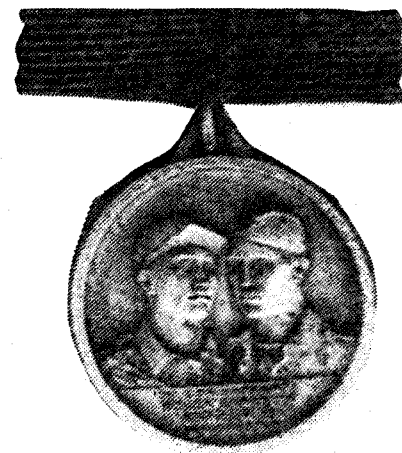
Zlati znak kurirjev za južno Primorsko

nanja in zlate znake so dobili vsi kurirji, ki so delovali na tej postaji, in katere družine, ki so s kurirji neposredno sodelovale. Takrat je bilo pode-

ljenih 42 znakov. Naslednje podelitve znakov so bile: 8. avgusta 1982 na Mašunu (35 kurirjem in 38 družinam), 22. maja 1983 na Ocinci, občina Sežana, (42 znakov kurirja in 4 priznanja krajanom KS Stjak, Vrabče, Podraga, in Senožče), 3. julija 1983 v Gornji Trebuši (56 kurirjem P7, 23 članom II. sektorja in 15 družinam), 16. septembra 1983 v Prelozah (21 priznanj kurirjem in 4 priznanja KS Pregarje, Ostrožna brdo, Prem in Košana), 26. avgusta 1984 v Šmihelu pod Nanosom (16 priznanj kurirjem in krajanom) 29. septembra 1984 na Humu na Vojškem (15 priznanj in zlatih znakov kurirjem ter krajanom KS Vojsko in KS Kanomlja).

Med NOB je na Primorskem delovalo 34 rejeleznih kurirskih postaj. Na njih se je zvrstilo več kot 600 kurirjev, padlo jih je okoli 90. Začetki prvih kurirskih postaj segajo v leto 1942, zato je na znaku ta letnica.

Janez J. Švajncar

Na sliki je spominska partizanska medaljica, ki ostaja še vedno nepojasnjena tudi pred razstavo partizanskih medalj in znakov v Ljubljani. Sprejeto sta upodobljena (verjetno) garibaldinec in partizan, pod njima piše v italijanski in slovenski »borcem za svobodo«, na zadnji strani v venčku »gloria ai caduti - slave padlim«. Trakec je rdeče barve. Kdor ve karkoli o tej medalji, naj to sporoči na naslov Janez J. Švajncar, Cesta zmage 92, Maribor.

KAREL KUMŠE

Partizansko gospodarstvo na Primorskem

Razvoj in organizacija vojne oblasti 9. korpusa NOV in POJ

Lesne delavnice so oskrbovale partizanske enote in ustanove z mizarstvi, kolarskimi, žaganimi izdelki in uslugami. Izdelovali so operacijske mize in stole, lesene dele za puške, sode in čebre za usnjarne, kolarske delavnice so izdelovale in popravljale vozove, smuči, samokolnice, ročaje za orodje, krste, oglasne deske itd. Les so dostavljale žage, ki so poleg lastne proizvodnje preskrbovale tudi lesne obrate in mizarске delavnice. Tesarji so sekali les, ga spravljali na žage in delali mostove.

Delavnice so vodili vodje delavnic, ki so skrbeli za red in vojaško disciplino. To pa je zahtevalo strokovno znanje. Osebnostno so bili odgovorni za material in opremo. O delu so vodili evidenco, skrbeli za prevzem in oddajo materiala. Za politično vzgojo so odgovarjali politični komisarji oziroma politični delegati, v manjših pa nadrejena komanda oziroma področje. Organizacija dela je bila prilagojena tehnični opremljenosti delavnice in številu delavcev borcev. Pri delu pa so pomagali domači, pri katerih so bivali.

Narodnoosvobodilna vojna gradnja

Ustanovitev in organizacija

Marca 1944 je odsek za zaščito pri 9. korpusu NOV in POJ dobil nalogo, da organizira delavske vade, čete, pozneje bataljone pri komandah vojnih področij. Tako so se borci različnih poklicev

vključili v obrate in delavnice, ki so že obratovali. S temi kadri pa so tudi organizirali oziroma ustanavljali nove obrate in delavnice.

Dne 5. septembra 1944 je Glavni štab NOV in POS ustanovil enote narodnoosvobodilne vojne gradnje. Vojna oblast 9. korpusa je na podlagi teh navodil popolnoma reorganizirala operativno vodstvo in enote, ki so opravljale potrebne naloge na področju gospodarskih dejavnosti z nalogo, da bi odpravili vse dosedanje slabosti.

Začelo se je bolj načrtno in sistematično delo. Pri vojni oblasti 9. korpusa se je s pomočjo strokovnjakov, ki so delali v prometno-tehničnem odseku in referentov za preskrbo v okviru tehnične sekcije organiziralo vodstvo. To je referat narodnoosvobodilne vojne gradnje, ki je skupaj z referatom za delavnice uspešno posegal v reorganizacijo gospodarske operative. Tako so za izvajanje obsežnejših in zahtevnejših nalog začeli ustanavljati bataljone NOVGRAD, na goriškem vojnem področju pa odgovarjajočo operativno službo. Odločili so se, da organizirajo tri bataljone na komandi goriškega vojnega področja, na gorenjskem vojnem področju bataljon, ki je opravljal transportne naloge, na komandi kobariškega vojnega področja pa so ostale delovne čete po komandah mesta.

Naloge bataljonov so bile: opravljati pomembna in ob-

sežna dela pri gradbeni operativni, to je popravljanje, vzdrževanje in čiščenje cest, kolovozov, prehodov in gradnja mostov, nadalje gradnja barak in drugih pomembnih objektov - bunkerjev, skladišč, žičnic, delavnic in obratov. Bataljoni so bili zadolženi tudi za izdelavo opreme - vseh vrst orodij in potrošniškega materiala za obrtne usluge, vse od različne opreme do orožja. Dela so opravljali v že obstoječih delavnicah in obratih. Njihovo delo je bilo razširjeno tudi na popravila porušeni in požarjeni hiš in drugih objektov, nadalje na prevoze in prenose hrane in opreme, na pripravo in spravilo drv in lesa iz gozdov. Opravljali pa so tudi poljska dela ter pomagali prebivalstvu pri spravilu pridelkov. Angažirani so bili še pri zbiranju iz zavezniških letal odvrženega materiala, v sovražnih ofenzivah za rušenje cest in postavljanje ovir, našim enotam pa so bili v pomoč pri miniranju večjih postojank in komunikacij.

Obsežne naloge, ki jih je opravljal ekonomska in prometna služba, so zahtevale reorganizacijo. Komanda goriškega vojnega področja je s pomočjo strokovnjakov vojnih oblasti nemudoma uvedla tehnično službo. Na komandi je ostal prometni oficir, novoimenovani tehnični oficir pa je vodil tehnični odsek skupaj s šesti tremiti pomočniki. Prvi in drugi pomočnik sta bila zadolžena za delavnice in orožarne, tretji

Udarni vod komande mesta Sežana

pa za narodnoosvobodilno vojno gradnjo.

Tehnični oficir je bil strokovno odgovoren tehnični sekciji vojne oblasti 9. korpusa. Kot izvršni in nadzorni organ za gradnjo, ki jih je izvajal NOVGRAD, je imel tretjega pomočnika, ki je odgovarjal za tehnično izvedbo del v bataljonih in na gradbiščih. Tako sta prvi in drugi pomočnik s prevzeto nalogo postopoma dopolnila organizacijo v delavnicah in obratih (žagah, obrtnih delavnicah, kovačijah, električnih in mehaničnih delavnicah, orožarnah in skladiščih). Spremljala in nadzorovala sta dela in naročila, ki so morala biti tehnično, pravočasno in strokovno izvršena. Sodelovala sta s tehničnim oficirjem referata za delavnice pri vojni oblasti pri dobavi surovin, polizdelkov, strojev in orodja.

V delavnicah, skladiščih in orožarnah so bili za delo odgovorni vodje, tako za gradnjo proizvodnje, tehnična dela kot tudi za pravočasno izvršitev naročil ter za zavarovanje materiala, orodja in strojev. Bili so neposredno odgovorni prvemu in drugemu pomočniku tehničnega oficirja. Po zbranih podatkih

je od takrat evidentiranih okoli 120 delavnic.

Prvi bataljon, s sedežem v Spodnji Trebuši, je imel 467 borcev in je deloval na območju okoli Cepovana, Trebuše, Trnovca in Idrije. Drugi bataljon, s sedežem v Cerknem, je štel 356 borcev, tretji bataljon s 307 borci pa je deloval v Vipavski dolini, na Goriškem in na Krasu.

Delavci, borci NOVGRADA so bili predvsem moški, starejši od 45 let in niso spadali pod vojno mobilizacijo. V njem so delali tudi ranjeni borci, ki po okrevanju niso bili sposobni za operativne enote. Večina teh so imeli svoj poklic, bili so mizarji, strugarji, kovači, tesarji, mehaniki, kolarji, tapetniki, sedlarji, žebjarji itd. Borci brez poklicev so pomagali pri kmečkih opravilih, pri transportu in pri operativnih gradbenih delih. Bolničarska opravila, šivanje in administrativna dela so opravljale ženske.

V sestavi drugega bataljona je bila četa, ki je imela v svojem sestavi delavce, katere je obsodilo ljudsko sodišče na odsluženje kazni prisilnega dela. Dela so vodili strokovno usposobljeni kadri - gradbeni inženirji, teh-

niki, obratovodje in visokokvalificirani delavci.

V svojem sestavu je imel štiri čete, s komandirjem in političnim komisarjem na čelu. Čete so imele po štiri delavske vode, katerih vodje so bili vodniki in politični delegati. Za dela so odgovarjali predelavci, za zavarovanje pa je bilo določenih 12 borcev. V bataljonih sta vladala vojaška disciplina in red. Za politično vzgojo so bili zadolženi politični komisarji in politični delegati, za prehrano pa je skrbel intendant, ki je preskrboval hrano pri ekonomatu komande področja.

Komanda bataljona je skrbela za natančno evidenco ljudstva, orožja, streliva in strojev ter vsakih štirinajst dni poročala o stanju enote komandi vojnega področja.

Tretji pomočnik je imel med drugim tudi nalogo usmerjanja skupin na določena dela ter je vsak dan spremljal izvedbo del. Tehnično vodstvo področja je za vsako gradbišče določilo gradbenega vodjo, ki je v tehničnem pogledu spadal v operativno vodstvo in je bil odgovoren za tehnično izvedbo gradnje.

(se bo nadaljevalo)

Še nekaj o prvih dveh kranjskih partizanskih četah 1941. leta, posebno Nartnikove

Dotlej smo iz julija 1941 običajno pisali o dveh kranjskih četah, katerih ena Nartnikova, ki je bila sestavljena 27. julija 1941, naj bi bila prva, tista, ki je bila 26. julija oziroma 2. avgusta osnovana na Cegelnici pri Naklem, pa druga. Poleg tega je večina, tudi zgodovinarji, pisala, da je komandir te 1. kranjske čete postal njen osnovelec Anton Nartnik, Jože Bitenc ob njem pa politični komisar. Ta in taka pisanja so zapeljala tudi mene, in sem v kroniki Koroškega odreda spet ponovil te napačne podatke (str. 76/78/I). Vendar sem že tedaj omenil, da bi bilo dobro, če bi opustili naziv 1. in 2. kranjska četa. Da so bili ti pomisleki upravičeni, mi je potrdilo širše in poglobljeno raziskovanje vprašanj ustanavljanja teh dveh enot. Saj ne gre za kake drobnarije ali sporen podatke, če sta bili četi sploh osnovani ali ne, temveč preprosto zapostavljanje imen in funkcij na pravo mesto. To nam omogočajo izjave udeležencev, kot so bili zdaj že pokojni Tilka Maček-Buser, Jože Bitenc in Jože Laharnar. K temu so pripomogla tudi nekatera pojasnila Zdravka Tomažina-Kocjanovega iz Bukovščice, posebno pa spomini in zapisi Maksa Krmelja-Matiije (z nekaterimi zadržki), ki so bili objavljeni v Loških razgledih 1981/82.

Kranjski občinski praznik je 1. avgust, ki sloni na dogodkih na ta dan 1941. leta. Toda, tega, prav tega dne se ni zgodilo nič posebnega. Če obnovimo potek nastajanja obeh obravnavanih čet, potem je treba takoj reči, da ni bilo ne 1. ne 2. čete, temveč je bila 26. julija 1941 na Cegelnici pri Naklem osnovana Kranjska četa. Tedaj je na zbornem mestu prišlo 18 tovarišic in tovarišev, komandir čete pa je postal član vojno-revolucionarnega komiteja Franc Mrak, ki je skupaj s Stanetom Toplakom od tega komiteja dobil tudi nalogo o snovanju te čete. Stanko Toplak je tega dne postal njen politični komisar in s tem je bila četa osnovana.

Drugo pa je seveda vprašanje njene aktivnosti, kar pa ni namen tega prispevka. Tudi spomenik na tem kraju s svojim napisom pove, da je bila »na tem mestu 26. 7. 1941 ustanovljena prva Kranjska četa«. Marsikoga zavede beseda »prva«, a jo je treba razložiti tako, da je bila osnovana prva po vrsti, ne pa, da je to njeno ime. Prav v tem verjetno tiči nesporezum.

Dne 2. avgusta so se ti in še drugi uporniki spet zbrali na Cegelnici in odšli pod Storžič, kjer so se združili s Tržiško četo v bataljon.

Nekaj več o Nartnikovi četi

Ko je bilo na posvetu 20. julija 1941 pod Malim Gregorjevcem in pod vodstvom Staneta Žagarja, člana glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet (hkrati je bil tudi sekretar PK KPS za Gorenjsko in sekretar vojnorevolucionarnega komiteja za pokrajino) sklenjeno, da bodo z oboroženimi akcijami začeli 27. julija, so organizatorji vstaje pohiteli s pripravami in snovanjem čet ter bataljonov. To je znano. Znano je tudi, naj bi v vsakem okrožju iz čet osnovali bataljon.

V tem je bila vrsta sestankov in dogovorov. Anton Nartnik, znan kot ilegalec Črnivec, ki je bil na posvetu 20. julija na Jelovici, je nato kot član kranjskega vojnorevolucionarnega komiteja 23. in 24. julija pod Seničnim med drugim dobil nalogo, naj osnuje četo na desnem bregu Save ter naj izdelajo bojne načrte z začetkom 27. julija. O tem nadrobno piše Ivan Križnar, ki je zbral dosledne podatke.

Novi podatki

Že pri pisanju kronike Koroškega odreda se mi ni ujemalo tisto o 1. kranjski ali Nartnikovi četi z drugim dogajanjem. Enako se mi je godilo – in se mi še – pri ponovnem obdelovanju Cankarje-

vega bataljona in dražgoške bitke, ko raziskujem poti imenovane čete. Medtem sem bolje pregledal spomine Buserjeve, Bitenca in Laharnarja. Ti zapisani in izgovorjeni podatki so pokazali, kar sem omenil v uvodu:

– prvič, da ne gre za kako Kranjsko, temveč za Poljansko četo, ki je bila 27. (morda tudi kak dan kasneje?) julija osnovana na Sv. Mohorju;

– drugič, da Anton Nartnik, ki jo je osnoval po nalogu vojnorevolucionarnega komiteja, ni postal komandir, temveč njen politični komisar, komandir pa 48-letni Jože Bitenc.

Ob tem tole. Tilka Maček-Buser pravi o četi (na vojaške formacije se pač ni dosti razumela, kar je razumljivo op. I. J.) tole:

»... Največ smo se zadrževali na Mohorju, Joštu in v Besnici. Imeli smo šotor za šest oseb, bilo pa nas je deset. Zato smo spali precej na tesnem. Spominjam se, kako je skraj ves mesec deževalo in kako nam je teklo v šotor... Moški so imeli vsak svojo puško, midve z Ivanko (Kobal) pa sva bili brez orožja... Midve sva kuhali in hodili po kurirskih potih.«

Politični komisar je bil Tone Nartnik, komandir pa Jože Bitenc.

To dejstvo potrjujeta **Jože Bitenc** (umrl 1980. leta) in **Jože Laharnar** (umrl oktobra 1984). Prvi je o tem pripovedoval novinarki Glasa, ki je zapisala, da je **bil komandir te čete**, da je bil med njimi najstarejši in »preizkušen« vojak z ruske fronte. Fantje so mu zaupali. Poznal je po gorenjskih hribih vsako pot. Svoj čas je bil divji lovec. Poznal je Poljansko in Selško dolino.

Jože Laharnar pa je zapisal v življenjepisu, ki ga je poslal muzeju v Idriji:

»Dne 27. julija 1941 sem po zvezi Lucijana Seljaka, takratnega sekretarja OF šel k partizanom na Mohor. Tu sem se pridružil Nartnikovi, pozneje imenovani Kranjsko-Poljanski četi, katere komandir je bil **Jože Bitenc**, politični komisar pa **Tone Nartnik**.

Ta četa (bolje četica, v kateri je bilo 10 ljudi – op. I. J.) je nastala 27. julija 1941 na vrhu Mohorja pri Mežnarju. Njeno operativno območje je bilo med Mohorjem, Joštom, Martinj vrhom in Poljansko dolino... Potem smo šli na Laški vrh (pod Mohorjem nad Bukovščico). Od tod smo hodili na zveze h Kocjanu-Tomažinu, kjer smo imeli sestanke, dobili hrano...«

Da je postal Nartnik politični komisar, Bitenc pa komandir, je tudi logično, ne le resnično, kajti Nartnik je bil vsekakor politično močnejši, bolj podkovan kakor Bitenc,

ki so ga bolj zanimala vojaške zadeve. Tu ni moč preprosto vzporejati z drugim članom vojnorevolucionarnega komiteja, s Francem Mrakom, ki je postal komandir Kranjske čete. Taka so bila nagnjenja, take so bile odločitve komiteja. Sicer pa je Tone Nartnik-Črnivec vse do svoje smrti julija 1944 opravljal izključno politično-partijske dolžnosti.

Poglavitna novost (izjave navedene trojice so uporabljal že drugi, a ne morem si prav razložiti, zakaj smo dotlej vsi po vrsti o tem pisali nasprotno?) pa je pisanje Maksa Krmelja-Matiije, znane organizatorja vstaje v Poljanski dolini, poznejšega sekretarja PK KPS za Gorenjsko in narodnega heroja. Vrsta podatkov v zvezi z nastajanjem Poljanske čete, ki jo na primer Bitenc in Laharnar imenujeta tudi Kranjsko-Poljanska, je zelo dragoceni, novih in koristnih, čeprav se z vsemi mi mogoče strinjati.

Maks Krmelj navaja, da sta k njemu v Hotovljo že 12. junija 1941 prišla organizatorja Lojze Kebe, član pokrajinskega vojnorevolucionarnega komiteja, in Anton Nartnik. Šlo je za tekoče priprave na vstajo, govorili so o političnih razmerah in se domnili tudi za osnivanje prve partijske celice v Poljanski dolini. Ustanovili so jo 13. junija 1941 zvečer na domu Maksa Krmelja, ki je postal tudi celični sekretar. Dogovorili so se o njenem delu.

»Naloge so bile jasno postavljene,« pravi Krmelj, »razviti bi morali široko organizacijo OF, organizirati oboroženo partizansko četo ter zbirati vojaški material in finančna sredstva.«

Tako so tudi v Poljanski dolini pospešili priprave na

vstajo. Iz Krmeljevega pisanja je razvidno, da je Nartnik še večkrat potem prišel v Poljansko dolino, za katero je bil očitno zadolžen v vojnorevolucionarnem komiteju. Tedaj še ni bilo škofojloškega okrožja in je to območje tudi sodilo v kranjsko okrožje.

Lojze Kebe je k Maksu Krmelju prišel spet 25. julija 1941, da bi ugotovil, kaj so od sklepov uresničili. Pripravljali pa je tudi nov, širši posvet komunistov Poljanske in Selške doline, oziroma škofojloškega območja. Posvet je bil potem (Krmelj navaja, da v ponedeljek, 28. julija, kar spet postavlja dvome o datumih?) pri Lenartu v Selški dolini.

»Na ta posvet smo odšli iz Poljan: Rudolf Robnik, Anton Oblak, **Anton Nartnik** (podčrtali I. J.) in jaz,« pravi Maks Krmelj naprej. »Iz Selške doline so prispeli Ivan Tomažin, Šmid in še nekdo (treba bo še ugotoviti, op. I. J.). Iz Škofje Loke ni prišel nihče. Razgovor je vodil Kebe, ki nas je seznanil s sklepi posveta komunistov na Jelovici prejšnjo nedeljo (20. 7. 41)... Sprejet je bil tudi sklep, da se **takoj ustanovi Poljanska četa. Za poveljnika je bil določen Jože Bitenc, politični komisar pa naj bi bil Anton Nartnik.**

Zato sta po posvetu odšla z nami do Četene Ravni **Anton Nartnik** in Janez Tavčar. Od tam sta se napotila v strme skalnate bregove Mladege vrha, da poiščeta prostor za taborjenje čete, ki naj bi nastala že v naslednjih dneh.« (Vse podčrtal I. J.)

Torej je tu navedeno samo ime Poljanska četa, brez Kranjsko-Poljanska! Kot je razvidno pa gre tudi za različne datume, kar na tem mestu ne bom pretresal in ugotavljal.

V nadaljevanju Maks Krmelj drugače navaja prihod borcev te čete v Poljane in pri tem omenja celo vožnjo z avtobusom, in sicer naj bi se 29. julija 1941 tja najprej pripeljali že imenovana Tilka Maček-Buser in Ivanka Kobal. Na Logu pa naj bi izstopili Jože Buser, Jože Bitenc in Jože Laharnar, pričakal pa da jih je Anton Nartnik. Naslednji dan pa da je v Poljane pripotovala še Albina

Med umikom z Gorenjske so zadnje enote jugoslovanske vojske uničile več mostov. Tako 10. aprila 1941 v Kranju tudi most čez Savo.

Mikuž. Nato slede še drugi opisi v zvezi s Poljansko, to je Nartnikovo četo.

Tu in prej imenovani (Buserjeva, Bitenc in Laharnar) pa nič ne vedo o kaki vožnji proti Poljanam, temveč so povedali in zapisali, da je bilo čisto drugače. To pa ne pomeni, da tega ne bo treba še raziskati. Morda je Krmelj te datume in ono v zvezi z vožnjo zamenjal s tistim, kar pravi Tilka Maček-Buserjeva, ki je stanovala na Orehku:

»... 21. julija 1941... sem (pred dvema getapovcema, ki sta jo prišla aretirati, op. I. J.) stekla iz hiše in po vrtovih bežala iz vasi... Tisto noč sem prespala pri prijateljici Ivanki Kobal, ki je bila tudi članica KP. Naslednjega dne (to je 22. ali najkasneje 23. julija) sva skupaj kar peš odšli v Škofjo Loko. Prespali pa sva v Poljanah v neki trgovini, kjer so bili naši ljudje. Tu so nama povedali, kje približno bova našli partizane. To je bilo nekje v Poljanski dolini na neki planini. Imeli sva srečo...«

Morda sta se ubegli ženski tedaj z avtobusom peljali iz Škofje Loke v Poljane, kar iz spominov ni razbrati, vendar je tudi taka izjava drugačne od Krmeljeve.

Glede ostalih borcev pa ni

govora, niti možnosti, da bi se pripeljali v Poljane. Saj smo že ugotovili, da so pešali tja. Tu gre verjetno za pomoto, za zamenjavo neke poznejše skupine.

Ne glede na različice in razlike pa je s temi navedbami in poskusi – vsaj upam tako – dokazano, kako je bilo z imenom 1. kranjske čete oziroma Kranjsko-Poljanske ter kaj sta bila Anton Nartnik-Črnivec in Jože Bitenc. To pa je bil tudi namen tega prispevka.

Tiste, ki imajo kroniko Koroškega odreda, prosim, da upoštevajo tu objavljene popravke in jih sami vnesejo na strani 76-78 v prvi knjigi.

Ivan Jan

Ivan Križnar, ki je sicer posredoval veliko podatkov in s temeljito raziskovalno metodo pokazal, kako je treba obdelovati zgodovino, je glede 1. in 2. kranjske čete ter Nartnikovega poveljstva napak pisal v Kranjskem zborniku 1970 (str. 12), v Borecu 1971 (str. 415 in 418) a s pravim podatkom, da je Nartnikova četa nato odšla v Selško in Poljansko dolino. Podatki o 1. in 2. kranjski četi, so prenešeni tudi v obsežno Narodnoosvobodilno vojno na Slovenskem 1941–1945 (str. 107). V publikaciji »Gorenjska v borbi za svobodo« št. 2, 1959, str. 31 pa govori o Drugi kranjski ali Nartnikovi četi. S preverjanjem, vzporejanjem in z razgovori je zdaj to mogoče nekako postaviti na pravo mesto.

To bo knjiga za vas!

Sodobna letala in helikopteri

Pri reviji **NAŠA OBRAMBA** bomo konec aprila letos izdali knjigo, kakršne v slovenskem jeziku še ni bilo – knjigo o sodobnih letalih in helikopterjih. Knjiga bo na najboljšem papirju, v velikem formatu 23,5x31,5 cm in v bogatem barvnem tisku predstavila skoraj 200 letal in helikopterjev, ki danes pomenijo vrhunske dosežke letalske tehnologije:

- športna,
- šolska,
- poslovna in potniška,
- zlasti pa vojaška letala in helikopteri

Vsako letalo bo prikazano z barvno fotografijo in s tremi projekcijami, s kratkim orisom značilnosti in razvoja... 3 taktično-tehničnimi podatki. Vsako poglavje se bo začelo z opisom namembnosti in splošnih značilnosti posamezne vrste letal in s podrobnim presekom značilnega predstavnika. Posebna poglavja bodo namenjena jugoslovanski letalski oborožitvi, opremi sodobnih letal, različnim vrstam

motorjev ter oborožitvi letal in helikopterjev. Na koncu bo še pregleden KATALOG z osnovnimi tehničnimi podatki.

Knjiga **SODOBNA LETALA IN HELIKOPTERJI** velja v prednaročilu (do 20. aprila 1986) samo 4.350 din. Po izidu bo njena cena najmanj 5.600 din!

Vse informacije dobite po telefonu (061) 223-329, revija Naša obramba.

NAROČILNICA

Naročam knjigo SODOBNA LETALA IN HELIKOPTERJI

Ime in priimek

Naslov

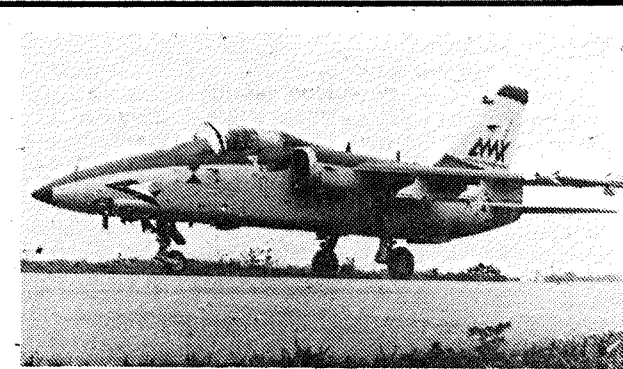
pošta in poštna številka

Prekrižajte izbrani način plačila:

- kupnino bom poravnal v celoti (4.350 din) pred izidom knjige
- knjigo mi pošljite po povzetju, kupnino 4.350 din in stroške pošiljanja bom poravnal poštarju.

podpis

Naročilnico pošljite na naslov: **Naša obramba, Rimska 8, 61000 Ljubljana**

Spomini upokojenega ravnatelja Franja Klavore

Kako sem doživel zlom stare Jugoslavije

Letos bo šestega aprila nedelja, prav tako kot pred petinštiridesetimi leti. Spominjam se, kako smo otroci šli k dopoldanski maši. Starša, ki sta se vrnila od jutranje, še nista zvedela, da smo že v vojni, nam je duhovnik dejal: »Verniki, pojdite domov, maše ne bo. Nemčija in Italija sta napadli našo državo in že bombardirajo mnoga mesta. Molite...«

V naši vasi je le gostilničar imel radio, a ga zjutraj ni poslušal. Še sanjalo se nam ni, da je v Beogradu že na tisoče mrtvih. Mnogi so bili že vpoklicani, drugi gredo med prostovoljce. Čez dva, tri dni se prvi že vračajo. Odpor je nemogoč, armada v razsulu.

Ljubljano so Italijani zasedli na petek, pozno popoldne, šestega dne vojne. Jesenice tudi ob istem času. V Ljubljano so prišli skozi Vrhniko, na Jesenice od Trbiža in Rateč, in v Škofjo Loko po Poljanski dolini. Manjši boji so bili le med Planino in Rakekom, na obronku Blegoša, pri Podkorenu, v Gozd-Martuljku in na Hrušici.

Ob prihodu Italijanov na Jesenice v mestu ni bila izobešana niti ena italijanska zastava, pač le nekaj nemških. Nemčurji so bili strahotno razočarani, ko so zrlji v italijanske vojake. So jih mar Nemci izdali? Le kje so, saj so bili vendar v terek ponoči na Hrušici!

Tisti dramatični dnevi so se nam neizbrisno vtisnili v spomin. Vsak jih je preživljal po svoje, vsi pošteni domoljubi pa smo imeli nekaj skupnega. Bili smo strahotno razočarani, žalostni in zaskrbljeni.

Tokrat sem si za pričevalca tistih otožnih dni izbral staro znanca iz Tolmina, profesorja Franja Klavore. Rojen je bil v zadnjem letu preteklega stoletja v Bovicu. Na učiteljske je hodil v Gorico. Pa je izbruhnila vojna in nam vsem dobro znana soška fronta, ko so po vseh hribovih nad Bovicem, Kobari-dom in tja do Gorice, Dobre-doba pa vse do morja izvrtali številne rove, si zgradili močne utrdbe in si nagrnadili orožja in streliva ter se več kot dve leti obstreljevali in umirali, da je »Soča krvava tekla«.

Pred začetkom vojnih operacij so iz doline Soče preselelili prebivalce v zaledje. Klavorevi in še nekatere bovške

družine so prišle v Kranjsko goro. Tu je Franjo dozorel za vojaka, pa so ga jeseni 1917. leta poslali v oficirsko šolo, v kateri so bili samo Slovenci, Hrvati in Čehi. Po osmih mesecih so z izpiti končali šolanje in postali kadeti-aspiranti. Osemnajst teh so tedaj osumili, da so povezani z »Narodno odbrano« v Srbiji, zato so jih zaprli; med njimi je bil tudi Klavore. Drugi so odšli po razporedu v svoje polke. Tako je Klavore konec prve svetovne vojne dočkal v zaporu, potem se je vrnil k staršem v Kranjsko goro. Ko so se začeli boji za severno mejo proti Avstriji, se je pridružil skupini vojakov, ki jo je vodil poročnik Šefman iz Kranjske gore. V času bojev za severno mejo so bili na položajih med Korenskimi sedlom in Srednjim vrhom nad Kranjsko goro.

Po rapalski pogodbi je Slovensko primorje pripadlo Italiji, kakor tudi Istra, Zadar in otoki Cres, Lošinj, Lastovo in Palagruža z bližnjimi manjšimi otoki (reka je pripadla Italiji šele leta 1924). Nova državna meja je za dvajset let razdelila Bovec in Kranjsko goro. Klavorevi starši in sin Jože so se vrnili v Bovec, Franjo in brat Ado (tudi učitelj; nazadnje je bil ravnatelj trgovske šole v Kranju) pa sta ostala na Gorenjskem. Vedela sta, da Italiji niso potrebni slovenski učitelji.

Franjo Klavore je najprej učiteljeval v Kranjski gori, nato pa v Radovljici. Leta 1925 je odšel na pedagoško akademijo v Zagreb, obenem pa je na oddelku te akademije za igralstvo in režijo opravil vse potrebne izpite. Po študiju se je vrnil na Jesenice in postal ravnatelj meščanske šole. Deset let življenja je posvetil jeseniškemu gledališču kot režiser in igralec.

S profesorjem Klavore se poznavata že več kot trideset let, ko sem v vročih jesenskih dneh leta 1953 prišel kot

aktivni oficir v tolminsko garnizijo. Odgovoren sem bil za kulturno in športno življenje vojakov, zato sem zaradi sodelovanja večkrat obiskal tamkajšnjo gimnazijo. Z ravnateljem Klavore sva vse-skozi plodno sodelovala, zdaj pa ob občasnih srečanjih obujava spomine na tiste dni. Tako mi je nekega dne pripovedoval, kako je kot rezervni kapetan doživel zlom stare Jugoslavije.

»Proti koncu marca 1941. leta sem bil vpoklican na orožne vaje v planinski polk v Škofjo Loko. V tehnični četi, katere komandir sem bil, so bili rezervisti iz različnih krajev Slovenije. Dva dni po napadu sil osi na Jugoslavijo je prišlo povelje, naj se pripravimo za odhod na nove položaje. Kam, ni vedel nihče. Zvečer smo zapustili škofojeloško vojašnico in se pomikali ob desni strani Sore proti Medvodam, kamor smo prispeli v jutranjih urah. Tu smo dva dni čakali na nadaljna navodila iz Ljubljane. Zame je bilo to čakanje še posebno naporno, ker sem ves dan in vso noč kot dežurni oficir čakal na pošti zvezo s poveljstvom v Ljubljani.

Po dveh dneh smo krenili proti Polju pri Ljubljani in čez hribovite predele proti Litiji. S seboj nismo imeli nobene hrane. Ustavili smo se v Stangerskih Poljanah, kjer smo pri kmetih dobili nekaj hrane. Po večerji sta četna kuharja izginila neznan kam. Novo povelje se je glasilo: Naprej proti Radohovi vasi na Dolenjskem.

Utrujeni in neprespani smo se neurejeno vlekli po prašnih cestah in kolovozih. Vedno manj nas je bilo v koloni. Nikakršne discipline ni bilo več. Ob petih zjutraj smo pricapljali do gostilne v Radohovi vasi, ki je bila polna vojaštva. Hrup in vpitje sta se razlegala po vasi. Odnesel sem stol v kot, se usedel in trdno zaspal kako uro.

Ob sedmih sem odšel na travnik, kjer naj bi počivala moja četa, toda tam je bila le še desetina vojakov. Vsi drugi so pobegnili, tehnični material pa zmetali naokrog.

Na cesti srečam komandanta bataljona in ga vprašam, kakšen je položaj, kakšna so nova povelja in morda še kaj. Odgovoril mi je: »Konec je vsega. Anarhija vsepovsod. Vojaki so nam pobegnili.

Bila je splošna zmešnjava. Nihče več ni ubogal oficirjev. Uspelo mi je pregovoriti dva vojaka, Stajerca, da sta nekje staknila dva konja in koleselj, s katerim smo se odpeljali proti Ljubljani. Med potjo smo srečevali skupine in posamezne vojake, ki so se vračali domov.

V Ljubljani je bilo na ulicah malo ljudi. Čudni občutki so me spreletavali. Nekaj je viselo v zraku. Kaj je, kaj bo?

S težavo sem se privlekel do prijateljevega stanovanja. Pripravili so mi posteljo. Ulegel sem se in priči takoj trdno zaspal. Pozno popoldne me je prijatelj zbudil: »Poglej, Italijani prihajajo po Tržaški cesti v Ljubljano. Posodil mi je civilno obleko in drugi dan sem odpotoval k družini na Jesenice, kjer so tudi že bili Italijani. Dne 19. aprila popoldne so jih zamenjali Nemci, ki so takoj začeli z aretacijami. Mene so zaprli prvega maja 1941, nato pa z družino izgnali v Valjevo.

Po vojni je naša oblast prosila primorske učitelje, nekdanje emigrante, naj se zaradi pomena boja za Primorsko in velikega pomanjkanja učiteljskega kadra vrnejo na Primorsko. In tako sva se z ženo Nado, učiteljico, z Jesenic za stalno preselila v Tolmin.«

Jože Vidic

Življenje piše romane

Pomoč iz groba

Nekaj let pred vojno sta se v mestecu v Bosanski Krajini seznanila in se vzljubila Slovenka Vida in Milan, gozdarski inženir, upravnik tamkajšnjega gozdnega gospodarstva, po rodu Srb. Poročila sta se in si ustvarila dom. Dobila sta sina in bila v vseh pogledih srečna.

Potem pa je prišla vojna in jima čez noč vse razdejala. Tudi Milana, ki se je brez odloga vključil v narodnoosvobodilno gibanje, so ustaši, pred katerih nasiljem ni bil nihče več varen, kmalu odpeljali v zloglasni Jasenovac. Vida je sinka spravila na varno k staršem v Slovenijo. Ko se je vrnila, se je začel njen mučni boj za rešitev moža iz taborišča. Možnosti so bile minimalne, vseeno pa je mesece in mesece trajno hodila moledovat od vrat do vrat, ves čas razpeta med grozo in upanjem. Pri vsem tem je bila večkrat tudi v smrtni nevarnosti. S svojo neizmerno vztrajnostjo pa je dosegla vsaj to, da ga je rešila iz prvega kroga pekla: določili so ga za transport na delo v fašistični rajh.

To seveda še ni bila rešitev. Skozi veliko solza, prošenj, različnih kombinacij se je morala prebiti, da se je dokopala do srečnega epiloga svojih prizadevanj. Transportirance v Nemčijo so – z Milanom vred – začasno namestili v taborišču v Stari Gradiški. Vida je izrabila to zadnjo priložnost, ki ji je bila še na voljo in dosegla, da so mu dali odpustnico. Ko ga je uzrla, sta ga bila sama kost in koža. Mrtev pogled, komaj slišen glas, okrog ustnic in ob ušesih same hraste. Več dni sploh ni mogel doumeti, da je zunaj ustaških žic.

Pod streho so ju sprejeli prijatelji v Zagrebu. Do konca vojne sta se skrivala v mestu, stradala in si tu in tam našla kakšno delo. Tudi razprodala sta vse, kar sta imela. Po svojih močeh pa sta sodelovala tudi v ilegalnem narodnoosvobodilnem gibanju.

Po osvoboditvi sta se vrnila v Bosno. Milan se je lotil pogozdovanja goličav in urejanja parkovnih nasadov. Ponujali so mu pomembna delovna mesta v večjih središčih, a je ponudbe zavračal. Ni ga mikalo v fotele. Vida si je poiskala delo v šoli. Oba sta se kot aktivista udeleževala obnovitvenih del v mestecu, kjer so ju cenili in ju imeli radi, ne da bi vedeli, kaj vse sta prestala med vojno.

Leta so tekla. Milan je kmalu po svojem petdesetem rojstnem dnevu nenadoma umrl. Srce ni zdržalo. Ob pogrebu se je znova pokazalo, kako je bil priľjubljen. Vida mu je postavila nagrobnik in nanj redno prinašala šopke cvetja. Prihajala je vsak večer ter obujala spomine na njune srečne in težke dni.

Spet se minevala leta. Tudi ona je dočakala starost in pokoj. Le njena pokojnina je bila – minimalna. Ker ni imela polne delovne dobe, njen osebni dohodek pa je bil nizek, s pokojnino ni mogla kriti vseh svojih življenjskih potreb. Ona, ki ni bila vajena golega životarjenja, se je znašla pred težavno preizkušnjo.

Za marsikaj je bila prikrajšana. Krizni časi so jo potiskali vse niže in niže. Znašla se je na sami meji vegetiranja. Kdaj pa kdaj sta jo premagala strah in občutek popolne osamljenosti. Vendar drugim tega ni kazala. Pogumno in dostojanstveno se je spopadala s pomanjkanjem. Sina, ki je bil daleč in je imel svojo družino, s svojimi težavami ni obremenjevala in svojih prijateljev prav tako ne.

Nekoč je srečala Milanovega tovariša iz vojnih dni. Pogovarjala sta se o preteklosti. Ni se mu potožila, toda on je doumel tudi tisto neizgovorjeno. Dal ji je upanje, da ji bo pomagal.

Kak mesec po tistem je prišla na njen naslov pismo z žigom Republike. Sklep o njeni novi pokojnini – na podlagi vojnih in delovnih zaslug njenega moža. Nova pokojnina je bila še enkrat večja od njene dotedanje. Dolgo je strmela v besedilo in v znesek. Že trudno od življenja jo je zagnil val vedrine. Strah pred prihodnostjo je izpuhtel.

S šopkom rdečih vrtnic je prišla na Milanov grob. On, ki mu je bila darovala skoraj tri desetletja svojega življenja, ji je zdaj vse to povrnil – iz groba. Podaril ji je mirno, preskrbljeno, znošno starost. Med solzami je premišljevala o tem, kako življenje piše romane, in zdelo se ji je, da se ji Milan smehlja z nagrobnika, kamor je bilo vgravirano njegovo ime.

Rajko Skvarica
(Prevod in priredba R. R.)

Igor Križanovskij

Prvi april »Črnogledega humorista«

Počasi pa je pogorelec Čort izpovedoval nove zgodbe silvestrske noči in se zaradi tega požara spremenjal v legendarnega junaka. Njegova razlaga požara je bila že tako obnovljena, da sem na nekem širšem sestanku v šali poudaril, da bomo navsezadnje le morali poiskati novo obleko in še odlikovanje za njegovo nesebično gašenje kuhinje ter trganje goreče obleke s telesa. Tisti, ki niso poznali prave resnice dogodoka, so ga poslušali kot novega preroka ali heroja, obveščeni pa so se hahljali. Sicer pa roko na srce, koliko zgodb borcev se je levilo po končanih bojih in seveda določnem času pozabe. Premnogi so tolikokrat ponovili obnovljeno zgodo, da so celo zgodovinarje kasneje nalagali s poštenim prepiranjem. Tudi intendant glavnega štaba major Povh, njegov odličen znanec še iz Stajerskega bataljona, ni hotel nič slišati o novi obleki, saj je bil dobro seznanjen z nedavnimi dogodki. Trdeč, da je le sam krivec, je opravičil tudi svojo znano skopost.

Vse njegovo večno stokanje ni pomagalo nič, tudi meni kot znanцу s Pugleda, je bilo tožaril, dokler mu nisem obljubil vse pomoči. Toda na naši anglo-ameriški bazi nisem dobil nič.

Ko sem ob koncu marca prispel v Črmošnjice, me je namestnik komandanta Viktor, večš vseh avantur, opozoril, naj malo pazim, da me pojutrišnjem, ko bo prvi april, kdo ne »nategne«. Zahvalil sem se mu za opozorilo. Verjetno bi na prvi april popolnoma pozabil, saj smo bili v partizanih zve-

čine skregani s koledarji. Tako kot vsak sem takoj sklenil: mene že ne bo nihče naaprillil, to bom raje opravil sam. Med takim prepišljivanjem se znajdem pred kuharjem Cortom, ki je izgubil že vso vero v človeka, kajti poleg vse »gospode« (kot je to venomer sporočal) ni nikogar, ki bi se ga usmili v težavah. V trenutku me je prešinilo, da si prav njega sposodim. Najbolj bo verjel, če mu »omenim« komisijo za oblačila, češ da bo pojutrišnjem zapisovala potrebe borcev. Res je takoj verjel in začel zastavljati raznovrstna vprašanja. Temeljito sem si ga ogledal, toda če sem našel kritične pripombe. »Res je, da si potreben obleke, hlače in čevlje, samo...«

»Kaj samo?« »Veš, pokrpal si tole svojo obleko že toliko, da ni videti več tako strašno. Močno dvomim, da boš med pojutrišnjimi srečniki. Veliko jih je, ki so resnično zelo strgani...«

Kuhar je prebledel. Res, vse dni je skrbno krpal in šival zaplate, ki pa so naravnost bodle v oči kot karte Evrope po Hitlerjevih priključitvah.

»Kaj pa naj storim?« je bilo iskal v meni rešitve.

»Med nama naj ostane. Poišči za pojutrišnjem, ko bo komisija pregledovala, kaj slabšega, pa naj bo kakršna koli že odvržena tunja.«

»Take pa nimam...«

Izvekel sem izza vreč, ki so bile zvečine močno ožgane, angleško tunjo, ki je bila odvržena obleka.

»Vidiš, tale je kot nalašč!« modro svetuje.

2

jem. »Nič te naj ne bo sram, kar natakni jo, da vidim, če jo sploh lahko oblečeš. Pa tudi tele hlače.« Izvekel sem še bolj zdelano tunjo.

»Se norčuješ,« me je prestrašeno sprajuše.

»Nič se je ne norčujem, saj poznaš Povha! Pa tudi sramota ni, kadar gre zares... No, obleči se vendar!«

Zavlekel se za ožgano desko, ki je zdaj služila za preoblačilno kabino. Težko je šlo. Malo je manjkalo, pa bi prenehal z natikanjem te grozno nemarne, umazane in uničene obleke. Ko se je pojavil, sem se komaj ubranil smeha. Še nobenega ptičjega strašila nisem videl v tako zdelanih tunjah, povrh pa je bil kakal vse, zaradi česar je Bog nagnal Adama iz raja.

»Stavim glavo, da te takšnega komisija ne more zavrniti. Nič sramu in pusti ljudi, če se bodo na ta račun tudi smejali. Glavno je, da dobiš zaslužno obleko, hlače in videl boš, tudi čevlje.«

Zopet je zastavil kočljivo vprašanje, kdaj da bo ta komisija delovala?

»Ne vem, verjetno dopoldne. Lahko pa se seveda zgodi, da bo šele popoldne. Saj veš, zmeraj lahko pride kaj vmes.«

»Glavno je da pride,« se je potolažil in mi stisnil roko v pozdrav. Čutil sem, da sem mu popolnoma vrnil ugasli up.

Ko sem odšel, sem obiskal »zaupne« in jim sporočil potegavščino, z naročilom, naj nikakor ne odkrijejo prvega aprila, kajti sicer bo vse izgubljeno. Trdno so mi obljubili, novica pa se je širila po dolini kot južni veter, ki je pritisnil v to mrzlo dolino.

Prvega aprila zjutraj se je pol baze borcev napotilo v Črmošnjice in že med potjo so se krohotali. Tudi Anglež Lojze je šel z nami. Koliko se jih je ta dan gnetlo okrog kuhinje

ne ve nihče. Bilo jih je, ko da bi bila procesija na Brezjih. Pa se je le eden spozabil in ga opozoril, naj ne bo neumen in skače v tej uniformi, saj je bilo že dovolj prvega aprila. Ko je doumel, da je žrtev prvoaprilske šale, je naprej onemel. Takoj nato ga je zagrabila sveta jeza. Pograbil je puško in razglasil, da bo ustrelil prvega, ki se bo še prikazal v kuhinjo. Zagrozil je tudi, da pa bo prvega spodnesel komisarja Igorja.

Ko smo se vračali v bazo, mi je Anglež Lojze do solz nasmejan obljubil, da da svojo rezervno obleko, saj jo je danes res zaslužil. Ponoči je kurir pod nujno nesel sporočilo Angležev v dolino in jaz sem izročil v vreči novo angleško obleko in tudi čevlje. Ko je prišel kurir v kuhinjo in prebudil besnega kuharja, saj je ta mislil, da ga je zopet prišel kdo zgrešiti, se je vnel hud jezični spopad. Nerač je sprejel vrečo, ki mu jo pošilja komisar Igor. Kljub slabi svetlobi je razločil novo obleko. Kurir pa se je urno poslovil in izginil v noč.

Ko sem čez dober teden prišel v Črmošnjice, me je pozdravil angleški kuhar Cort in me tako krepko stisnil, da so me še teden dni bolela rebra. Takoj mi je povedal, koliko zavisti in hude krvi je povzročil z novo uniformo vsem tistim, ki so prav tako že dolgo pričakovali prepotrebno novo obleko. Vsi ti so pripisovali nepravičnost komisiji. Komaj jih je komandant Gašper prepričal, da ni bilo nobene komisije.

Zaradi tega smo imeli posebno točko v kritiki in obljubil sem, da ne bom več zganjal takih prvoaprilskih norčij. Kadar koli sva se srečala po vojni nisva nikdar pozabila na ta prvi april. Resnici na ljubo, če ne bi bilo te potegavščine, kuhar Cort še dolgo ne bi dobil nove obleke ali pa bi kar z ožgano prikorakal v svobodo.

NA KOROŠKEM...

Ljudje na robu

V kmečki svet Razborja pod Uršljo goro, severno od Plešivca, le redkokdaj zaidejo izletniki. Številne kmetije so oddaljene od prometnice, do Slovenj Gradca je tri ure hoda. Časnikarji le redko zaidejo – ali pa sploh ne – v ta konec, podobno družbenopolitični delavci. Ljudje želijo novic, radi se pogovarjajo o stvareh, ki so zanje življenjskega pomena.

To je svet, ki je z odprtimi rokami sprejel partizansko vojsko, svet, ki mu ni bilo žal prečutih noči, bornega imetja... Še so ruševine v tistem hribovju in z njimi spomini. Razborčani pa gledajo naprej, v prihodnost. Pred leti so večkrat razpravljali o graditvi planinske koče, a se je zataknilo pri denarju. Morda ne bi bilo slabo, če bi zamisel spet obudili, tamkajšnje hribovje je privlačno, in morda bi izletniški turizem ljudem prinesel tudi kakšen dinar, ki ga krvavo potrebujejo.

Napredek po bregovih Pohorja, Plešivca in Smrekovca

S samoprispevkami občanov in s pomočjo družbe so dobile vaške ceste v vseh treh dolinah koroške regije asfaltno prevleko in hkrati tudi pitno vodo. Sredi podeželske tiho dravske doline so zrastle štiri električne centrale, ki napajajo tudi najmanjše zaselke hribovskih območij. Ljudje so zgradili več kot 1500 km gozdnih cest, s tem pa so se jim odprla vrata v Dravsko, Mislinjsko in Mežiško dolino.

Štajerska Lenčka, junaško dekle

Lenčka, Lenčka Marzelova, je bila rojena 1919. leta. Izhajala je iz znane partizanske družine Krajncvih, ki jo je Franc Rozman-Stane konec leta 1942 poimenoval Pri Slovencu. Oče in brat se nista vrnila iz koncentracijskega taborišča, sinovi Maks-Iks, Ivan-Mijo in Franc-Sever so bili partizani in politični aktivisti.

Vsa Štajerska in z njo Mislinjska dolina je navdušeno proslavljala 1. maj 1944. Slovenski zastavi sta plapolali na zvoniku na Homcu in v Tomaški vasi. V prazničnem ozračju je Lenčka tega dne prevzela pismo za partizansko enoto. Vermani, ki so obkolili vas in živčno odstranjevali zastavo z zvonika vaške cerkvice, so ujeli Lenčko in ji hoteli s silo odvzeti pismo. Lenčka je pismo, ki ji ga je že vzel nemški vojak, bliskovito iztrgala iz njegovih rok in ga stlačila v usta in pogoltnila. Vermani so jo odpeljali proti domu, da bi tam opravili hišno preiskavo. Ob Mislinji se je Lenčka odločila za beg. Verman je ustrelil za njo z brzo-strelko...

Po vsej Štajerski je segel glas o smrti štajerske Lenčke. O njej je že takrat pisal partizanski tisk, poseben sestavek ji je posvetil Jože Borštnar.

O Lenčki lahko beremo v Slovenskem berilu I, o njej je pisal France Kosmač (pesem Kurirka Lenka), besedilo pa je pozneje uglasbil Jože Leskovar. Delo je bilo prvič izvedeno na festivalu Kurirček 1982. leta v Mariboru.

Po Lenčki se imenuje šola s prilagojenim programom v Slovenj Gradcu.

Spomini Jožeta Kotnika

»Niso bila lahka leta. Že prve dni okupacije so Nemci iz Starega trga izselili sedem družin na Hrvaško in v Srbijo, nekaj so jih odpeljali na prisilno delo. Precejšnje število krajanov je moralo v koncentracijska taborišča, od koder se jih nekaj ni vrnilo. V NOB je sodelovalo okoli 60 fantov in mož, 32 krajanov je odšlo za vedno.

Maja 1943 sta politična aktivista Slavko Gams-Branko in Tomaž Kveder ustanovila prvi odbor OF. Sekretar odbora je bil Ludvik Panjek-Mokri, člana pa Maks Hudolist-Beli in Jakob Rigelnik-Smrekar. Pozneje so v odbor vključili še Jožeta Ravljena in Jožeta Jurjeca.

V Radušah so v jeseni 1944 ustanovili kurirsko postajo K-11. Njen komandant je bil domačin Tone Knez, domačini pa so bili tudi kurirji. Njihova naloga je bila prenašati pošto proti Kotljam in Graški gori.

Kurirji so si uredili za bivanje zemljanko v Smrčunovem grabnu. Dostop do nje je bil po potoku, saj si niso mogli privoščiti sledi. Kljub dobro zakriti zemljanki so zatočišče v ofenzivi sovražnikovi vojaki vendarle odkrili, kurirji pa so se pravočasno umaknili.

Reševanje stanovanjskih problemov

Temeljna organizacija kooperantov gozdarstva Ravne je brez dvoma največ naredila, da bi izboljšala socialno varnost svojih članov. Hkrati so se potrudili pri urejanju kmečkega

turizma, napeljavi telefonov v kmečke hiše in gradnji cestišč.

Pred štirimi leti so natančno pregledali življenjske razmere kmetov. Ugotovili so, da živi v slabih razmerah najmanj 350 kmetov. Odločili so se, da stanje popravijo, kolikor se le da. Začeli so zbirati sredstva. Nekaj denarja so zbrali s samoprispevkom kmetov, z združevanjem denarja hranilno-posojilne službe skupaj s KZ Trate Prevalje in s sredstvi borčevske organizacije. Zbrani denar so še oplemenitili z vezavo v hranilnici.

Trenutno obnavlja stanovanjske objekte že 80 kmetov kooperantov, kjer jim na vse načine pomaga TOK Ravne na Koroškem. Od leta 1981 do 1985 so odobrili stanovanjsko posojilo 81 prosilec v znesku 12.702.000,00 dinarjev. Velja zapisati, da gre v precej primerih za znane partizanske domačije.

»Moči nam pohajajo!«

»Težka in nevarna pot, ki smo jo prehodili,« je dejal Ivan Špolad, tajnik občinske organizacije ZZZB NOV Slovenj Gradec, »je pri nas borbih pustila precejšnje posledice, zato je treba vedeti, da nam že pohajajo moči. Moram povedati, da družba ni storila malo za nas borce, vendar pa ponekod še prevladuje mnenje, da gre za nekakšne privilegije.

Kar se le da skušamo ohranjati to naše izročilo, kaže pa, da bodo počasi to le morali prevzeti maljši ljudje, če hočemo, da se bo čez deset, dvajset let še kdo spomnil na te hude, a slavne dni. Na področju podružbljanja revolucionarnih izročil so se razrasle mogočne korenine – naj postanejo še mogočnejše!

Čas se seveda neusmiljeno odmika. Revolucije nismo izpeljali le sebi v čast, marveč zato, da bi se nam vsem bolje godilo. To je dediščina mladim. Moramo jim pomagati, z vsemi močmi, brez predsodkov, hkrati pa jim veno-

zanje, za nadljudi, ne pa za človeško blato, kakršno smo mi, taboriščniki.

Še preden se je kolona premaknila, je stražar za hip odšel. Spet smo se razbežale in prišle v majhno mesto, kjer smo srečale paznice, ki so tudi bile na begu. Strah nas je bilo frontne policije, ki je streljala vse po vrsti, a tudi ruskih lovskih letal, ki so nenehno preletavala območje.

Proti večeru smo se izčrpane ustavile in sklenile, da prespimo v bližnjem gozdu, da tam počakamo na konec vojne. Tako smo preživele dva dni, ne da bi vedele, da je v bližnji vasi vojaška postojanka. Tretjo noč se je čez pokrajno premaknila fronta. Nikakršnega upanja nismo več imele, da bi preživele.

»Imele ste srečo«, je dejal naslednje jutro ruski komisar Čebularjev Danici, ki se je pogumno odpravila v vas, kjer je bila ruska vojska. To je bilo naše srečanje z dolgo pričakovano svobodo. Ko smo se vračale v zaledje fronte, smo srečevale kolone ruskih vojakov, ki so nas pozdravljali in klicali: »Kuda djevuški?« »Domov!«, smo odgovarjale vse srečne. In vendarle so morali preteči še štirje dolgi meseci, preživeti v različnih zbirnih taboriščih, preden smo stopile na domača tla.

Vsestranska dejavnost borcev

Le malo je področij dela, kjer ne bi bili navzoči tudi borci. Predvsem je treba omeniti precejšnje napore pri podružbljanju, razvijanju in uresničevanju zasnove splošne ljudske obrambe, varnosti in družbene samozaščite, kjer je vloga borcev zelo pomembna (predvsem zaradi bogatih izkušenj).

Ko so borci mestne organizacije ZZZB NOV Slovenj Gradec ocenili svoje štiriletno delo, so ugotovili, da je bilo načrtovano doseženo in da je bila tudi njihova dejavnost skoraj na vseh

mer uravnavati pogled v preteklost. Prepričan sem, da so mladi dobri, pridni in vedoželjni, prepričan pa sem tudi, da jim ne dajemo vseh možnosti!«

Marija Sadar: Spomini

Proti koncu vojne je življenje v koncentracijskem taborišču Ravensbrück postalo pravi pekel. Takrat smo v taborišču ostale še Jugoslovanke, druge so odpeljali, z nami pa še Rusinje, Poljakinje in nemške politične interiranke.

V aprilu 1945 so Nemci začeli z izpraznjevanjem taborišča. Mi smo prišli na vrsto 25. aprila. Nagnali so nas na glavno taboriščno ulico, razdelili zavojčke Rdečega križa, nas obdali z oboroženimi stražarji esesovci in odgnali nekam na severozahod. Hodili smo vso noč in ves dan tja do poznega popoldneva. Le redko smo se ustavljali. Grmenje topov, strahovite eksplozije in bombardiranje, vse to nas je spremljalo, se vse bolj približevalo – vedeli smo, da se Rusi naglo bližajo. Srečevali smo nemške vojake in civiliste, ki so bežali – na zahod. Nenadoma, opazovali smo vrvenje na cesti, so izginili stražarji in paznice. Razbežale smo se na vse strani. V skupini tridesetih taboriščnic sem bežala ob reki vse do trdne noči. Utrujene smo pospale kar na bregu reke. Komaj se je zdanilo, smo zaslišale glas iz rečnega plovila, ki je prek zvočnika razglašal, naj se vsi pobežli taboriščniki vrnejo k zbirališču ob cesti, odkoder smo ušle. Ubogale smo: cesta je bila znova polna bežečih vojakov in civilistov, ki so nas naganjali s ceste, češ da je samo

področjih družbenopolitičnega dela več kot zadovoljiva.

Kmečki turizem na Koroškem

Koroško kmečko-turistično gospodarstvo je v zadnjih letih precej napredovalo: v občini Radlje ob Dravi ima na voljo deset kmetij s 109 ležišči in 307 sedeži, v občini Ravne na Koroškem enajst kmetij s 152 ležišči in 585 sedeži in v slovenjgraški občini osem kmetij z 59 ležišči in 214 sedeži.

Kaj o srednjeročnem programu razvoja te dejavnosti pravi dipl. inž. gozdarstva Dušan Dretnik?

»Preusmerjanje kmetij v preteklosti ni potekalo povsem po naših načrtih in željah. Mnogokaj nameravamo popraviti v prihodnje. V dravogradski občini naj bi pridobili za to dejavnost še štiri kmetije, v radeljski enako, v ravenski 24 kmetij in v slovenjgraški sedem kmetij, skupaj torej 391 ležišč in 1626 sedežev.

Naše načrte bo seveda mogoče uresničiti ob primernih posojilni politiki, obdavčitvi in ustreznih občinskih odlokih o kmečkem turizmu.

Te zmogljivosti imamo namen še razširiti do leta 2000, posebno poglavje pa je predvsem v tem obdobju popestritev kmečko-turistične ponudbe in prodor na tuja tržišča.

Smučine partizanskega Pohorja

Prostrana smučišča zahodnega Pohorja, kjer sta dve planinski postojanki, Partizanski in

Grmovškov dom, so za smučarje izjemno privlačne in zadovoljijo še tako zahtevne. V neposredni bližini postojank so bogate lovišča, zgodovinske znamenitosti v Slovenj Gradcu in partizanske bolnišnice pod Malo Kopo.

Sneg obleži v osončnih rebrih tja do pozne pomladi. Smučarjem so na voljo številne žičnice, od Kop na Pohorju, do Ošvena pod Uršljo goro pa tja do podpaških strmin okrog Mežice in Črne na Koroškem.

Na obeh Kopah zahodnega Pohorja so na voljo smučarske vlečnice z zmogljivostjo 6100 smučarjev na uro, več kot 100 ha smučišč na višini 1400–1543 m in 20 km smučarskih tekaških stez. Zgrajeni sta glavni dovozni cesti Slovenj Gradec–Legen–Partizanski dom, z odcepom do Pungarta pa tudi cesta Vuzenica–Primož na Pohorju in do spodnje postaje vlečnice Kaštivnik. Zgradili so tudi samopostrežnico z 250 sedeži, kjer bo možno dobiti smuč, v njej pa bodo dobili svoje prostore tudi smučarska šola, reševalna služba in žičničarji. V letošnji sezoni so dobili nov teptalec za sneg, ob Grmovškovem domu pa je zrastle naselje bungalovov s približno tristo ležišči.

»Lahko Črnjanom, ko imajo Milana Čurina!«

Bil je na odgovornem mestu v gozdarstvu, preden se je nedavno od tega upokojil. Kje so časi, ko so ga Javorci izvolili za predsednika elektrifikacijskega odbora. Ko je zasvetila električna luč po domačijah in so zabrnili motorji, se je razveslil z njimi vred. Gradil jim je ceste, oživljal na vse načine gorato pokrajino. Ni ga bilo dela, pri katerem ne bi uspel s svojo zagnanostjo in vitalnostjo. Smučarski klub v Črni je pod njegovim dolgoletnim predsedovanjem dosegel zavidljive uspehe. Posrečilo se mu je, da je okoli sebe zbral zagnance. Posledica: na odlično urejenem smučišču nad Črno se je na splošno veselje zavrtelo kolo smučarske vlečnice. Pred petimi leti, ob koroškem turističnem tednu, so se ob hotelu slavnostno odprla vrata novega, modernega kulturnega doma. Tistikrat so Črnjanom dejali okoličani: »Lahko vam, ko imate Milana Čurina!«

Nepogrešljiv je v krajevni skupnosti – zapupali so mu njeno predsedovanje: Čurin se je vrasel v okolje, kot da bi bil Korošec, eden njih. Človek ne more niti pomisliti, da se bo morda nekega dne poslovil in odšel z družino v svoj Ormož, k svojim ljudem...

Samouprava v praksi

V krajevni skupnosti imajo mladi tudi svoje hišne svete, ki pomenijo seznanjanje s samoupravljanjem v vsakdanjem življenju. Ti sveti skrbe za čistočo okolja, za varčevanje in pravilno ravnanje z nekaterimi napravami, vezanimi na elektriko, plin, itd. To pomeni tudi najneposrednejši stik z uravnavanjem vsakdanjosti, s samoupravo vzgojo, s samozaščito, z varovanjem družbene lastnine.

Vsekakor bi bilo tudi prav, če bi si mladi kdaj zastavili vprašanja o negativnih pojavih v naši družbi, o posledicah alkoholizma in mamul, kajenja, o kriminalu...

Takšna aktivnost je seveda podaljšana dejavnost različnih šolskih društev. Mladi se dobro zavedajo, da delo razvija smisel za kritičnost in da oplemenituje vsakdanjost.

Marija Puncar, najstarejša krajanka

Štiriindevetdeset let bo letos dopolnila Marija Puncar iz krajevnne skupnosti Slovenj Gradec. Ob obisku je vedra in čila, nasmejana dejala:

»Preživela sem dve vojni. Moje življenje je bilo kakor mozaik v cerkvi sv. Marka v Benetkah: solze in smeh, sreča in trpljenje. Najlepše mi je bilo, ko sem pasla krave.

K sreči: zdrava sem, zdravo srce imam. Več let sem bila upravnica doma na Komni. Dobro mi je del sveži zrak. Ni bilo lahko, a tedaj sem bila mlada. Tistikrat smo imeli tudi konje in pomislile – sama sem jih podkovala.

Tudi pri železnici sem bila, na Ravnah. Med zadnjo vojno, preživela sem jo v Slovenj Gradcu, sem pomagala partizanom. Gestapo me je nenehno nadzoroval, mnogi prijatelji so se ustrašili prihajati v našo hišo.

Kaj menite o današnji mladini, smo jo povprašali?

»Mladina je mladina. Dobra in slaba, to se pač ne spreminja.«

Srečanje jubilarov

Pred nedavnim je bilo v Slovenj Gradcu srečanje jubilarov, članov ZZZB NOV, četrto doslej. Srečanje so omogočile domače delovne organizacije in družbenopolitične skupnosti. Borci jubilarje so bili te pozornosti zelo veseli in se najiskrenejše zahvaljujejo. Ni prav, menijo, če se na stara leta zapreš v ozek krog, človek mora biti karseda dolgo v središču dogajanja.

Vsi zapisi na tej strani so izpod peresa našega rednega dopisnika ADOLFA ANKONA.

Revija Borec 2/86

Že veliko časa revija Borec ne objavlja, na primer le spominov in tem z ožjega področja, ampak se sooča tudi z vse bolj aktualnimi in kritičnimi vprašanji današnjega časa, kot sta kriza gospodarstva in kulture, problematika zgodovinskega itd. Posveča se sodobnim prejemom vprašanj in ne živi le od »slave« zadnjih 45 let, ampak pogoltno tudi kaj grenkega iz sedanjosti, kritično iz polemično zapiše to ali ono stvar ali se do nje opredeli in je tako berljiva za vsakogar.

V tej številki zanimanje tako vzbudi Vladimir Kavčič, eden najzrelejših sodobnih slovenskih pisateljev, z odgovori na vprašanja (ki so ponekod tudi vzburljiva) mag. Janeza Strehovca. Kavčič tehtno odgovarja nanje. Spraševalčev rodnostni večkrat poteši – ali pa tudi ne. Strehovec pravi o Kavčičevem obsežnem romanu Žrtve: »Kavčič je eden redkih piscev na Slovenskem, ... ki je sprejel dobesedno in zares povojni literarno kritični apel po velikem tekstu, o epopejnem literarnem delu.« Kavčič se je na roman Žrtve dolgo pripravljaval. Pred njim je nastalo še eno Kavčičevo pomembno delo, pogumni Zapisnik, ki kritično opisuje svoje junake in jim postavlja vrsto etičnih vprašanj, za katere se je bilo treba odločiti na razpotjih uničenja in samouničevanja v ljudeh, v katerih se je staro mistično pomešalo z nekim neprizvojenim novim ravnanjem. Kavčičev Zapisnik, ki je imel tudi težave, in roman Žrtve, ki so ga spremljala pisateljeva žrtvovanja sodobnosti, sta takšni deli o NOB, kakršnih je slovenska književnost danes še vsa polna (vendar le redko napisanih s Kavčičevim talentom) in jih še dolgo ne bo izčrpala. Nastajajo vse bolj kritična dela, ki jim je trezna presoja odprla pot tako, kakor Kavčičev delom – in jim predvsem založniške hiše, čeprav so v materialni stiski, pomagajo izhajati.

Kavčič v pogovoru, o katerem tu poročamo, kritično govori tudi kot politik, predsednik slovenske Kulturne skupnosti, ki ima vse manjši prostor za manevriranje med državo na eni in med »potrošniki« na drugi strani. Kavčič meni, da bi bilo treba kulturno problematiko iskati globlje kot z videzom sej in skupščin in na zunanjih naličjih »sisov« in vseh mogčih zasedanj, saj je kulturna problematika našega vsakdana tako zapletena, da ji razni forumski sklepi ne morejo nuditi rešitve.

Pogovoru s Kavčičem sledijo »Moje partizanske pesmi« Dušana Mevlje, znanega predvsem kot ilegalca in publicista. Nekateri od teh

pesmi so bolj »bojne«, druge bolj krajinarske, vse pa so odkritje za slovensko partizansko poezijo. Polne so novih pesniških podob in izpričujejo avtorjev lirski (in v starejših pesmih tudi satirični) dar. Potrebno bi jih bilo izdati v knjigi, saj nekatere kličejo tudi glasbenike. V spremni besedi avtor opisuje usodo teh pesmi, ki jih je takoj po osvoboditvi dal v oceno Ludviku Mrzlu, dobremu stilistu, čez nekaj časa pa sta Mrzel in Mevlja (posebno Mrzel) nanje nekako pozabila in jih je štirideset let pozneje našel v očetovi zapuščeni Mrzelov sin ter jih vrnil Mevlji. Škoda, da je bila njihova pot takšna in so pesmi šele zdaj prišle na dan, saj bi Dušana Mevljo že pred štiridesetimi leti lahko uvrstili med znane partizanske pesnike.

Nekako prav takšno odkritje kot partizanske pesmi Dušana Mevlje je dnevnik Janeza Ledererja, čevljarja iz Trčiča, ki ga tu predstavlja Jože Dežman. Dežman je v svojo predstavitev najprej vpletel nekaj zapisov iz omenjenega dnevnika, potem pa sledijo Ledererjevi teksti. To je pokojni avtor pisal od leta 1942 do leta 1946.

Samorastniško, izvirno in verodostojno, vedro in žalostno Ledererjevo pričevanje je predvsem rodoljubno. Avtor piše najprej o vojni: o Nemcih, domobrancih, partizanih, privilegiranih, kulturbundovcih, streljanjih, zastraševanjih, o tem ali onem tragičnem vojnem dogodku, o cenah in materialnem življenju Trčičanov pod nemško okupacijo, o Begunjah, o drobnih vsakodnevnih dogodkih in podobnem. Ledererjevo pisanje je preprosto in skopo, vendar bi ga nekako smeli vpisati med zgodovinske pisce o vojni, sicer v neznanstveno in neučeno, vendar nadarjeno presojo ljudi in dogodkov na obrobni prostori zgodovinskega NOB. »Janez Lederer,« pravi Dežman, »je bil bister človek, kot je dokazal v spominski knjigi... ter pozoren in čuteč opazovalec.« Te njegove spomine je vredno prebrati.

Tem prispevkom v Borcu dodajamo še referat dr. Dušana Nečaka z naslovom Jugoslovanski odnos do tržaškega vprašanja (junij–september 1945). To predavanje, o katerem beremo Nečakove besede: »Problematike, ki jo navadno, čeprav ne najbolj točno, označujemo kot tržaško vprašanje, ni mogoče v celoti prikazati v enem predavanju,« je imel dr. Nečak 10. aprila 1985 v Trstu in je v nepopolni obliki izšlo v brošuri Trst–Trieste 1945, zdaj pa je neokrnjeno pred nami.

Revija Borec v številki 2/86 objavlja še nekaj zapiskov, recenzij, popravkov, dopolnil in razprav raznih avtorjev.

L. K.

Gledališki umetniki, udeleženci NOB

Ema Starčeva

Ob 85-letnici rojstva

Slovenska dramska igralka Ema Starčeva se je rodila pred petinosemdesetimi leti v Sežani (6. aprila 1901). Za gledališče jo je navdušil igralec in režiser Rado Železnik, ki jo je odkril kot amatersko nadarjeno igralko v Radečah, kamor je hodil na dopust. Na njegovo pobudo je debitirala leta 1925 na odru mariborskega gledališča kot Emilija v Nicodemijevi komediji Scampolo in bila takoj angažirana. Ze kot mlada igralka je začela oblikovati karakterne vloge in kmalu postala ena izmed vodilnih igralk v ansamblu mariborske Drame.

Spomladi 1941 je zbežala pred Nemci v Ljubljano, kjer je nastopala v ljubljanski Drami. Leta 1943 poleti jo srečamo v partizanih, kjer je bila med najvnetejšimi ustanovitelji partizanskega gledališča. Po osvoboditvi bi lahko ostala v osrednjem gledališču v Ljubljani, a njena pionirska žilica jo je zvalila v Trst, kjer je bila med ustanovitelji Slovenskega narodnega gledališča.

V partizanih je bila Ema Starčeva ena izmed redkih slovenskih umetnic in poleg Vladoše Simčičeve edina poklicna dramska igralka, ki je zapustila ljubljansko Dramo med okupacijo in odšla v gozdove, kjer je sprva nastopala na mitingih in zborovanjih, borka sredi borcev, nato pa je ob ustanovitvi Slovenskega narodnega gledališča (12. januarja 1944) za osvojenost in po enotno Narodnoosvobodilne vojske nadzorovano ozemlje, postala ena izmed vodilnih igralk te ustanove.

Večkrat sem jo srečeval v partizanih in vedno je bilo naji-

no srečanje človeško toplo in radostno. Nekega srečanja z Ema Starčevo pa se bom spominjal, dokler bom živ. Bilo je v tistih žalostnih dneh pred bitko na Ilovi gori, ko so nas ranjence iz vseh brigad izločili iz bojnih enot in nas poskrili v gozdovih Suhe krajine. Stala je s skupino kulturnikov ob poti, po kateri so nosili ranjence, in nam delila, kar je imela v svoji borni culici, sama žalostna in uboga, vendar na zunaj nasmejana, da bi s svojim smehljajem opogumila ranjene borce.

In nato sem jo spet srečal pri ustanavljanju partizanskega gledališča v Črnomlju, kjer je z velikansko vnemo in ljubeznijo premagovala vse ovire, ki so se postavljale mladi partizanski umetniški ustanovi na pot. Čakalo jo je polno naročje dela. Kajti partizanski igralci so se ukvarjali tudi z vsem drugim, kar ni sodilo ravno neposredno h gledališču. Bila je igralka in vzgojiteljica. Na odskem tečaju za ljudske talente iz brigad in terena v Semiču je

vzgojila vrsto mladih igralk in igralcev, zlasti z veseljem pa je vzgajala najmlajši rod, zato se je je kaj kmalu prijel ime »pionirska mamica«. Kljub izjemnim naporom in težkim pogojem so bile njene kreacije na partizanskih odrih za čuda igralsko polnokrvne in studiozno izdelane. Bila je mati v Klopčičevi materi, Francka v Cankarjevem Kralju na Betajnovi, Jelena v Čehovljevem Medvedu, Anda v Nušičevi Sumljivi osebi, Rutarica v Borovih Raztrgancih in Belina v Molierovem Namišljenem bolniku. Resnično neizbrisne so njene zasluge za delo in razvoj partizanskega gledališča, za prodorno uveljavitev svobodne slovenske umetniške besede pod sovražno okupacijo.

Po osvoboditvi je dosegla svoj igralski zenit v tržaškem gledališču. Ob svoji 35-letnici umetniškega dela je nastopila kot Semiramis v Ionescovih Stoli v svoji matični hiši-mariborski Drami leta 1961, kjer jo je občinstvo sprejelo z navdušenimi in toplimi ovacijami. Kritičarka S. G. je v Delu zapisala, da s to vlogo ni le dokazala svoje visoke igralske sposobnosti, temveč da je sklenila lok dolgoletnega umetniškega dela z novim vzponom.

Ema Starčeva je ena tistih redkih slovenskih dramskih umetnic, ki v resnici zasluži naziv slovenske igralka, saj je svojo bogato ustvarjalnost razdala mariborskemu, ljubljanskemu, partizanskemu in tržaškemu gledališču. Vse svoje življenje je neutrudno romala za soncem gledališke umetnosti in vso svojo pot od Maribora do Trsta je na vsakem koraku razdajala košček za košček svojega za to umetnost tako gorečega srca. Za več kot 4000 njenimi predstavami se je skrivalo nenehno izogrevanje v službi umetnosti in ljudstva, kot je zapisal njen gledališki kolega Danilo Gorinšek.

Dušan Mevlja

Anton Iko

Ne piši knjig, raje jih prodajaj!

O tem, kar je med nami

Čarovniška kuhinja (ne vedno in povsod!), ki skorajda ob vsakem izidu knjige zaropota s svojimi lonci in ponvami, pogosto pospremijana z zelo neprijetnimi hlapi, ki jemljejo zaradi svoje zoprnosti in gostosti vid boročemu občinstvu, zna čefrati živce avtorjem vseh vrst, starosti in usmeritev. Mi pa knjigo vendarle globoko cenimo, spoštujemo ustvarjalnost, jo spodbujamo, naklonjeni smo resnici, da je le resnica prava, čista, pravovernna resnica, neomadeževana in globoko objektivna. Če je kdaj kakšno dokazovanje za lase privlečeno, nič ne de, tudi z zavlačevanji pri izidu je treba računati, z ideološkimi popravki, metanji polen pod noge, raznimi »posredovanji« v korist najčistejše resnice... V glavnem, bognasvaruj tečno, pa izdamo skoraj vse, kar si neobdiga-treba pisci izmislili!

Knjiga je učiteljica narodov. Če se kdaj česa nočemo naučiti, so za to gotovo zelo objektivni vzroki, ki imajo globoke, globoke korenine. Kdo bi poslušal nerganja avtorjev!

Nedolgo tega je Solčavčan Anton Iko izdal delo Partizanske sanitete na Solčavskem, iz pokrajine torej, ki je bila med NOB izredno razgibana in ki je imela še posebej razvito skrb za ranjence. Tudi temu avtorju je šlo za zgodovinsko resnico, za popolno objektivnost. Več kot deset let je zbiral gradivo, obiskoval ljudi, premetaval arhive, trkal na razna vrata, poslušal očitke o tečnosti. Pomagal si je z vprašalniki, pri čemer mu je zelo veliko pomagal osrednji odbor koroških partizanov v Ljubljani, ki je poslal vprašalnike vsem področnim odborom.

Podatke je iskal tudi onstran meje, na avstrijskem Koroškem, saj vemo, da se je narodnoosvobodilni boj krepko razrasel tudi tam, z vsemi posledicami, s katerimi se je moral potem ukvarjati solčavsko partizansko zdravstvo.

Brez prizadevnega dela

osrednjega in področnih odborov koroških partizanov podviga ne bi izpeljal do konca. Ali pa vsaj ne v takšnem času. To pa že pomeni zniževanje stroškov, varčevanje, odgovornost.

Iko ni profesionalni zgodovinar, kar pomeni, da so mu vrata arhivov nekoliko priškrnjena. Bil je partizanski sanitetec, ohranil je spisek ranjencev, kar mu je precej pomagalo. In vendarle bi rad nekoliko pograjal svoje tovariše, ranjence v solčavskih partizanskih bolnicah: nekaterim se ni zdelo niti toliko vredno, da bi mu sploh vrnil vprašalnike, kaj šele, da bi nanje odgovorili?!

Knjiga je izšla pri založbi Partizanska knjiga. Iko je s sodelovanjem založbe zadovoljen, seveda pa so bile nekatere objektivne težave. Tudi brez napak, tiskarskih, ni. Knjiga je pač bila tiskana v Pulju, bilo je ceneje.

»Nekateri preprosto mislijo,« pravi neumorni Solčavčan, »da človeku delajo nekakšno uslugo (v tem primeru ne gre za založbo Partizanska knjiga!), ker ti natisnejo takšen (beri: amaterski, partizanski!) tekst. Veliko

govore o preživelosti snovi, precej je zavlačevanja, izgovorov, poudarjanja, da je tržiče tovrstne literature naveličano. Nasprotno pa je moč slišati, da pri proučevanju naše polpretekle zgodovine še vedno nismo naredili dovolj. Ne bom dlakocepil »gredi Iko solčavsko, popoldansko umazanomegleno tišino,« takšno obravnavanje stvari ni navzoče zgolj v zgodovinskega, temveč v literaturi nasploh, največkrat ta-

krat, ko govorimo o odprtosti, svobodi, spopadanju z vsemi kritičnimi zadevami, da jih pošteno in odkrito analiziramo... Ko zapeljemo na pot uresničevanja, začne voz besedne zavzetosti drčati navzdol – in že smo pri hudi dvoličnosti. In naprej – dvoličnosti je v tej družbi na pretek. To me kot borca, kot človeka grozno moti!

Dvoličnost se skriva tudi v plačilu avtorju, ki na svojem hrbtu zagotovo nima napisane (kot mnogi soobčani) življenske maksime, da je denar vse, v teh časih pa še sploh. Če bi, bi nehal s tem garaškim delom. Plačilo po delu, razmišlja ne preveč dobre volje Iko, je pri nas do potankosti izdelan pojem, še zdaleč pa ne z isto vestnostjo izpeljan v praksi. Dejal bi, pravi, da čemi, bogve zakaj, v senci in čaka na boljše čase. O tem ne razmišljata niti delavec za stružnico niti pisatelj v svoji delavnici – načakala sta se. Nemočen je tudi zgodovinar, ki za svojim klepalom.

»Zneski so skoraj poniževalno nizki – nikakor jih ni moč uskladiti s tolikoletnim delom na terenu... Ljudje, ki se ukvarjajo s prodajo knjig, kakršnih že bodi, za služijo znatno več, kot pisec katerekoli baže. In spet bi lahko tok misli naravnal na naše splošno ravnanje: prisegamo na znanost, um, prilijemo se umetnosti vseh vrst, koketiramo z računalništvom, zagotavljamo, da ne bo nikakršne perspektive te družbe, če se ne bo združeno delo povezovalo z ustvarjalnostjo, z duhovnim mehanizmom – tako je, to je poigravanje z ne tako majhnim duhovnim potencialom, ki posega tudi po evropskih, svetovnih vrhovih, pri nas pa naj bi človek delal, ustvarjal na pol zastoj in bi menda moral biti še celo hyaležen, da to lahko počne. Zagamo si vejo, na kateri sedimo. Na sindikalnem kongresu smo slišali zagotovilo, da bo treba

znanosti in tudi kulturi nasploh posvetiti več pozornosti. Nikakor se mi ne posreči, da bi prav verjel – se niso besede že morda izgubile v veter?! Borim se z izkušnjami...

Bil pa bi vesel Iko, če bi se nakanilo drugače...

Po naši domovini, kjer takšnega monografskega pisanja o partizanskih enotah, različnih dejavnostih in podobnem med narodnoosvobodilnim bojem ni malo, pisecem tovrstnih publikacij njihovi, pristani, občinski odbori ZZB NOV, bolj ali manj pomagajo, ponekod se trudijo tudi na napačnem koncu, kadar je treba kakšno neljubo resnico za malenkost spraviti v drugačne vode. Iko se so pustili na cedilu!

Leto 1983. Iko piše občinskemu odboru ZZB NOV, prosi, naj ga finančno podpro pri njegovem delu o solčavski partizanski saniteti. Ne zahteva veliko, le da se razbremeni. (Šlo je za 25.000 dinarjev). Denar potrebuje za slovnične korekture in uredniške posle, ki jih je opravil prof. Marjan Linasi.

Predsedstvo se je sestalo in sklenilo »... da knjige v naših organizacijah finančno ne bomo podprli... nadalje zahtevamo od tebe (Iko, op.p.) kot avtorja rokopa v presoji prej, preden ga daš v tisk. V nasprotnem primeru knjige ne bomo odobrili. Te sklepe je predsedstvo sprejelo v smislu zaštite zgodovinske resnice in pomembnosti dogodkov...«

Iko, ki ga poznajo kot avtorja številnih zapisov v glasilu koroških partizanov, TV-15, Novem (Celjskem) tedniku, in še kje (dolga leta je bil predsednik zgodovinske komisije pri istem telesu) so stvari postavile na glavo.

»Zdi se mi, da zanje premalo pomenim, da nisem prodrl dovolj v svet s svojimi publikacijami, da sem glede svoje zgodovinske resnice premalo »pravoveren«,

skratka, da sem amater. Sicer pa je tako: z etiketiranjem naša družba ne skrta: dobiš nalepko »zgodovinar-amater«, vse je s tem povedano, nikakršnih opravičil ni treba, ne pojasnjevanj, vse je v stilu, se že ve!.

Vendar je bolj verjetno, da nekaterim ni preveč do tega, da bi se podrobneje poglabljali v zgodovinske dogodke.

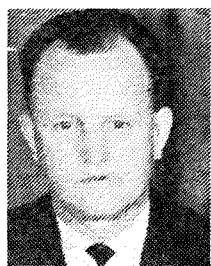
Rokopisa Iko ni dal iz rok. V nikakršno recenzijo. Nihče po njegovih besedah, iz predsedstva, ni bil dovolj kvalificiran, da bi lahko ocenjeval njegovo pisanje – in že to ga je močno motilo. Takšno ravnanje je bilo zanj podcenjevanje in celo izigravanje. Pač pa je dal besedilo v strokovno presojo zgodovinskega spomenu, ljudem, ki so v dogodkih neposredno sodelovali: Žaucerju, Marjetki, Uraniču in drugim, pa seveda partizanskim zdravnikom. Ti so besedilo ocenili kot dobro, skrbno sestavljeno, karseda popolno v svojih sodbah in utemeljitvah in zelo blizu zgodovinski resnici, ki so se je v Mozirju zbal oziroma tega, da bi bila popačena...

»Odločno sem se uprl zamisli, da bi se naprej prosil, čil, vendar sem na žalost spet moral nekaj spoznati: da med nami borci nekaj očitno ni v redu, da je sleherno zaupanje odplavalo k vragu, da se sumničimo, da si nekateri lastijo zasluge za nekaj, kar niso naredili. Komu se je posrečilo vsejati med nas to ljujko? Pri medsebojnih obrekovanjih in podtikanjih, da celo nevoščljivostih, smo tako zavzeti, da sploh ne opazimo, kako vse to preobračajo v svoj prid naši nasprotniki, ki jih iščemo vsepovsod drugje, le tam ne, kjer v resnici bedijo z odprtimi očmi...« solčavsko kle-no, a brez strahu, da bi se komu zameril, nič užaljeno žalčno, prej umirjeno, govori Iko, češ dovolj je, že to ne bo prav.

Milenko Strašek

Marica Knafelj

Marica Knafelj, po domače Cajbohova, se je rodila 1906. leta v Grahovem. Med vojno je bila aktivistka OF, za kar je bila 1942. leta aretirana in odpeljana v razne zapore in internirana v Gonars, kjer je bila do kapitulacije Italije. Po vrnitvi domov je nadaljevala svoje delo in podpirala partizansko gibanje.

Albin Brvar

V 72. letu je umrl Albin Brvar iz Kisovca pri Zagorju ob Savi. V NOV se je aktivno vključil 1944. leta. Bojeval se je v Kamniško-zasavskem odredu, Šlandrovi in Bračičevi brigadi. Imel je čin starejšega vodnika. Za zasluge v NOV je bil odlikovan z medaljo zasluga za narod. Od njega smo se poslovili januarja v Zagorju.

Edo Semolič

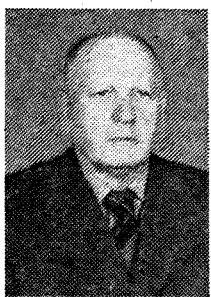
Oktober lani smo se v Litiji poslovili od tovariša Eda Semoliča, rojenega v Pogoniku. Aprila 1943 je postal predsednik odbora OF Litija in avgusta istega leta odšel v Zasujski bataljon. Bojeval se je tudi v 4. brigadi Matije Gubca. Od komisarja čete je napredoval do komisarja bataljona in komandanta bataljona. Bil je trikrat ranjen. Po vojni se je aktivno vključil v obnovo domovine. Bil je večkrat odlikovan.

Ana Gornik

Grabelnikova mama se je rodila 1896. leta v Grahovem, kjer smo jo decembra lani tudi pokopali. Spoštovali smo jo kot partizansko mater, saj je imela tri sinove v partizanih, mladoletni sin je bil vaški kurir, hčerka skojevka in druga aktivistka. Vse skozi je podpirala NOB. Pisala je tudi vaško kroniko, ki jo hranijo v muzeju v Ložu.

Marija Saksida

Januarja smo se v Hruševici poslovili od 77-letne Marije Saksida, rojene Grmek. V NOG je delala vse od začetka. Zaupane so ji bile odgovorne naloge in njen dom je bil pravo pribežališče aktivistov. Za svoje delo je prejela priznanja.

Andrej Žiberna

V Notranjih Goricah smo se januarja poslovili od Andreja Žiberna, rojenega 1904. leta v Sežani. Že pred vojno je aktivno deloval v naprednih organizacijah. Med vojno pa je kot mizar na železnici sodeloval z NOB. Bil je izdan in zaprt v Ljubljani. Po vojni se je aktivno vključil v obnovo porušene domovine. Kot član ZB je skrbel za družbeno lastnino v KS in za vzdrževanje spomenikov NOV. Prejel je več odlikovanj in priznanj.

Karl Rus

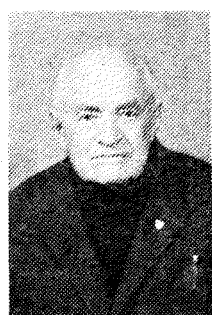
Januarja smo se na ljubotemskem pokopališču poslovili od Maistrovega borca Karla Rusa iz Most pri Ljutomeru. Rodil se je 1897. leta na Cvenu. Za zasluge je prejel odličje ter plaketo in spominski znak borca za severno mejo. Bil je aktiven v družbenopolitičnih organizacijah.

Alojzija Bratož

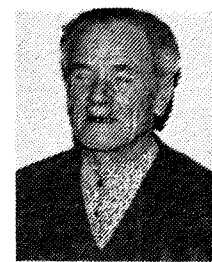
Januarja smo se v Podnanosu poslovili od Alojzije Bratož iz Poreč. Rodila se je leta 1900. Že v 1942. letu se je aktivno vključila v delo OF in vse do konca vojne je bila aktivna sodelavka OF. Za svoje delo je bila odlikovana.

Jože Jakša

Januarja je umrl borec Tomšičeve brigade in drugih vojni enot in dolgoletni politični delavec v KS Iška vas Jože Jakša, star komaj 66 let. Rodil se je v Vinjem vrhu pri Semiču. Bil je delaven v vseh organizacijah, posebno v ZB NOV Iška vas. Za delo med NOV in po vojni je prejel številna odlikovanja in priznanja.

Franc Brešan

Januarja je umrl Franc Brešan-Orel, rojen 1904. leta v Zatočini. Bil je rezervni oficir JLA in vojaški vojni invalid. Na Tolminskem je med prvimi delal za OF in konec 1942. leta je postal partizan. Bil je v Tolminski četi, Severnoprimeškem odredu in v Gradnikovi brigadi, kasneje pa komandir kurirske postaje PE 23, jeseni 1944 je bil imenovan za preiskovalnega sodnika pri vojaškem sodišču komande kobarškega vojnega področja. Po vojni je delal v organih za notranje zadeve. Prejel je več odlikovanj in pohval.

Leopold Krznar

Januarja smo se v Zagorju poslovili od borca Cankarjeve brigade Leopolda Krznarja. Rodil se je 1909. leta v Kisovcu. Že v stari Jugoslaviji je bil med napredno delavsko mladino. Sodeloval je v stavkah rudarjev in v veliki gladovni stavki 1934. leta. Aktiven je bil v sindikalnem gibanju ter pri delavsko prosvetnem društvu Vesna, Svoboda in Vzajemnost. V NOV se je aktivno vključil 1944. leta v Cankarjevo brigado. Bil je komandir čete. Imel je čin starejšega vodnika. Za zasluge je bil večkrat odlikovan.

Ana Drobnič

Novembra lani je umrla Ana Drobnič, rojena 1897. leta. Skupaj z možem je bila izseljena v Srbijo.

Angela Doles

Februarja je umrla Angela Doles. Rodila se je pred 81. leti na Gornjem Igu, kjer je tudi živela. Med vojno je z možem delala za OF. Leta 1942 jim je sovražnik požgal dom, moža pa odpeljal v taborišče na Rob, od koder se ni več vrnil. Ostala je sama z majhnimi otroki. Konec 1943. leta so jo domobranci aretirali in poslali v nemško taborišče, doma pa so ostali štirje majhni otroci. Ko se je po vojni vrnila domov na požgan dom, se je takoj lotila obnove. Vključena je bila v vse družbenopolitične organizacije v Iški vasi. Dolga leta je zvesto skrbela za grobišče padlih borcev na Gornjem Igu.

Magda Les

Na pokopališču v Ločni v Novem mestu smo se poslovili od Magde Les, rojene Zupanc. Takoj v začetku vstaje se je kot aktivistka vključila v NOB. Zaradi njene aktivnosti so jo Italijani 1942. leta aretirali. Najprej je bila zaprta v Novem mestu, nato v Ljubljani, na Rabu in v Gonarsu. Ko se je 1943. leta vrnila v Dolenjske Toplice, je kljub nenehnemu nadzorstvu karabinerjev nadaljevala z aktivnim delom. Poleg prenašanja propagandnega gradiva je bila kuharica v delovnem bataljonu in pri krojevalnici Joško pri GS NOV in POS v Črnomlju. Tudi po vojni je bila aktivna.

Franc Mržek

V Hruševici pri Štanjelu smo se januarja poslovili od aktivista in borca Franca Mržka, rojenega 1906. leta. Novembra 1941 se je povezal s prvimi aktivisti OF na Primorskem. Februarja 1943 se je pridružil partizanom in postal borec 2. Vipavske čete, nato Brkinske in nazadnje Gradnikove brigade. Kot borec te brigade je zbolel in bil demobiliziran. Kljub slabemu zdravju je delo za NOG nadaljeval v domačem kraju. Prejel je več odlikovanj in priznanj.

Pravni svetovalec**Denarno nadomestilo za telesno okvaro**

V.D.Lj. Po mnenju invalidske komisije imate 60-odstotno telesno okvaro. Radi bi vedeli, do kakšnega denarnega nadomestila za to okvaro ste upravičeni?

Odgovor: Višina denarnega nadomestila za telesno okvaro je odvisna od stopnje in vzroka telesne okvare. Tako znaša po zadnjem sklepu o višini denarnih nadomestil za telesno okvaro (Urad. list SRS, št. 7/1986) od 1. 1. 1986 naprej denarno nadomestilo za telesno okvaro 5. stopnje (60-odstotna telesna okvara), ki je posledica poškodbe pri delu ali poklicne bolezni – 3600 dinarjev na mesec, če pa je ta telesna okvara posledica bolezni ali poškodbe zunaj dela, znaša denarno nadomestilo le 70 odstotkov prej navedenega zneska, to je 2.520 dinarjev na mesec.

Ponovna odmera borčevskih pokojnin

O.M.Z. Koliko znaša letos zajamčena pokojninska osnova za odmero pokojnine borcev NOV pred 9. 9. 1943 oziroma do 13. 10. 1943?

Odgovor: Pokojnine, odmerjene od zajamčene pokojninske osnove, se po VII. točki sklepa o uskladitvi pokojnin (Urad. list SRS, št. 7/1986) na novo odmeri od pokojninske osnove, ki je enaka povprečnemu osebnemu dohodku delavcev v SR Sloveniji v preteklem letu, povečanem za 17,65 odstotka, to je od zneska 64.668,67 din.

Osnova za odmero invalidskega dodatka

P.C.M. Koliko znaša sedaj osnova za odmero invalidskega dodatka?

Odgovor: Kot osnova za ugotavljanje pravice do invalidskega dodatka in določanje njegove višine se upošteva najnižja pokojnina za polno pokojninsko dobo, ki jo določi Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji. Ta najnižja pokojnina znaša po sklepu navedene skupnosti z dne 12. 2. 1986 (Urad. list SRS, št. 7/1986) – 34.503,12 din od 1. 1. 1986 naprej.

Denarna pomoč (pogrebna)

S.K.V. Radi bi vedeli, ali in do kolikšne denarne pomoči ste upravičeni ob smrti svojega moža – uživalca osebne invalidnine?

Odgovor: Po noveli zveznega zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev (Urad. list SFRJ št. 75/1985) imajo ob smrti vojaškega invalida pravico do denarne pomoči člani gospodinjstva, s katerimi je vojaški invalid živel zadnje leto pred smrtjo, oziroma oseba, ki je skrbela za vojaškega invalida zadnje leto pred smrtjo. Denarna pomoč jim gre v višini dvomesečnega zneska osebne invalidnine, ki pa ne sme znašati manj kot mesečni znesek, do katerega je imel ob smrti vojaškega invalida pravico vojaški invalid III. skupine.

Pokojnine kmetov borcev NOV

M.Z.K. Koliko znašajo od 1. 1. 1986 naprej pokojnine kmetov borcev NOV pred 9. 9. 1943 oziroma do 13. 10. 1943?

Odgovor: Pokojnine teh kmetov borcev znašajo v VIII. točki sklepa o uskladitvi pokojnin (Urad. list SRS, št. 7/1986) najmanj 34.503,12 dinarja, torej toliko, kot najnižja pokojnina za celo pokojninsko dobo.

S konference rezervnih vojaških starešin

Programskovolilna konferenca rezervnih vojaških starešin občine Ljubljana Šiška je minila v dokaj burni razpravi. Delegati rezervnih vojaških starešin v krajevnih skupnostih so med drugim spregovorili o slabostih znotraj same organizacije in o vzrokih za slabe udeležbe na predavanjih in praktičnem pouku na terenu. Konferenca in organizacije rezervnih vojaških starešin se že vrsto let ubadajo s tem neljubim pojavom – zmanjševanjem udeležencev na predavanjih in taktično-orientacijskem pouku. Ta pojav je bil v minulemu letu še izrazitejši, in to po vsej Sloveniji, ne le v posameznih občinah ali krajevnih skupnostih.

O tem smo se lahko prepričali na redni letni konferenci rezervnih vojaških starešin pri krajevni skupnosti Bratov Babnik. Od približno 150 rezervnih vojaških starešin, katerih udeležba naj bi bila »obvezna«, se je letne konference udeležilo le 23! O tem, kako izboljšati udeležbo na predavanjih je teklo največ besed. Eden od razpravljalcev je celo menil, da smo za to krivi sami, saj se preveč zanašamo na samoiniciativnost in dobro voljo, manj pa na odgovornost. Dokler so upravičencem pošiljali uradne pozive, so bila predavanja bolj obiskana. Zanimiv je predlog predsednika KO RVS, ki je vreden premisleka; nanaša se predvsem na

mlajše oficirje, in sicer, da bi jim bilo onemogočeno napredovanje v službi JLA, če niso redno na predavanjih za rezervne vojaške starešine. Tiste, ki pa niso v redni službi v JLA, a so dolžni udeleževati se pouka, naj bi k resnosti prisilili s pogostejšimi vojaškimi vajami! Ti predlogi so prav gotovo vredni premisleka.

Na konferenci rezervnih vojaških starešin občine Ljubljana-Šiška je delegat iz krajevnih skupnosti Milan Majcen med drugim ostro kritiziral vsebino tednika TV-15 čes, da je glasilo zveze združenj borcev NOV in zveze rezervnih vojaških starešin postalo sredstvo za medsebojno obračunavanje nekdanjih borcev NOV, piscev knjig in monografij s tematično iz narodnoosvobodilnega boja. S tovarišem iz krajevne

skupnosti Milan Majcen se le delno strinjamo. Vsak bralec ima namreč pravico, da v pisni obliki izpove uredništvu, kaj mu v časniku ni všeč, oziroma, kaj bi veljalo v vsebinski zasnovi časopisa spremeniti. Slednja dobronamerna pripomba naj velja tudi za člane borčevskih organizacij, ki so zaradi »pranja umazanega perila« tudi upravičeno vse bolj glasni!

Po poročilih in razpravah o dosedanjem delu ter o nalogah za prihodnje so razšli dosedanje in izvolili novo 19-člansko predsedstvo. Ob koncu so najzaslužnejšim posameznikom in aktivom izročili priznanja in plakete. Na sliki: Podpredsednik RK ZRVS Bojan Fertin izroča predsednici SO Ljubljana Šiška Anki Tominšek plaketo mesta heroja Ljubljane.

Jože Čurin

Program v znamenju letošnjih obletnic

Člani sosveta radijske oddaje Mi pa se nismo uklonili pri LRP Triglav Jesenice, ki so delegati občinske organizacije ZZZB NOV Jesenice in Radovljica, so se pod predsedstvom Franca Konobla Slovenka srečali na delovni seji 8. marca 1986 v Radovljici. Oddaja, ki je redno na programu jeseniškega radia vsako nedeljsko dopoldne, ima še vedno pomembno vlogo pri seznanjanju javnosti o dogodkih in ljudeh v predvojnem revolucionarnem gibanju, med NOB in pri povojni graditvi na območju obeh občin. Teh oddaj je vsako leto najmanj 50, pri tem pa niso vštete tudi druge oddaje s podobno vsebino ob različnih spominskih priložnostih in jubilejih, ki so objavljene v nekdanjih

popoldanskih oddajah LRP Triglav Jesenice.

Letos bo po dogovoru osrednja pozornost posvečena vsebini, ki se nanaša na jubilejno 45-letnico ustanovitve OF, vstaje slovenskega naroda, ustanovitve legendarnega Cankarjevega bataljona, smrti bohinjskih prvoborcev Joža Azmana in Ivana Zupana in boju na Lipniški planini. V program bodo vključili tudi pričevanja preživelih udeležencev teh dogodkov. Z njimi se bodo pogovarili uredniki oziroma novinarji in sodelavci radia. Zategadelj so člani sosveta predlagali občinskima odboroma ZZZB NOV obeh občin, da v vseh svojih krajevnih organizacijah skušajo pridobiti borce in aktiviste, ki bi bili pripravljeni sodelovati v teh

pogovorih. To je vsekakor dosti lažje kot pisanje svojih spominov, ki gre vsakemu z leti vse težje.

Na seji so menili, da bi v sklopu vzgojnega dela pri prenašanju izročila NOB na mlajši rod kazalo v radijskih oddajah spregovoriti o nekaterih manj razjasnjenih značilnostih osvobodilnega boja. Predvsem je treba razčistiti pojme o izdajalski dejavnosti in vlogi bele garde, v vseh različicah oziroma nazivih, pod katerimi je delovala. Morda si bodo oblikovali te zelo odmevne oddaje skušali omisliti še primernejše in sodobnejše načine posredovanja teh gradiv, s katerimi bodo pritegnili k poslušanju in sodelovanju čim več mladih.

JR

Huda žalitev gradbenika Slavca

Dne 6. 3. 1986 je avtor tega naslova Jože Vidic ugotovil hudo žalitev gradbenika Slavca, ki se nanaša na članek Franca Avblja-Lojka, objavljenem v TV-15 Naš Tovariš dne 27. 2. 1986. Ko ponovno analiziram moj članek in iščem izraženo hudo žalitev gradbenika Slavca, moram priznati, da kake žalitve v njem ne najdem. Opisal sem samo resnični dogodek, od katerega pa ne morem odstopiti. Ponodvno pudarjam, da je mene takrat Slavec nagnal z »marš na delo«. To sem zaupal tovarišu Antonu Urbanju, sedaj stanujočemu Podboršt 26 p. Črnuče. Sreča, da je ostal živ ter da danes lahko potrdi, da sva z Urbanjem prav zaradi tega ušla z dela v Kokri ter se na italijanski strani priključila partizanom. Pripominjam, da o delu Slavca v NOB nisem omenil ničesar v mojem članku. Bralci pa naj sami odločijo, kdo bi bil danes lahko hudo užaljen.

Avbelj Franc-Lojko

Vabilo

Odbor skupnosti borcev I. slovenske brigade – II. grupe odredov, na podlagi Pravilnika skupnosti vabi na:

PROGRAMSKO VOLILNI ZBOR SKUPNOSTI

ki bo v soboto, dne 12. aprila 1986 v Celju s pričetkom ob 11. uri v veliki dvorani

Skupščine občine Celje, Trg svobode 9.

Za udeležence iz Ljubljane je organiziran brezplačen prevoz s posebnim vlakom, z odhodom vlaka iz Ljubljane ob 8.40 uri. Povratak iz Celja je istega dne ob 16.20 uri.

Obvestili

V Mladinski knjigi prodajajo knjigo Ilustrirana povijest Jadranskega pomorstva. Knjigo sta napisala dr. Branko Kojić in dr. Radojica Barabalić. Po naključju sem ob pregledu naletel na napako na str. 212, kjer je opisano herojsko dejanje tedanjega poročni-

ka bojne ladje Sergeja Mašere in Milana Spasića.

Pod fotografijo, ki predstavlja neznano osebo, vsekakor pa ne Sergeja Mašere, piše Mašera Ljubomir. Lahko trdim, da sta oba heroja zelo znana, da pa v naši pomorski ediciji nastane taka napaka, mi je popolnoma nerazumljivo. Knjigo je izdalo podjetje Stvarnost Zagreb.

Joža Pretnar

Obveščam vse udeležence napada na policijsko postajo v Zg. Gorjah dne, 8. aprila 1945, da se udeležijo srečanja po 41 letih. Srečanje bo 8. aprila 1986 ob 10. uri v Radovljici, v gostilni Kunstelj.

Peter Plesnik
udeleženec napada

Popravek

V zadnji številki TV-15 Naš tovariš, ki je izšla 27. marca, je prišlo v podpisu k fotografiji v članku Partizansko gospodarstvo na Primorskem do neljube napake; in sicer prikazuje fotografija na desni del udarnega goriskega in ne gorenskega vojnega območja. Bralcem se za napako opravičujemo!

TJA DO NASLEDNJEGA ČETRKA

V četrtek, 3. aprila se bomo še zadnjič podali na Potovanje skozi osončje, k planetom Uran, Neptun in Pluton, v oddaljena vesoljska območja, kjer je še veliko neznank in črnih lukenj. Na trdna tla naše zdajšnjosti nas iz vesolja povrnejo dejstva in spoznanja Delegatske tribune, ki pa tokrat ne bo imela veljave osrednje popoldanske oddaje. Njeno mesto je že vnaprej dosojeno dramatičnemu košarkarskemu finalu, ki ga bo televizija prenašala iz Budimpešte, v njem pa čaka našo Cibono litvanski Žoligiris, sicer prvak Sovjetske zveze. Tolikšno moč ima ta vrhunska košarka, da bo celo večerni TV dnevnik potisnila od 19.30 na 20. uro. (Takoj po tekmi, karšenkoli že bo njen izid, pa bodo ljubitelji Shakespeara v angleški izvedbi, ki je nedvomno mojstrska, spet priklenjeni h gledanju »Henrika VIII.«.)

V petek, 4. aprila ob 18.15 ne zamudimo oddaje o slovenskem Ikarusu, natančneje o dveh znamenitih Slovencih, ki sta sledila Ikarovemu zgledu: bratoma Rusjan, letalskima pionirjema iz začetka stoletja, ko je bilo osvajanje zračnih višav fizični in tehnični podvig. Filmski zapis o Rusjanah je delo Sandija Sitarja, avtorja nedavno izdane zgodovinske kronike Letalstvo in Slovenci (I) ter režiserja Mira Pribele. Večerne ure bo-

do izpolnili: prenos s trga Matija Gubca v Krškem (ob začetku kongresa slovenske mladine), 4. del starodavnega pričevanja o avtomobilizmu (Avtomanija) in francosko-italijanski film »Atentat«, v katerem se režiser Bvissset loteva razčlenitve fenomena terorizma ob atentatu na alžirskega revolucionarja Ben Barko v letu 1965 (Film smo pred časom že napovedali, a je bil programsko odložen).

V soboto, 5. aprila ne najdemo v napovedi sporeda ničesar, kar bi v naprej priklepalo našo pozornost.

V nedeljo, 6. aprila bo Nedeljsko popoldne, katerega »krstno predstavo« (ne najbolj prepričljivo) smo videli prejšnjo nedeljo na Ljubljani, pripravil koprski studio. Upajmo... Večerni termin, prinaša novo upanje: zagrebško nanizanko Dosje (avtorice Zore Dirnbach). Gre za kriminalko v 4 delih, vsaka izmed epizod bo samostojna, le določene dramaturške vezi bodo gledanje vzpenjale v celoto. Bomo videli...

V ponedeljek, 7. aprila se bomo, hočeš nočeš že dvanajstič zapored posvetili Vihram vojne – in v nadaljevanju večera 100-letnici smrti skladatelja Franca Liszta.

V torek, 8. aprila nas čaka ogled »Ostrine britve«, novosadske drame, posnete po doživetjih in usodah partizanskih diverzantov v Sremu. Drama govori o zorenju revolucionarne zavesti v dneh preizkušenj.

V sredo, 9. aprila bo vredno k televizorju sedeti že ob 9. dopoldanski uri, ko bodo pokazali Drozgovo priredbo Klopčičeve partizanske igre Mati... Zvečer ob 20. uri bo v filmu tedna kritičnosarkastična komedija z naslovom Bolnišnica Britanija, prava podoba kasa v bolnišnici in v deželi, ki se zna rogati sama sebi... Vsekakor pa si bo (ob 22. uri) vredno ogledati tudi dokumentarno oddajo beograjske TV – Ovid iz groba, vas »na koncu sveta«, kjer sredi neizmerne zaostalosti živi študent, pesnik-prevajalec Ovidovih Metamorfor Sinan, čigar življenje je en sam verz. Oddaja je prejela Grand Prix na televizijskem festivalu v Monte Carlu 85.

6. april – Dan civilnih invalidov vojne Jugoslavije

Za praznik mirovni pohod v Celju

Ljubljana, 31. marec – Civilni invalidi vojne Jugoslavije so si za svoj praznik izbrali 6. april, dan napada na Beograd, ko je nedolžno civilno prebivalstvo v Jugoslaviji prvič skušalo fašistično nasilje. Praznovanje bo po vsej Jugoslaviji, centralna proslava pa bo v Džakovici na Kosovem.

Slovenski invalidi bodo letos svoj praznik proslavili v Celju. V rekreativnem športnem centru Golovec bodo imeli republiško prvenstvo v kegljanju, plavanju, namiznem tenisu, streljanju in igri z zveneco žogo (slepi invalidi).

Skupaj s celjskimi predstavniki in člani klubov OZN in mirovnih gibanj, ki jih združuje RK ZSMS, pa bodo priredili tudi mirovni pohod. Ta pohod bo v nedeljo, 6. aprila. Povorka z udeleženci mirovnega pohoda bo krenila ob 10. uri s ploščada izpred športnega centra Golovec in se vila po Dečkovi, Vrunčevi, Štanatovi in Prešernovi cesti na Trg. V kongresa do celjskih zaporov Stari pisker, kjer bodo predstavniki civilnih invalidov vojne položili vence k pomnikom žrtvam fašističnega nasilja. Udeležencem pohoda bo v Starem piskru spregovoril predsednik Ob-

činske konference SZDL Drago Medved, za njim pa predsednik Zveze društev civilnih invalidov vojne Slovenije Evgen Jurič.

Športnega tekmovanja in mirovnega pohoda v Celju se bo udeležilo okoli 400 civilnih invalidov vojne Slovenije iz medobčinskih društev Ljubljana, Kranj, Celje, Maribor, Novo mesto in Nova Gorica. Republiške športne igre pa bodo hkrati general-ka za VI. športne igre civilnih invalidov vojne iz vse Jugoslavije, ki bodo od 10. do 12. oktobra na istih športnih objektih v Celju.

Evgen Jurič

Dachauski jetniki se bodo srečali v Ljubljani

Čeprav se nekdanji interniranci oziroma jetniki iz Slovenije vsako leto srečujejo na prostoru nekdanjega nacističnega koncentracijskega taborišča na Ljubelju, so nekdanji jetniki iz koncentracijskega taborišča Dachau že večkrat izrazili željo, da bi se srečali tudi ločeno. Ta želja bo letos uresničena.

Kajti taboriščni odbor Dachaua pri komisijski za bive politične zapornike, internirance in izgnance (le-ta je v okviru ZZZB NOV Slovenije) pripravlja srečanje nekdanjih internirancev oziroma jetnikov iz Dachaua. To srečanje bo v soboto, 31. maja, v Domu JLA v Ljubljani, nasproti glavne železniške postaje. Srečanje se bo uradno začelo ob 11. uri s pozdravom in nagovorom udeležencem, po krajšem kulturnem programu pa se bodo nekdanji dachauski jetniki pogovorili o svojih problemih. Na svoje stro-

ške bodo lahko v Domu JLA tudi kosili.

Ker želi taboriščni odbor Dachaua, da bi se tega srečanja udeležilo čimveč nekdanjih dachausev iz vse Slovenije, prosi vse, da bi že sedaj, torej vnaprej sporočili, če se bodo udeležili srečanja, na naslov: Zveza združenj borcev NOV Slovenije, taboriščni odbor Dachaua, 61000 Ljubljana Vrtača 11.

Glede tega srečanja velja omeniti še nekaj! Namreč, da bi se nekdanji dachausci tudi med seboj obveščali o tem srečanju, zato da bi bilo čim več udeležencev. Kajti na srečanju bi skušali izpolniti tudi seznam nekdanjih internirancev oziroma jetnikov iz Slovenije, ki so bili v KZ Dachauu. Predvideno je namreč, da bi ponatisnili zbornik Dachau, na koncu katerega bi bil objavljen celoten seznam internirancev iz Slovenije, ki so bili v KZ Dachauu. -ba

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1973 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JEŠIĆ – naša organizacija; Lektorske redaktorice: KATJKA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 2.200 din, posamezna številka v prosti prodaji 50 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-4572 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35